

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 23 maja 2012 r.

Poz. 2156

**UCHWAŁA NR 359/XXII/2012
RADY MIEJSKIEJ W SOSNOWCU**

z dnia 26 kwietnia 2012 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Sosnowca na lata 2012-2015

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

Rada Miejska w Sosnowcu uchwała:

§ 1. Przyjąć Gminny Program Opieki nad Zabytkami Sosnowca na lata 2012-2015 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Sosnowca.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Sosnowcu

Mateusz Rykała

Załącznik
Do Uchwały Nr 359/XXII/2012
Rady Miejskiej w Sosnowcu
z dnia 26 kwietnia 2012 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI SOSNOWCA NA LATA 2012–2015

Opracowanie wykonane przez
ŚLĄSKIE CENTRUM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KATOWICACH

dyrektor SCDK w Katowicach – prof. WST dr inż. arch. **JACEK OWCZAREK**
kierownik zespołu – mgr inż. **MARTYNA WALKER**
konsultacje z ramienia Urzędu Miejskiego –
– Naczelnik Wydziału Kultury i Sztuki mgr inż. arch. **PAWEŁ DUSZA**

WSTĘP

Głównym celem *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Sosnowca na Lata 2012–2015* jest osiągnięcie odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współdziałaniu społeczności lokalnej w różnych formach aktywności osób zaangażowanych w opiekę nad zabytkami (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych). Obowiązkiem władz publicznych jest z kolei tworzenie i wspieranie inicjatyw oraz pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących opiekę nad zabytkami.

Zabytki mają wartość dzieł sztuki. Wartość ta zależy od stanu zachowania obiektu. Jedynie zadbane, dobrze eksponowany obiekt jest postrzegany przez społeczeństwo jako wartość. Zabytki stanowią o tożsamości przestrzeni, nadając jej swoisty *genius loci*, tym samym decydują o jej konkurencyjności. Tak pojmowany zabytek oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju miasta. W tym rozumieniu zabytek włączony w procesy gospodarcze ma wartość ekonomiczną.

Niniejszy program opracowany jako pierwszy jest kluczowy dla następnych programów. Opiera się na szerokim rozpoznaniu złożonej problematyki i wyznacza priorytetowe kierunki, będące istotnym punktem odniesienia dla programów następnych. Modyfikacja programów w przyszłości winna uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobów oraz dokonywane okresowo oceny efektów wdrażania programu.

I. WPROWADZENIE

I.1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OPRACOWANIA PROGRAMU

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Sosnowca na Lata 2012–2015 (zwany dalej programem) został sporządzony na podstawie umowy nr MRE/169/10/K pomiędzy Prezydentem Miasta Sosnowca i Śląskim Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach.

Obowiązek opracowania programu wynika z:

- Ustawy z dnia 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. nr 16, poz. 950, tekst jednolity Dz.U. nr 142, poz.1591 z późniejszymi zmianami) stanowiącej, że jednym z zadań samorządu gminy jest wykonywanie zadań o charakterze gminnym w zakresie kultury, w tym sprawy bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7.1 pkt. 9).

- Ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), zwanej dalej ustawą, stanowiącej, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami (art. 87.1).

Program obejmuje obszar Sosnowca w granicach administracyjnych.

Program jest instrumentem realizacji miejskiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dokumentach strategicznych.

Procedura sporządzania i kontroli realizacji programu została określona w art. 87 ust. 1, 3, 4, 5, 6 ustawy:

- Gminny program sporządza wójt (burmistrz lub prezydent miasta) na 4 lata.
- Gminny program przyjmuje Rada Gminy (Miasta) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
- Wójt (burmistrz lub prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta).

Podstawą sporządzenia programu jest ewidencja zabytków (art. 21 ustawy).

Przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte, przy czym za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 ustawy).

Opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6 ust. 1 i 2 ustawy):

- Zabytki nieruchome, będące w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami,
  - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki ruchome, będące w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1997, nr 85, poz. 539 z późniejszymi zmianami),
  - instrumentami muzycznymi,
  - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki archeologiczne, będące w szczególności:
  - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikwtami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5 ustawy):

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Program realizuje cele szczególne określone w art. 87 ust. 2 ustawy, takie jak:

- włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką na zabytkami.

II. ZABYTKI W POLITYCE MIASTA

Problematyka opieki na zabytkami Sosnowca została poruszona w następujących dokumentach strategicznych miasta:

- 1) *Strategia Rozwoju Miasta Sosnowca do 2020 r.*
- 2) *Program Rozwoju Miasta Sosnowca na lata 2007–2013*
- 3) *Strategia Rozwoju Kultury w Sosnowcu do roku 2015*
- 4) *Strategia Promocji Miasta Sosnowca na lata 2008–2011*
- 5) *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Sosnowca 2010–2020*
- 6) *Program Ochrony Środowiska dla Miasta Sosnowca 2009–2018*
- 7) *Plan Prac Inwestycyjnych i Remontowych na lata 2004–2006 i dalsze*
- 8) *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sosnowiec*
- 9) *Studium Historyczno-Urbanistyczne Miasta Sosnowiec wraz z wytycznymi konserwatorskimi*

II.1. STRATEGIA ROZWOJU MIASTA SOSNOWCA DO 2020 R.

Strategia Rozwoju Miasta Sosnowca do 2020 r. (zwana dalej strategią) została uchwalona przez Radę Miejską w Sosnowcu w 2007 roku (uchwała nr 162/XII/07 Rady Miejskiej w Sosnowcu z dnia 24 maja 2007 roku). Za cel strategiczny obrano: Osiągnięcie trwałego rozwoju Sosnowca – Sosnowiec jako ośrodek wyspecjalizowanych usług i nowoczesnej gospodarki, o czystym środowisku i zmodernizowanej infrastrukturze. Wyznaczono sześć priorytetów rozwoju (A–F), które obejmują dziedziny życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego i przyrodniczego oraz współpracę ponadlokalną i międzynarodową. Szeroko rozumiana opieka nad dziedzictwem kulturowym została ujęta w dwóch priorytetach:

- Priorytet A: Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych.
  - Cel pośredni nr 3: Wzmocnienie i rozwój środowisk twórczych i infrastruktury kultury.
  - Cel pośredni nr 4: Aktywizacja mieszkańców w tworzeniu i korzystaniu z dóbr kultury.
- Priorytet E: Zwiększenie efektywności miasta poprzez inwestycje, modernizacje, doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz poprawę środowiska przyrodniczego i kulturowego.

- Cel pośredni nr 1: Wzbogacanie funkcji miejskich.
- Cel pośredni nr 2: Rewitalizacja terenów przemysłowych i pogórnicych.
- Cel pośredni nr 3: Rewitalizacja obszarów miejskich.
- Cel pośredni nr 4: Ukształtowanie i ochrona miejskiego systemu obszarów chronionych oraz preferencje dla dziedzictwa przyrodniczego.
- Cel pośredni nr 8: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej miasta.
- Cel pośredni nr 9: Kreowanie wizerunku miasta przyjaznego mieszkańcom i turystom.

II.2. PROGRAM ROZWOJU MIASTA SOSNOWCA NA LATA 2007–2013

Program Rozwoju Miasta Sosnowca na lata 2007–2013 (zwany dalej programem) został przyjęty przez Radę Miejską w Sosnowcu w 2007 roku (uchwała nr 176/XIII/07 Rady Miejskiej w Sosnowcu z dnia 21 czerwca 2007 roku). Głównym celem programu jest: Stymulowanie dynamicznego rozwoju, przy wzmocnieniu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej miasta. Cel ten będzie realizowany w dziesięciu priorytetach, spośród których, w różnym stopniu, ochrony zabytków dotyczą:

- Priorytet 3: Turystyka
  - Cel główny priorytetu: Wzrost konkurencyjności turystycznej miasta.
- Priorytet 4: Kultura
  - Cel główny priorytetu: Wzrost znaczenia kultury jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego.
- Priorytet 5: Środowisko
  - Cel główny priorytetu: Ochrona oraz poprawa jakości środowiska.
- Priorytet 6: Zrównoważony rozwój miasta
  - Cel główny priorytetu: Wzrost konkurencyjności przestrzeni miejskiej Sosnowca.

II.3. STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W SOSNOWCU DO ROKU 2015

Strategia Rozwoju Kultury w Sosnowcu do Roku 2015 (przyjęta uchwałą nr 596/XLIV/09 przez Radę Miejską w Sosnowcu 21 maja 2009 roku) nosi podtytuł *Sosnowiec – miasto kulturalnych transformacji*. Określono pięć priorytetów i celów strategicznych. Wśród nich do opieki nad zabytkami odnoszą się następujące: priorytet i cele strategiczne oraz operacyjne:

- P.1. Siła i unikatowość sosnowieckiej kultury oraz kreatywność i niezależność lokalnych środowisk twórczych.
  - CS.1. Sosnowiec miastem stanowiącym istotny element potencjału kulturalnego przyszłej metropolii i województwa śląskiego, promieniujący na otoczenie nowymi inicjatywami kulturalnymi, których atrakcyjność wynika z kreatywności lokalnych środowisk twórczych i tradycji historyczno-kulturalnych miasta.
    - CO.1. Pielęgnowanie i rozwijanie materialnych i niematerialnych wartości składających się na dziedzictwo kulturalne Sosnowca.

Strategia została utworzona przy założeniu, że kultura jest zarówno dziedzictwem, jak i działalnością człowieka. Duży nacisk w strategii został położony właśnie na aktywność kulturalną i rozwijanie indywidualnej kreatywności, także w aspekcie rozwoju gospodarczego miasta. Strategia nie zawiera bezpośrednich zapisów dotyczących opieki nad zabytkami. Siłę regionu sosnowieckiego strategia upatruje jednak m.in. w istnieniu licznych obiektów o charakterze zabytkowym, które mogą być zaadaptowane na potrzeby rozwoju nowych funkcji kulturalnych.

II.4. STRATEGIA PROMOCJI MIASTA SOSNOWCA NA LATA 2008–2011

Strategia Promocji Miasta Sosnowca na Lata 2008-2011 została przyjęta uchwałą nr 297/XXIV/08 Rady Miejskiej w Sosnowcu z 31 stycznia 2008 r. Strategia koncentruje się na domenach: biznes i inwestycje oraz turystyka i rekreacja. Generalna wizja strategii brzmi:

Sosnowiec jako miasto targowe i kongresowe jest aktywne w łączeniu przedsięwzięć z domeny biznesu oraz inspirujące do rozwoju w oparciu o niepowtarzalną ofertę w dziedzinie kultura i turystyka. Sosnowiec jest miastem, w którym spotykają się ludzie przy wielu okazjach – biznesowych, turystycznych i kulturalnych.

Z zapisów strategii marki turystycznej Sosnowca wynika, że dziedzictwo kulturowe i zabytki Sosnowca mogą być przedmiotem promocji miasta w postaci konkretnych produktów turystycznych. W strategii zaproponowano m.in. organizację Dni Sosnowca, dla których produktami uzupełniającymi będą m.in.: impreza muzyczna pod nazwą „Rock Kiepury” oraz impreza sportowa określona jako „Triathlon sprinterski o puchar Trójkąta Trzech Cesarzy”. W strategii podkreśla się możliwości współorganizowania imprez wraz z mieszkańcami i organizacjami pozarządowymi.

II.5. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA SOSNOWCA 2010-2020

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Sosnowca 2010–2020 został przyjęty uchwałą nr 921/LXVI/10 Rady Miejskiej w Sosnowcu z 5 listopada 2010 roku. Celem programu rewitalizacji jest podniesienie jakości życia mieszkańców miasta Sosnowca. W zakresie opieki nad zabytkami cele programu dotyczą:

- ponownego zagospodarowania zaniedbanej i zdekapitalizowanej substancji miejskiej infrastruktury technicznej, przestrzeni publicznej oraz obiektów mieszkaniowych i usługowych w mieście;
- powstrzymania procesów degradacji środowiska naturalnego.

Program rewitalizacji dotyczy przedsięwzięć realizowanych w sześciu obszarach miasta Sosnowca, spośród których obszarem zainteresowania ze względu na opiekę nad zabytkami są:

- Obszar „CENTRALNY”
- Obszar „PÓLNOCNY”
- Obszar „POŁUDNIOWY”
- Obszar poprzemysłowy „ZAGÓRZE”

Wśród zadań planowanych do wykonania znajdują się również zadania związane z opieką nad zabytkami :
Obszar „CENTRALNY”

- Zadanie OC4: Adaptacja Zamku Sieleckiego (WIM);
- Zadanie OC5: Przebudowa obiektu pn. „MUZA” w Sosnowcu – mieście Jana Kiepury szansą na upowszechnienie kultury (Miejski Klub im. J. Kiepury);

Obszar „PÓLNOCNY”

- Zadanie OP1: Przebudowa ulicy Chemicznej wzdłuż torów PKP dla obsługi obszaru rewitalizowanego (WIM).
- Zadanie OP2: Przebudowa obiektu byłej szkoły na Centrum Kulturalno-Dydaktyczno-Konferencyjne pn. KLUB im. J. KIEPURY (WKS).
- Zadanie OP3: Rewitalizacja zabytkowego Parku Schoena w Sosnowcu (WDR, WGK).

Obszar „POŁUDNIOWY”

- Zadanie OPD3: Rewitalizacja Trójkąta Trzech Cesarzy oraz przystosowanie brzegów i koryta rzeki Białej Przemszy do celów turystyczno-rekreacyjnych (WKF).

II.6. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA SOSNOWCA NA LATA 2009–2018

Program Ochrony Środowiska dla Miasta Sosnowca na Lata 2009–2018 został przyjęty przez Radę Miejską w Sosnowcu uchwałą nr 712/LII/09 z 26 listopada 2009 roku. Nadrzędnym celem programu jest: Rozwój społeczno-gospodarczy miasta Sosnowca w zgodzie z zasadami ochrony środowiska. W ramach ogólnej charakterystyki miasta *Program Ochrony Środowiska* wspomina o zabytkach kultury materialnej wpisanych do rejestru zabytków, jak również przytacza strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, określone w sporządzonym w 1996 roku *Studium Historyczno-Urbanistycznym Miasta Sosnowiec wraz z Wytycznymi Konserwatorskimi*. Program nie formułuje jednak szczegółowych wytycznych w zakresie opieki nad zabytkami, nie zawiera ich bezpośrednio w żadnym z priorytetów.

Spośród inwestycji zapisanych w programie ze względu na opiekę nad zabytkami należy wskazać: rewitalizację terenu tzw. Trójkąta Trzech Cesarzy poprzez przywrócenie jego pierwotnej funkcji jako terenu o charakterze rekreacyjno-turystycznym wraz z zagospodarowaniem koryta i brzegów Białej Przemszy na cele rekreacyjne oraz modernizację parku przy ul. Kresowej w kierunku ogrodu dendrologicznego.

W programie wskazano również obszary o wartościach przyrodniczo-kulturowych planowane do objęcia ochroną przez utworzenie zespołów przyrodniczo-krajobrazowych: w dolinie Przemszy, w części

doliny Potoku Zagórskiego oraz w Zagórzcu na terenie wyznaczonym od północy wschodnim odcinkiem ul. Dmowskiego, od wschodu Wschodnią Obwodnicą GOP, od południa ul. Lenartowicza.

II.7. PLAN PRAC INWESTYCYJNYCH I REMONTOWYCH NA LATA 2004–2006 I DALSZE

W *Planie Prac Inwestycyjnych i Remontowych na Lata 2004-2006 i Dalsze*, przyjętym uchwałą nr 528/XXXIII/04 przez Radę Miejską w Sosnowcu 16 grudnia 2004 roku, w dziale *Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego* z opieką nad zabytkami związany jest zapis o przeprowadzeniu drugiego etapu modernizacji i remontu Zamku Sieleckiego. Inwestycja ta została zakończona w 2006 roku, przeznaczono na nią kwotę 500 000 złotych. *Plan Prac Inwestycyjnych i Remontowych* obejmował również: remont oświetlenia zabytkowych parków przy ul. Żeromskiego oraz wokół Pałacu Schoena. W osobnym dziale umieszczono postulat „Rewitalizacji terenów byłej KWK *Sosnowiec* dla potrzeb parku technologicznego z uwzględnieniem aspektu ochrony dziedzictwa kulturowego pomiędzy ul. Narutowicza i Kombajnistów”.

II.8. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SOSNOWIEC

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sosnowiec zostało przyjęte przez Radę Miejską w Sosnowcu uchwałą nr 279/XIV/99 z dnia 28 października 1999 roku. W studium uwzględniono ochronę środowiska kulturowego poprzez wyznaczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów zainteresowania konserwatorskiego o większej wartości oraz pozostałych obiektów zainteresowania konserwatorskiego.

II.9. STUDIUM HISTORYCZNO-URBANISTYCZNE MIASTA SOSNOWIEC WRAZ Z WYTYCZNYMI KONSERWATORSKIMI

Sosnowiec posiada opracowane *Studium Historyczno-Urbanistyczne Miasta Sosnowiec wraz z wytycznymi konserwatorskimi*, którego autorami są dr Jacek Owczarek oraz mgr Ewa Burchat, mgr Bolesław Błachuta, mgr inż. arch. Hanna Wiąg-Marzec, mgr inż. arch. Ewa Podbiał. Składa się ono z czterech tomów:

- Tom 1. *Struktura przestrzenna Sosnowca do roku 1939*, 1994
- Tom 2. *Zabytkowa architektura Sosnowca*, 1994
- Tom 3. *Wytyczne konserwatorskie*, 1994
- Tom 4. *Krajobraz kulturowy*, 1994

Opracowanie zawiera bogate informacje dotyczące rozwoju miasta i jego zabytków, a jego wynikiem są przeprowadzona waloryzacja zabytków i opracowane wytyczne konserwatorskie.

III. DIAGNOZA ZASOBÓW ZABYTKOWYCH SOSNOWCA

III.1. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Dziedzictwo kulturowe Sosnowca było kształtowane pod wpływem gospodarki rolniczej oraz w wyniku rozwoju przemysłu i struktur miejskich na przełomie wieków XIX i XX. Zarys rozwoju Sosnowca oraz krótką charakterystykę zabytków miasta zamieszczono w załącznikach 1 i 2.

Wyróżnikami tożsamości kulturowej Sosnowca są:

- Liniowe i punktowe obszary kulturowe:
  - linia kolei warszawsko-wiedeńskiej – oś rozwoju centrum miasta
  - charakterystyczny, rozrzucony układ dzielnic będący konsekwencją włączania w granice miasta kolejnych osad fabrycznych
- Specyficzne dziedzictwo krajobrazu kulturowego:
  - krajobraz centrum Sosnowca – szybko rozwijającego się śródmieścia
  - krajobraz dzielnic, w tym zakładów przemysłowych z osiedlami patronackimi i reliktowych założeń ruralistycznych
- Specyficzne dziedzictwo materialne:

- zabudowa śródmiejska i municypalna, w tym: dworzec kolejowy, kamienice mieszkalne, banki, biura, szkoły
- zespoły fabrykanckie, w tym: założenie pałacowo-parkowe fabrykantów, zakłady przemysłowe, osiedla mieszkaniowe dla robotników i obsługi technicznej, obiekty socjalne
- obiekty przemysłowe i zespoły patronackie, w tym: obiekt przemysłowy oraz osiedle robotnicze wraz z obiektami socjalnymi i terenami zieleni
- elementy zabudowy wiejskiej
- Specyficzne dziedzictwo niematerialne:
  - tolerancja religijna i narodowościowa: cerkiew, cmentarz wielowyznaniowy, gmina żydowska, ewangelicy, prawosławni, mariawici
  - miejsce eksterminacji Żydów podczas II wojny światowej
  - miejsce zbiegu granic trzech dawnych mocarstw (tzw. Trójkąt Trzech Cesarzy)
  - udział mieszkańców tego regionu w zrywach niepodległościowych (powstanie styczniowe, powstania śląskie, wystąpienia robotnicze z początku XX w.)
  - tradycje fabrykanckie
  - miejsce związane z działalnością wybitnych postaci polskiej nauki i sztuki (Tadeusz Drażkiewicz, Paul Godwin, Aleksander Janowski, Jan Kiepusa, Anka Kowalska, Marian Malina, Jadwiga Maziarska, Bogdan Suchodolski, Władysław Szafer, Władysław Szpilman)

III.2. EWIDENCJA ZABYTEKÓW

Podstawą sporządzenia programu jest gminna ewidencja zabytków (art. 21 ustawy). Gminną ewidencję zabytków w postaci kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy prowadzi wójt, burmistrz, prezydent miasta (art. 22. ust. 4. ustawy z późniejszymi zmianami). Zgodnie z art. 1 pkt 5) lit b) ustawy z 18 marca 2010 roku o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2010, nr 75, poz. 474) w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchomości wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Włączenie zabytku do ewidencji nie jest formą ochrony, jednakże zasady ochrony tych obiektów określa się w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego i podlegają one uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w ramach procedury sporządzania tych dokumentów. Dodatkowo w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków a ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z art. 39 ustawy z 7 lipca 1994 roku. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. 2006, nr 156, poz. 1118 z późniejszymi zmianami).

Miasto Sosnowiec nie ma jeszcze opracowanej Gminnej Ewidencji Zabytków. W listopadzie 2010 roku Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał listę obiektów zabytkowych do ujęcia w gminnej ewidencjach zabytków. Prezydent miasta ma 2 lata, licząc od momentu przekazania spisu na utworzenie gminnej ewidencji zabytków.

Przekazaną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków listę obiektów przyjęto za podstawę opracowania niniejszego programu. W ramach prac nad programem dokonano przeglądu obiektów zawartych w spisie i utworzono listę obiektów rekomendowanych do Gminnej Ewidencji Zabytków Sosnowca. Zweryfikowany spis obiektów zabytkowych proponowanych do włączenia do Gminnej Ewidencji Zabytków wraz z propozycją form ich ochrony przedstawiono w załączniku 3. Spis obiektów wyłączonych z listy zamieszczono w Aneksie 1 do niniejszego programu.

III.3. OCHRONA ZABYTEKÓW

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje następujące formy ochrony zabytków (art. 7 ustawy):

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,

- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

III.3.1. OCHRONA PRZEZ WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Rejestr zabytków dla obiektów znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 ustawy). Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu lub na wniosek właściciela (art. 9 ustawy).

Do rejestru zabytków nieruchomych wpisane są następujące obiekty:

Maczki

- 1) Nr rej. A/807/67, decyzja z 9 grudnia 1967 r. – **budynek główny dworca kolejowego**, ul. Stacyjna. Granice ochrony obejmują cały obiekt.

Niwka

- 1) Nr rej. A/13/60, decyzja z 23 lutego 1960 r. – **dom, dawny magazyn soli**, ul. Tuwima 7. Granice ochrony obejmują budynek dawnego magazynu.
- 2) Nr rej. A/1624/96, decyzja z 29 marca 1996 r. – **kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela**, ul. Orłat Lwowskich 67. Granice ochrony rozciągają się na budynek kościoła.

Ostrowy Górnicze

- 1) Nr rej. A/811/67, decyzja z 9 grudnia 1967 r. – **budynek mieszkalny**, ul. Starzyńskiego 2. Granice ochrony rozciągają się na obiekt w ramach parceli budowlanej. Obiekt nie istnieje – kwalifikowany do skreślenia z rejestru zabytków.
- 2) Nr rej. A/812/67, decyzja z 9 grudnia 1967 r. – **budynek mieszkalny**, ul. Obwodowa 10 (ma być 8). Granice ochrony rozciągają się na obiekt w ramach parceli budowlanej.
- 3) Nr rej. A/1271/81, decyzja z 7 grudnia 1981 r. – **założenie Domu Ludowego otoczonego parkiem**, ul. Klubowa 3. Granice ochrony obejmują budynek wraz z parkiem.
- 4) Nr rej. A/74/02, decyzja z 30 grudnia 2002 r. – **zespół dwóch budynków szkolnych**, ul. Starzyńskiego 50, 50a. Granice ochrony obejmują działki 269/1 i 269/2 z wyjątkiem kotłowni i sali gimnastycznej, wg rozgraniczeń naniesionych na mapce będącej załącznikiem 2 do decyzji.

Pogoń

- 1) Nr rej. A/806/67, decyzja z 9 grudnia 1967 r. – dawny **pałac Dietłów**, ul. Żeromskiego 2. Granice ochrony rozciągają się na całość obiektu.
- 2) Nr rej. A/205/07, decyzja z 21 lutego 2007 r. – **kościół parafialny p.w. św. Tomasza Apostoła oraz jego najbliższe otoczenie od stron wschodniej i południowej**, ul. Orla 19. Granice ochrony obejmują budynek kościoła wraz z najbliższym otoczeniem i ogrodzeniem od stron wschodniej i południowej, znajdujący się na działce 96/3, w granicach naniesionych na mapce stanowiącej załącznik 2 do decyzji.
- 3) Nr rej. A/1311/83, decyzja z 3 października 1983 r. – **budynek mieszkalny** – Al. Mireckiego 27. Granice ochrony obejmują budynek wraz z najbliższym otoczeniem w granicach działki (Willa Piątkowskiego).
- 4) Nr rej. A/1528/93, decyzja z 30 kwietnia 1993 r. – **budynek dawnego liceum**, ul. Żeromskiego 3. Granice ochrony obejmują budynek wraz z otoczeniem wg rozgraniczeń naniesionych na mapie dołączonej do decyzji.
- 5) Nr rej. A/1533/93, decyzja z 31 sierpnia 1993 r. – **budynek mieszkalny**, ul. Będzińska 41/I. Granice ochrony obejmują budynek wraz z najbliższym otoczeniem wg rozgraniczeń naniesionych na mapie dołączonej do decyzji, (Willa Habelmana).
- 6) Nr rej. A/1610/95, decyzja z 15 września 1995 r. – **budynek administracyjny dawnej Spółki Akcyjnej Przemysłu Włókienniczego H. Dietel wraz z wyposażeniem**, ul. Żeromskiego 1. Granice ochrony obejmują budynek wraz z otoczeniem zakładu w obrysie ogrodzenia wg załączonej do decyzji mapy.
- 7) Nr rej. A/1662/97, decyzja z 17 grudnia 1997 r. – **kościół ewangelicko-augsburski**, ul. Żeromskiego 1. Granice ochrony obejmują obiekt wg załączonej do decyzji mapy.

- 8) Nr rej. A/1702/98, decyzja z 31 grudnia 1998 r. – **zespół przypałacowo-parkowy związany z dawnym pałacem Dietla** (budynek wjazdowy, ul. Żeromskiego 2, trzy budynki mieszkalne, ul. Żeromskiego 4, 4/1, 4a, neoromantyczny park), ul. Żeromskiego, Sosnowiec. Granice ochrony obejmują wymienione obiekty wg rozgraniczeń naniesionych na mapie dołączonej do decyzji.
- 9) Nr rej. A/224/08, decyzja z 21 kwietnia 2008 r. – **mauzoleum rodziny Dietłów (obecnie kaplica cmentarna na cmentarzu ewangelickim)**, ul. Smutna 6, Sosnowiec. Granice ochrony obejmują budynek i jego otoczenie w granicach ogrodzenia.

Sielec

- 1) Nr rej. A/15/60, decyzja z 23 lutego 1960 r – **zamek sielecki**, ul. Zamkowa 2. Granice ochrony obejmują obiekt wraz z przyległym parkiem.
- 2) Nr rej. A/1242/80, decyzja z 10 października 1980 r. – **cerkiew prawosławna pw. św.św. Wiery, Nadziei, Luby i matki ich Zofii**, ul. Kilińskiego 37. Granice ochrony rozciągają się na obszar obejmujący tereny zielone, wydzielone istniejącym ogrodzeniem wraz z parafialnymi budynkami.
- 3) Nr rej. A/1370/88, decyzja z 10 lutego 1988 r. – **dawny pałac Schöna** (obecnie siedziba sądu), ul. 1 Maja 19. Granice ochrony obejmują całość działki 12/2 z budynkiem pałacu i ogrodem, wg mapy załączonej do decyzji.
- 4) Nr rej. A/79/02, decyzja z 30 grudnia 2002 r. – **zespół zabudowań parafii rzymsko-katolickiej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP**, który tworzą: kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, plebania (pierwotnie karczma) i dawna kaplica (pierwotnie piwiarnia, obecnie dom mieszkalny), ul. Skautów 1. Granice ochrony obejmują działkę nr 28 w graniach naniesionych na mapie.

Środula

- 1) Nr rej. A/1241/80, decyzja z 10 kwietnia 1980 r. – **zespół pałacowo-parkowy**, dawna własność H. Schöna, w tym: dwa pałace, park z pozostałościami budowli ogrodowych, budynków mieszkalnych – tzw. domu ogrodnika oraz dawniej budynku gospodarczego, ul. Chemiczna 12–16. Granice ochrony rozciągają się na całość założenia zamkniętego przez trasę E–22 (ob. DK 94), ul. Chemiczną, ogrodzenie fabryczne, granice ogródków działkowych łącznie z posesją dawnego domu ogrodnika i szklarni.

Śródmieście

- 1) Nr rej. A/1360/88, decyzja z 8 lutego 1988 r. – **kamienica z XIX/XX w.**, ul. Dekerta 6. Granice ochrony obejmują budynek z otoczeniem w granicach zaznaczonych na mapie dołączonej do decyzji.
- 2) Nr rej. A/1529/93, decyzja z 30 kwietnia 1993 r. – **zespół zabudowań składający się z gmachu banku oraz 2 budynków mieszkalnych**, ul. Małachowskiego 7. Granice ochrony obejmują zespół w ramach działki wg rozgraniczeń naniesionych na mapie dołączonej do decyzji. (obecnie ING Bank Śląski).
- 3) Nr rej. A/1552/94, decyzja z 30 grudnia 1994 r. – **kościół katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP wraz z najbliższym otoczeniem oraz towarzyszącymi budynkami: plebanią i pomieszczeniami handlowymi wbudowanymi w mur oporowy ogrodzenia od strony ul. Kościelnej**, ul. Kościelna 16. Granice ochrony obejmują cały zespół wg rozgraniczeń naniesionych na mapę dołączoną do decyzji.
- 4) Nr rej. A/1609/95, decyzja z 15 września 1995 r. – **budynek dawnego banku**, ul. Małachowskiego 3. Granice ochrony obejmują cały budynek składający się z dwóch części wg załączonej do decyzji mapy.
- 5) Nr rej. A/1633/96, decyzja z 30 września 1996 r. – **budynek teatru (Teatr Zagłębia)**, ul. Teatralna 4. Granice ochrony rozciągają się na budynek teatru.
- 6) Nr rej. A/1642/97, decyzja z 11 kwietnia 1997 r. – **kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa (zwany kolejowym) wraz z zespołem kaplic: Grobu Chrystusowego, św. Antoniego, grotą Matki Boskiej z Lourdes oraz kaplicą Bożego Narodzenia**, ul. 3 Maja 20. Granice ochrony obejmują kościół wraz z najbliższym otoczeniem w ramach ogrodzenia wg załączonej do decyzji mapy.
- 7) Nr rej. A/15/99, decyzja z 30 kwietnia 1999 r. – **budynek dworca kolejowego**, ul. 3 Maja 16. Granice ochrony obejmują budynek.

Zagórze

- 1) Nr rej. A/18/60, decyzja z 23 lutego 1960 r. oraz A/166/06 z 11 stycznia 2006 r. – **budynek kościoła parafialnego p.w. św. Joachima** składający się z części starszej – dzisiejszy przedsionek główny – wybudowanej w 1848 roku według projektu krakowskich architektów S. Gołębiowskiego i T. Majewskiego w stylu neogotyckim wpisanej do rejestru zabytków pod nr 18/60 decyzją z 23 lutego 1960

roku, oraz części nowszej, wybudowanej w latach 1893-1908 według projektu Józefa Pomian-Pomianowskiego w stylu klasycznego neogotyku, wraz najbliższym otoczeniem i ogrodzeniem, ul. Popieluszki 50. Granice ochrony obejmują budynek kościoła wraz z wystrojem wnętrza i najbliższym otoczeniem wyznaczonym przez ogrodzenie, na działkach 1193/1 i 1193/4, w granicach naniesionych na mapie stanowiącej załącznik 2 do decyzji.

- 2) Nr rej. A/703/63, decyzja z 12 czerwca 1963 r. – **pałac Mieroszewskich**, ul. Szpitalna 1. Granice ochrony rozciągają się na obiekt i park w granicach ogrodzenia wzdłuż ulic: 11 Listopada (dawnej Dzierżyńskiego), Armii Krajowej (dawnej Armii Czerwonej) i Dworskiej, pow. ok. 6,4 ha.

Do rejestru zabytków archeologicznych wpisano:

- 1) Nr rej. C/1338/85, decyzja z 14 listopada 1985 r. – **gródek stożkowy z wczesnego średniowiecza** (Zagórze).

Listę obiektów wnioskowanych o skreślenie z rejestru zabytków zawiera załącznik 4.

III.3.2. OCHRONA W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Zgodnie z art. 19 ust. 1 i 1a ustawy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, oprócz zasad ochrony zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru oraz ochrony parków kulturowych, ustala się również zasady ochrony innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 19 ust. 1). Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ma miejsce w ramach procedury sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustalenia planu dotyczące zasad ochrony powinny zawierać określenie obiektu i terenu chronionego ustaleniami planu, w tym określenie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu terenu (§ 4 pkt 4 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 roku w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy warunki ochrony konserwatorskiej ustalone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinny być określone już wcześniej, bo na etapie opracowywania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W zależności od potrzeb w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego można również ustalić strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19 ust. 3).

Na terenie Sosnowca obowiązują 53 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i obejmują one ok. 50% powierzchni miasta. Zawierają one zapisy określające indywidualne zasady ochrony zabytków na mocy ustaleń planu oraz zasady ochrony obszarowej dziedzictwa kulturowego. Zapisy ustalające zasady ochrony zabytków oraz dziedzictwa kulturowego znajdują się w uchwałach dotyczących następujących obszarów:

- Obszar położony w centralnej części miasta, w rejonie ulicy Kukułek – strefa K: ochrona krajobrazu kulturowego.
- Obszar położony w rejonie ulic Stanisława Staszica, Cypriana Kamila Norwida i 3- Maja – ochrona lokalna zabytkowych obiektów.
- Obszar obejmujący teren byłej stacji ratownictwa górniczego położony w rejonie ulic Czarnej, Struga i 1-Maja – zachowanie charakterystycznej struktury urbanistycznej, preferencje dla miejskiej zabudowy zwartej.
- Obszar obejmujący teren zlikwidowanej KWK „Sosnowiec”, ulice Narutowicza i 3-Maja – preferencje dla zabudowy miejskiej, stworzenie struktury urbanistycznej, zachowanie świadectwa historii przemysłu górniczego.
- Obszar obejmujący teren „Śródula-Północ” – formowanie przestrzeni publicznej wzdłuż ulic zbiorczych, preferencja dla miejskiej zabudowy, obowiązek uzgadniania inwestycji ze służbami konserwatora zabytków.
- Obszar położony w rejonie ulicy Klonowej – preferencja dla zabudowy miejskiej.

- Obszar wschodniej i południowo-wschodniej części gminy Sosnowiec – obowiązek uzgadniania inwestycji ze służbami konserwatora zabytków.
  - Teren obejmujący obszar „Małe Zagórze” – ochrona konserwatorska cmentarza.
  - Obszar „Sosnowiec-Centrum” – obiekty wpisane do rejestru zabytków, ochrona zabytków nieruchomych.
  - Obszar „Dańdówka” – ochrona konserwatorska, wytyczne dotyczące zabytków nieruchomych.
  - Obszar „Towarowa” – strefa ochrony konserwatorskiej, ochrona zabytków nieruchomych, wymagania dotyczące kształtowania przestrzeni publicznej.
  - 36 obszarów położonych na terenie całego miasta.
- Obecnie trwają prace nad sporządzeniem *Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Sosnowca* dla pozostałych obszarów.

Spis zabytków indywidualnie chronionych na mocy ustaleń planów miejscowych zawiera załącznik 3.

III.3.3. OCHRONA WALORÓW KULTUROWYCH NA PODSTAWIE USTAWY O OCHRONIE PRZYRODY

Ochrona wartości kulturowych jest uwzględniana przy tworzeniu form ochrony na podstawie ustawy z 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880). Do form ochrony przyrody, które uwzględniają ochronę wartości kulturowych, należą: parki narodowe, rezerwy przyrody, parki krajobrazowe, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Na terenie Sosnowca nie ma obiektów i obszarów o wartościach kulturowych chronionych przez ustanowienie form ochrony przyrody. Jednak w ustaleniach *Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Sosnowca na lata 2009–2018* takie obszary są planowane (por. s. 11).

III.4. ZABYTKI MUZEALNE

Zgodnie z zapisami ustawy zabytki wpisane do ksiąg inwentarzowych muzeów nie są przedmiotem gminnego programu opieki nad zabytkami. Na terenie Sosnowca znajduje się 1 muzeum. W dawnym pałacu Schöna przy ul. Chemicznej 12 ma siedzibę Muzeum w Sosnowcu. Prowadzi ono szeroką działalność związaną z popularyzacją i upowszechnianiem wiedzy o historii miasta.

W zamku sieleckim ma siedzibę instytucja kultury Sosnowieckie Centrum Sztuki – Zamek Sielecki. Jednostka ta obok działalności związanej z upowszechnianiem sztuki współczesnej organizuje również imprezy związane z upowszechnianiem wiedzy o historii zamku i regionu.

III.5. DZIAŁANIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Z inicjatywy działających na terenie Zagłębia organizacji pozarządowych powstała Zagłębiowska Lista Zabytków Techniki. Lista wraz z dokumentacją fotograficzną została sporządzona dla Międzynarodowego Centrum Dokumentacji i Badań nad Dziedzictwem Przemysłu dla Turystyki w Zabrze do wykorzystania przy tworzeniu światowej listy zabytków techniki i przemysłu. Z terenu Sosnowca znalazło się tam 16 obiektów.

- 1) Sosnowiec – Dworzec PKP
- 2) Sosnowiec – KWK „Sosnowiec” - Elektrownia + szyb
- 3) Sosnowiec-Maczki – Dworzec
- 4) Sosnowiec-Maczki – Komora Celna
- 5) Sosnowiec-Maczki – Most
- 6) Sosnowiec-Maczki – Wieża
- 7) Sosnowiec – Most na Przemysły
- 8) Sosnowiec-Ostrowy Górnicze – Osiedle
- 9) Sosnowiec – Wiadukt ul. Piłsudskiego
- 10) Sosnowiec – Przędzalnia „Politex” ul. Żeromskiego.
- 11) Sosnowiec – Przędzalnia „Intertex” ul. Chemiczna
- 12) Sosnowiec – Osiedle Urzędniczo-Robotnicze Warszawskiego Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych (Ostrowy Górnicze, Kazimierz Górniczy)
- 13) Sosnowiec – Osiedle Urzędniczo-Robotnicze Sosnowieckiego Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych (Klimontów)
- 14) Sosnowiec – Osiedle Urzędniczo-Robotnicze – Walcownia Hrabia Renard (Gwarectwo Hrabia Renard) – Sosnowiec-Dębowa Góra ul. Niwecka, ul. Maliny

- 15) Sosnowiec – Cegielnia, Osiedle Cegielni ul. Niwecka
- 16) Sosnowiec – Most na Przemszy – Trójkąt Trzech Cesarzy

Na terenie Sosnowca działają następujące organizacje pozarządowe, w których kręgu zainteresowania pozostaje m.in. opieka nad zabytkami:

1. Instytut Dialogu Społecznego
2. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział im. A. Janowskiego
3. Stowarzyszenie Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego – Sosnowiec
4. Stowarzyszenie „Nasz Sosnowiec”
5. Towarzystwo Miłośników Maczek „Granica”
6. Towarzystwo Przyjaciół Miłowic
7. Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych
8. Zagłębiowskie Stowarzyszenie Miłośników Historii i Militariów
9. Zagłębiowskie Towarzystwo Rekonstrukcji Historycznych
10. Zagórskie Stowarzyszenie Regionalne „Pakosznicza”
11. Związek Zagłębiowski

III.6. ANALIZA SWOT ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO SOSNOWCA

Analizę SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego opracowano na podstawie diagnozy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz w oparciu o podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych miasta.

Mocne strony

- unikatowe w skali ponadregionalnej rezydencjonalne założenia fabrykanckie z przełomu wieków XIX i XX – założenie H. Dietla, Schönów
- zamek sielecki
- założenie Domu Ludowego w Ostrowach Górniczych – jeden z nielicznych (poza Zakopanem) przykładów budownictwa w stylu zakopiańskim
- patronackie osiedla robotnicze Kazimierz, Ostrowy Górnicze
- zabytki kolejnictwa związane z rozwojem kolei warszawsko-wiedeńskiej i iwanogrodzko-dąbrowskiej – dworce kolejowe: Sosnowiec Główny, Sosnowiec Południowy, Maczki
- obiekty sakralne i obiekty użyteczności publicznej projektowane przez sławnych architektów, np. Józefa Pomian-Pomianowskiego, Franciszka Lilpopa, Kazimierza Jankowskiego
- kościół katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP z modernistycznymi polichromiami o treściach narodowo-wyzwoleńczych autorstwa Włodzimierza Tetmajera i Henryka Uziembły
- duża liczba zabytków z XX-lecia międzywojennego
- krajobraz kulturowy (związany z XIX-wiecznym okręgiem przemysłowym)
- podejmowanie prac remontowo-konserwatorskich w zabytkach Sosnowca przez samorząd terytorialny i prywatnych inwestorów
- studium historyczno-urbanistyczne dla obiektów zabytkowych wraz z ich waloryzacją (obecnie studium wymaga aktualizacji)
- ochrona niektórych zabytków Sosnowca przez wpis do rejestru i ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego; dla części terenu miasta w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustanowione są strefy ochrony konserwatorskiej
- zasoby dziedzictwa niematerialnego, wśród których wyróżniają się różnorodne tradycje wyznaniowe oraz duża liczba osób zasłużonych dla polskiej nauki, kultury i sztuki związanych z Sosnowcem (Eugeniusz Chmiel, Tadeusz Drążkiewicz, Paul Godwin, Aleksander Janowski, Jan Kiepusa, Anka Kowalska, Marian Malina, Jadwiga Maziarska, Bogdan Suchodolski, Władysław Szafer, Władysław Szpilman)
- aktywna działalność instytucji kultury działających na terenie miasta, w tym Muzeum w Sosnowcu i Sosnowieckiego Centrum Sztuki – Zamek Sielecki
- działalność zorganizowanych grup środowiskowych w niektórych dzielnicach miasta
- silne poczucie tożsamości regionalnej wśród mieszkańców

Słabe strony

- brak miejskiego konserwatora zabytków
- brak gminnej ewidencji zabytków
- zbyt mała liczba obiektów zabytkowych chronionych w formie wpisu do rejestru zabytków
- brak planu zagospodarowania przestrzennego dla całej gminy z uwzględnieniem ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- mała skuteczność ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego
- brak aktualnej bazy danych o zabytkach wraz z informacjami na temat ich waloryzacji i aktualnego stanu zachowania
- niezagospodarowane i niewykorzystane tereny pofabryczne i pokopalniane oraz kolejowe (Maczki)
- brak lub niewielki stopień ochrony dawnych założeń parkowych i zabudowań przemysłowych
- znaczne modyfikacje założeń osiedli robotniczych
- chaotyczna zabudowa miejska
- stawianie obiektów budowlanych kosztem założeń parkowych (m.in. park przy pałacu H. Dietla)
- zaniedbania w pielęgnacji zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym
- obszary poprzemysłowe wymagające rekultywacji, odbudowy i ochrony
- zły stan techniczny i niski standard niektórych budynków w założeniach osiedli robotniczych
- brak szlaków i ścieżek łączących atrakcyjne miejsca miasta
- brak pełnej regulacji własności obiektów zabytkowych
- wieloletnie zaniedbania remontowe obiektów – postępujący spadek walorów użytkowych i estetycznych obiektów zabytkowych, postępująca dekapitalizacja obiektów historycznych, zły stan techniczny części obiektów
- niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego Sosnowca

Szanse

- Sosnowiec stanowi część Aglomeracji Górnośląskiej. Jest członkiem Górnośląskiego Związku Metropolitalnego
- możliwość wnioskowania o dotacje na renowacje z puli środków krajowych i europejskich
- możliwość zaadaptowania obiektów poprzemysłowych do nowych funkcji
- polepszanie się jakości środowiska
- działalność organizacji pozarządowych i grup nieformalnych krzewiących kulturę regionu
- prace promocyjne nad redefinicją wizerunku Sosnowca i tożsamości jego mieszkańców
- zwiększanie atrakcyjności zamieszkania przez działania rewitalizacyjne
- zwiększanie świadomości kulturowej mieszkańców
- dostępność nowoczesnych narzędzi promocyjnych (internet, nowe media)
- korzystne położenie względem centrum aglomeracji górnośląskiej i układu komunikacyjnego (drogi krajowe DK86, DK94)
- powiązania ze szlakami turystyki regionalnej (Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego)

Zagrożenia

- postępująca restrukturyzacja przemysłu
- spadek liczby mieszkańców miasta, starzenie się społeczeństwa oraz pogorszenie się jego sytuacji materialnej
- niska świadomość mieszkańców dotycząca zasobów zabytkowych Sosnowca
- degradacja obszarów miejskich w wyniku szkód górniczych, utrudniająca podejmowanie niektórych inwestycji
- brak spójnego systemu finansowania zadań z zakresu ochrony zabytków
- braki i niestabilność przepisów prawa
- brak infrastruktury turystycznej przy zabytkach

Wnioski z analizy SWOT:

1. Sosnowiec wyróżniają w skali regionu charakterystyczne:

- obiekty zabytkowe:
  - założenia rezydencjonalne sosnowieckich przemysłowców z przełomu wieków XIX i XX: H. Dietla, Schönów
  - zamek sielecki
  - ciekawe przykłady osiedli robotniczych: Kazimierz, Ostrowy Górnicze
  - założenie Domu Ludowego w Ostrowach Górniczych – jeden z nielicznych (poza Zakopanem) przykładów budownictwa w stylu zakopiańskim
  - zabytki kolejnictwa związane z początkami rozwoju kolei na ziemiach polskich – dworce: Sosnowiec Główny, Sosnowiec Południowy, Maczki
  - obiekty sakralne różnych wyznań
  - architektura okresu międzywojennego
  - kościół katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP z modernistycznymi polichromiami o treściach narodowo - wyzwoleniczych autorstwa Włodzimierza Tetmajera i Henryka Uziębły
- dzieła znanych polskich architektów, np. Józefa Pomian-Pomianowskiego, Franciszka Lilpopa, Kazimierza Jankowskiego
- dziedzictwo niematerialne:
  - mieszanka wyznań religijnych
  - miejsca zapisane w historii Polski (np. Trójkąt Trzech Cesarzy)
  - znane w Polsce i na świecie postaci zasłużone dla rozwoju kultury, sztuki i nauki polskiej: Tadeusz Drązkiewicz, Paul Godwin, Aleksander Janowski, Jan Kiepusza, Anka Kowalska, Marian Malina, Jadwiga Maziarska, Bogdan Suchodolski, Władysław Szafer, Władysław Szpilman

Wymienione elementy mogą stanowić koła napędowe rozwoju miasta w oparciu o dziedzictwo kulturowe i równocześnie prowadzić do efektywnej opieki nad zabytkami.

2. W mieście brak gminnej ewidencji zabytków. Nie wszystkie obiekty o wartościach zabytkowych są chronione przez wpis do rejestru zabytków lub na podstawie ustaleń planu miejscowego. Na terenie miasta znajdują się obiekty, które powinny być rekomendowane do wpisu do rejestru zabytków.
3. Część zabytkowych obiektów architektonicznych znajduje się w złym stanie technicznym wynikającym z wieloletnich zaniedbań remontowych, pielęgnacyjnych, nieuregulowanych stosunków własnościowych, utraty pierwotnych funkcji, a także utraty sponsorów i opiekunów.
4. Część zabytkowych układów przestrzennych, osiedli robotniczych i terenów zieleni została bezpowrotnie zniszczona w wyniku niefortunnego lokalizacji nowej zabudowy.
5. Duża część zabytkowych terenów zieleni jest znacznie zaniedbana.
6. Część mieszkańców miasta żywo zainteresowanych jest historią i tradycją swojego miejsca zamieszkania, o czym świadczą działające na terenie miasta Towarzystwa Przyjaciół lub Miłośników m.in. Maczek, Miłowic. Niemniej jednak konieczne jest podniesienie świadomości mieszkańców dotyczącej zasobów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego Sosnowca. Może to nastąpić w wyniku kolejnych działań promujących miasto, prac nad jego wizerunkiem oraz akcji organizowanych przez miejscowe organizacje pozarządowe, ośrodki i kluby kultury oraz grupy nieformalne.

IV. WIZJA PROGRAMU ORAZ CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI SOSNOWCA NA LATA 2012 – 2015

Punktem odniesienia dla sformułowania wizji oraz opracowania celów i działań programu opieki była analiza:

- SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego Sosnowca
- Aktualnych i planowanych działań na rzecz opieki nad zabytkami zawartych w:
  - *Strategii Rozwoju Miasta Sosnowca do 2020 R.*
  - *Programie Rozwoju Miasta Sosnowca na Lata 2007–2013*
  - *Strategii Rozwoju Kultury w Sosnowcu do Roku 2015 – Wydział Kultury i Sztuki*
  - *Strategii Promocji Miasta Sosnowca na Lata 2008–2011, Księga Identyfikacji Wizualnej oraz Elementy Systemu Informacji Miejskiej, Księga Znaku – Wydział Informacji i Promocji Miasta*
  - *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Sosnowca na Lata 2009–2020 – Wydział Polityki Gospodarczej*
  - *Programie Ochrony Środowiska dla Miasta Sosnowca 2009–2018 – Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa*

- *Planie Prac Inwestycyjnych i Remontowych na lata 2004-2006 i dalsze*
- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego* – Pracownia Projektowo-Urbanistyczna
- *Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego dla Obszarów Położonych w Gminie Sosnowiec* – Pracownia Projektowo-Urbanistyczna
- Regionalnych i ponadlokalnych dokumentów strategicznych odnoszących się do obszaru gminy:
  - *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na Lata 2000–2020*
  - *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego*
  - *Strategii Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na Lata 2006–2015*
  - *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2010–2013*
  - *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego*

Wizja programu

OPIEKA NAD ZABYTKAMI CZYNNIKIEM MIASTOTWÓRCZYM PRZEZ WŁĄCZENIE ZABYTKÓW W ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ MIASTA ORAZ ZACIEŚNIANIE ZWIĄZKÓW SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH Z MIEJSCEM ZAMIESZKANIA.

Aby zrealizować wizję programu, konieczne jest podjęcie działań w sferach: zarządzania zabytkami, form krajobrazu kulturowego i materii zabytków oraz relacji: mieszkańcy miasta – zabytki. Tym ogólnie określonym problemom odpowiadają sformułowane cele programu:

- CEL 1. ZARZĄDZANIE ZABYTKAMI**
- CEL 2. KSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENI MIEJSKIEJ Z POSZANOWANIEM SPECYFIKI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO SOSNOWCA**
- CEL 3. PODNOSZENIE KOMPETENCJI MIESZKAŃCÓW DLA IDENTYFIKACJI Z „MAŁĄ OJCZYZNĄ”**

Tak określone cele będą realizowane za pomocą następujących kierunków działań i zadań:

CEL 1. ZARZĄDZANIE ZABYTKAMI

Do efektywnego włączenia zabytków Sosnowca w procesy miastotwórcze (gospodarcze i społeczne) niezbędne są stworzenie sprawnego i nowoczesnego systemu zarządzania zabytkami oraz włączenie zabytków w proces promocji miasta. Cel I będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

KIERUNEK	DZIAŁAŃ	TWORZENIE SPRAWNEGO SYSTEMU ZARZĄDZANIA ZABYTKAMI
1.1.		
KIERUNEK	DZIAŁAŃ	PROMOCJA MIASTA Z WYKORZYSTANIEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
1.2.		

KIERUNEK DZIAŁAŃ 1.1.

TWORZENIE SPRAWNEGO SYSTEMU ZARZĄDZANIA ZABYTKAMI

Nowoczesne zarządzanie zabytkami miasta wymaga tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych oraz uporządkowania statusu zabytków, w tym wykorzystania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w celu wprowadzenia form ochrony zabytków w ustaleniach planu miejscowego oraz stref ochrony konserwatorskiej. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków.
- Utworzenie Gminnej Ewidencji Zabytków Sosnowca.
- Utworzenie i udostępnienie bazy danych o sosnowieckich zabytkach.
- Dokumentowanie zabytków miasta.
- Objęcie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wszystkich obszarów miasta, w tym ustalenie w planach zasad ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (wg załącznika 3).

- Rekomendowanie obiektów zabytkowych do objęcia ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków województwa śląskiego (wg załącznika 3).
- Opracowanie długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych będących własnością gminy.
- Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na dofinansowanie projektów dotyczących rewaloryzacji obiektów zabytkowych oraz rewitalizacji obejmującej przestrzenie przemysłowe i zdegradowane.
- Digitalizacja zbiorów regionalnych i miejskich w Miejskich Bibliotekach Publicznych.
- Prowadzenie lub współpraca przy tworzeniu opracowań planistycznych i koncepcyjnych.

KIERUNEK DZIAŁAŃ 1.2.

PROMOCJA MIASTA Z WYKORZYSTANIEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zabytki to wyznacznik tożsamości kulturowej. Wykorzystane w promocji miasta zachęcają do odwiedzin i przyciągają turystów, czym przyczynią się do rozwoju gospodarczego miasta. Nowoczesna promocja wymaga wielopłaszczyznowych działań skierowanych do zróżnicowanych odbiorców. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Utworzenie w Centrum Informacji Miejskiej Punktu Informacji Turystycznej.
- Aktualizowanie zamieszczanych na stronach internetowych informacji o imprezach organizowanych w mieście związanych z materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym miasta.
- Zachęcanie partnerów biznesowych do organizacji przedsięwzięć w obiektach zabytkowych.

CEL 2. KSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Z POSZANOWANIEM SPECYFIKI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO SOSNOWCA

Aby zabytki mogły odgrywać znaczącą rolę w procesach gospodarczych i społecznych miasta, muszą być zadbane i właściwie wyeksponowane. Wymaga to wprowadzenia i utrzymywania ład w przestrzeniach miejskich oraz prowadzenia konserwacji zabytków i krajobrazu. Cel II będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.1. UPORZĄDKOWANIE PRZESTRZENI ZABYTKOWYCH

2.1.

KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.2. REWITALIZACJA, KONSERWACJA I RESTAURACJA ZABYTKÓW

KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.1.

UPORZĄDKOWANIE PRZESTRZENI ZABYTKOWYCH

Przestrzenie zabytkowe miasta, aby mogły być udostępnione mieszkańcom i turystom, muszą zostać uporządkowane i atrakcyjnie zaaranżowane z wyeksponowaniem treści zabytkowych. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Pielęgnacja terenu dawnego pogranicza (tzw. Trójkąt Trzech Cesarzy) u zbiegu rzek Białej i Czarnej Przemszy.
- Uporządkowanie i pielęgnacja cmentarzy i ich otoczenia.
- Systematyczne wprowadzanie podświetlenia wybranych obiektów zabytkowych.
- Budowa oświetlenia w parkach i ciągach pieszych.
- Budowa oświetlenia na osiedlu „Juliusz”.
- Poprawa estetyki miasta – kontynuowanie odnowy elewacji budynków w mieście – należących do gminy, spółdzielni mieszkaniowych oraz innych właścicieli.

KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.2.

REWITALIZACJA, KONSERWACJA I RESTAURACJA ZABYTKÓW

Duża część obiektów zabytkowych miasta wymaga podjęcia działań przywracających im walory estetyczne. Aby obiekty te mogły być ozdobą miasta i stanowić o jego konkurencyjności, wymagają konserwacji i restauracji. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Opracowanie projektów i rewaloryzacja zabytkowych parków: w Sosnowcu-Zagórze (przy szpitalu), Parku Dietla przy ul. Żeromskiego, Parku Sieleckiego, Parku Schöna przy ul. Chemicznej i parku przy ulicy 1 Maja.
- Opracowanie dokumentacji zabytkowych cmentarzy.
- Adaptacja kina „Muza” na wielofunkcyjną salę widowiskowo-koncertową (kontynuacja).
- Konserwacja i zagospodarowanie budynku dworca kolejowego w Maczkach.
- Remont skrzydła zamku sieleckiego na potrzeby Sosnowieckiego Centrum Sztuki.

CEL 3. PODNOSZENIE KOMPETENCJI MIESZKAŃCÓW DLA IDENTYFIKACJI Z „MAŁĄ OJCZYZNĄ”

Zacieśnianie więzów mieszkańców z ich miejscem zamieszkania wymaga kształtowania świadomości społecznej w duchu przywiązania do tradycji i historii regionu oraz pogłębienia wiedzy na temat lokalnych zabytków. Cel III będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

KIERUNEK DZIAŁAŃ AKTYWIZACJA PRZESTRZENI HISTORYCZNYCH

3.1.

KIERUNEK DZIAŁAŃ UPOWSZECHNIANIE WIEDZY O ZABYTKACH

3.2.

KIERUNEK DZIAŁAŃ 3.1.

AKTYWIZACJA PRZESTRZENI HISTORYCZNYCH

Zwiększenie zainteresowania zabytkami wymaga ich atrakcyjnego udostępnienia i aktywizacji terenów historycznych. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Utworzenie szlaku edukacyjno-kulturalnego śladami Jana Kiepury.
- Utworzenie przyrodniczo-kulturowego szlaku edukacyjnego w dolinie Potoku Zagórskiego z udostępnieniem relikwów wczesnośredniowiecznego gródka (stanowisko archeologiczne nr 5).
- Budowa infrastruktury turystycznej wokół zabytków i miejsc istotnych dla zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Budowa szlaku turystycznego rozpoczynającego się u zbiegu rzek Brynicy i Czarnej Przemszy w Będzinie, biegnącego przez Park Sielecki do Trójkąta Trzech Cesarzy (dotyczy fragmentu położonego na terenie Sosnowca).
- Organizowanie i zachęcanie do urządzania imprez, wystaw, spotkań, konkursów, warsztatów nawiązujących do dziedzictwa kulturowego Sosnowca.

KIERUNEK DZIAŁAŃ 3.2.

UPOWSZECHNIANIE WIEDZY O ZABYTKACH

Stan zachowania zabytków w dużej mierze zależy od zaangażowania mieszkańców miasta w opiekę nad nimi. Aby zachęcić ich do tego typu działań, niezbędne jest wykształcenie pozytywnych postaw wobec zabytków i tradycji. Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

- Włączenie do programu nauczania informacji na temat dziedzictwa kulturowego regionu (nauczanie regionalne).
- Realizacja Bibliotecznego Programu Promocji Kultury Regionalnej.
- Organizacja rekonstrukcji historycznych na zamku sieleckim i w Zagórze.
- Kontynuacja działań edukacyjnych i popularyzacyjnych prowadzonych przez miejskie instytucje kultury i szkoły (lekcje muzealne, wykłady dotyczące historii Sosnowca, sesje zagłębiowskie itp.).
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi.
- Powołanie społecznych opiekunów zabytków.
- Prowadzenie działalności wydawniczej.

V. WDRAŻANIE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI SOSNOWCA NA LATA 2012–2015

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie programu jest Prezydent Sosnowca, wykonujący zadania za pośrednictwem wydziałów Urzędu Miejskiego. We wdrażaniu programu uczestniczyć powinni przedstawiciele

organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych, jednostek budżetowych, spółek komunalnych, podmiotów kościelnych oraz mieszkańców miasta Sosnowca. Poszczególnym grupom zostały przypisane kolejne zadania wraz z określeniem źródeł pozyskiwania środków finansowych na ich realizację. Zestawienie to przedstawia tabela 1.

Jednostką koordynującą wdrażanie programu jest Wydział Kultury i Sztuki, a następnie specjalnie powołany zespół ds. gminnego programu opieki nad zabytkami z Miejskim Konserwatorem Zabytków na czele. Do zadań zespołu będzie należało:

- zapewnienie przepływu informacji pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za realizację zadań
- prowadzenie monitoringu wdrażania poszczególnych zadań
- przygotowanie projektów sprawozdań z realizacji programu
- weryfikacja stopnia realizacji celów programu
- sformułowanie wytycznych do oceny po 4 latach wdrażania programu

Program będzie finansowany przy wykorzystaniu wielu źródeł, w tym środków prywatnych i publicznych oraz funduszy strukturalnych.

Tabela 1. Wdrażanie *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Sosnowca na Lata 2012–2015*

CEL 1: ZARZĄDZANIE ZABYTKAMI		
KIERUNEK DZIAŁAŃ 1.1. Tworzenie sprawnego systemu zarządzania zabytkami		
RODZAJE ZADAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	POTENCJALNE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
1	2	3
Powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta
Utworzenie Gminnej Ewidencji Zabytków Sosnowca	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta
Utworzenie i udostępnienie bazy danych o sosnowieckich zabytkach	Wydział Kultury i Sztuki, Wydział Informacji i Promocji Miasta	budżet miasta
Dokumentowanie zabytków miasta	Wydział Kultury i Sztuki, właściciele	budżet miasta, środki prywatne
Objęcie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wszystkich obszarów miasta, w tym ustalenie w planach zasad ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (wg załącznika 3)	Pracownia Projektowo-Urbanistyczna	budżet miasta
Rekomendowanie obiektów zabytkowych do objęcia ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków województwa śląskiego (wg załącznika 3)	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta
Opracowanie długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych będących własnością gminy	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta
Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na dofinansowanie projektów dotyczących oraz rewitalizacji obejmującej przestrzenie poprzemysłowe i zdegradowane	Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich	fundusze strukturalne UE, inne środki zewnętrzne

Digitalizacja zbiorów regionalnych i miejskich w Miejskich Bibliotekach Publicznych	Miejska Biblioteka Publiczna	budżet miasta, FE
Prowadzenie lub współpraca przy tworzeniu opracowań planistycznych i koncepcyjnych	Pracownia Projektowo - Urbanistyczna	budżet miasta
KIERUNEK DZIAŁAŃ 1.2. Promocja miasta z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego		
Utworzenie w Centrum Informacji Miejskiej Punktu Informacji Turystycznej	Wydział Informacji i Promocji Miasta, Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki	budżet miasta FE
Aktualizacja zamieszczanych na stronach internetowych informacji o imprezach organizowanych w mieście związanych z materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym miasta	Wydział Kultury i Sztuki, miesięcznik SOSNart, Wydział Informacji i Promocji Miasta	budżet miasta
Zachęcanie partnerów biznesowych do organizacji przedsięwzięć w obiektach zabytkowych	Wydział Kultury i Sztuki, Wydział Informacji i Promocji Miasta, Wydział Rozwoju i Funduszy Europejskich	budżet miasta
CEL 2: KSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENI MIEJSKIEJ Z POSZANOWANIEM SPECYFIKI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO SOSNOWCA		
KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.1. Uporządkowanie przestrzeni zabytkowych		
RODZAJE ZADAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	POTENCJALNE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
Pielęgnacja terenu dawnego pogranicza (tzw. Trójkąt Trzech Cesarzy) u zbiegu rzek Białej Przemszy i Czarnej Przemszy	Wydział Ochrony Środowiska, Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki	budżet miasta, FE, FOŚ
Uporządkowanie i pielęgnacja cmentarzy i ich otoczenia	cmentarze komunalne – Wydział Gospodarki Komunalnej, pozostałe – zarządcy cmentarzy	budżet miasta, parafie, związki wyznaniowe
Systematyczne wprowadzanie podświetlenia wybranych obiektów zabytkowych	Wydział Organizacji Zarządzania Drogami i Ruchem Drogowym, realizator zadań – Wydział Inwestycji Miejskich	budżet miasta
Budowa oświetlenia w parkach i ciągach pieszych	Wydział Organizacji Zarządzania Drogami i Ruchem Drogowym	budżet miasta
Budowa oświetlenia na osiedlu „Juliusz”	administracja osiedla	budżet miasta, administracja osiedla

Poprawa estetyki miasta – kontynuowanie odnowy elewacji budynków w mieście – należących do gminy, spółdzielni mieszkaniowych oraz innych właścicieli.	właściciele budynków, Plastyk Miejski	budżet miasta, właściciele budynków
KIERUNEK DZIAŁAŃ 2.2. Rewitalizacja, konserwacja i restauracja zabytków		
Opracowanie projektów i rewaloryzacja zabytkowych parków w Sosnowcu-Zagórz (przy szpitalu), Parku Dietla przy ul. Żeromskiego, Parku Sieleckiego, Parku Schoena przy ul. Chemicznej i parku przy ul. 1 Maja)	Pracownia Projektowo-Urbanistyczna, Wydział Gospodarki Komunalnej	budżet miasta, właściciele obiektów
Opracowanie dokumentacji zabytkowych cmentarzy	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta, parafie, związki wyznaniowe
Adaptacja kina „Muza” na wielofunkcyjną salę widowiskowo-koncertową (kontynuacja)	Wydział Inwestycji Miejskich	budżet miasta, FE
Konserwacja i zagospodarowanie budynku dworca kolejowego w Maczkach	PKP, Wydział Inwestycji Miejskich (o ile zostanie wyznaczony do przeprowadzenia inwestycji)	budżet miasta, PKP, FE
Remont skrzydła zamku sieleckiego na potrzeby Sosnowieckiego Centrum Sztuki	Wydział Inwestycji Miejskich	budżet miasta, FE
CEL 3: PODNOSZENIE KOMPETENCJI MIESZKAŃCÓW DLA IDENTYFIKACJI Z „MAŁĄ OJCZYZNĄ”		
KIERUNEK DZIAŁAŃ 3.1. Aktywizacja przestrzeni historycznych		
RODZAJE ZADAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	POTENCJALNE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
Utworzenie szlaku edukacyjno-kulturalnego śladami Jana Kiepury	Wydział Kultury i Sztuki, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	budżet miasta
Utworzenie przyrodniczo-kulturowego szlaku edukacyjnego w dolinie Potoku Zagórskiego z udostępnieniem relikwów wczesnośredniowiecznego gródka (stanowisko archeologiczne nr 5)	Wydział Kultury i Sztuki, Wydział Ochrony Środowiska, Wydział Gospodarki Komunalnej	budżet miasta, FE, FOŚ
Budowa infrastruktury turystycznej wokół zabytków i miejsc istotnych dla zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego	Wydział Inwestycji Miejskich, właściciele	budżet miasta, środki prywatne, FE

Budowa szlaku turystycznego rozpoczynającego się u zbiegu rzek Brynicy i Czarnej Przemszy w Będzinie, biegnącego przez Park Sielecki do Trójkąta Trzech Cesarzy (dot. fragmentu położonego na terenie Sosnowca)	Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	budżet miasta, FE, FOŚ
Organizowanie i zachęcanie do urządzania imprez, wystaw, spotkań, konkursów, warsztatów nawiązujących do dziedzictwa kulturowego Sosnowca	Wydział Kultury i Sztuki, jednostki kultury	budżet miasta, FE
KIERUNEK DZIAŁAŃ 3.2. Upowszechnianie wiedzy o zabytkach		
Włączenie do programu nauczania informacji na temat dziedzictwa kulturowego regionu (nauczanie regionalne)	Wydział Edukacji	budżet miasta, FE
Realizacja Bibliotecznego Programu Promocji Kultury Regionalnej	Wydział Kultury i Sztuki, Dział Regionalny w Miejskiej Bibliotece Publicznej	budżet miasta, FE
Organizacja rekonstrukcji historycznych na zamku sieleckim i w Zagórzcu	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta, FE
Kontynuacja działań edukacyjnych i popularyzacyjnych prowadzonych przez miejskie instytucje kultury i szkoły (lekcje muzealne, wykłady dotyczące historii Sosnowca, sesje zagłębiowskie itp.)	Wydział Kultury i Sztuki, samodzielne jednostki kultury	budżet miasta, FE
Współpraca z organizacjami pozarządowymi	Sosnowieckie Centrum Organizacji Pozarządowych, Wydział Kultury i Sztuki, Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, Rada Działalności Pożytku Publicznego	budżet miasta
Powołanie społecznych opiekunów zabytków	Prezydent Miasta (na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków)	budżet miasta
Prowadzenie działalności wydawniczej	Wydział Kultury i Sztuki	budżet miasta

VI. MONITORING I EWALUACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI SOSNOWCA NA LATA 2012–2015

Celem monitoringu jest zbieranie informacji dotyczących realizacji programu na każdym etapie jego wdrażania. Zebrane informacje stanowią podstawę do wystawienia oceny efektów realizacji programu, a także stworzenia wytycznych i modyfikacji programu na kolejne lata.

Obowiązek prowadzenia monitoringu realizacji programu wynika z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Ustawa ta zobowiązuje wójta (burmistrza, prezydenta) do sporządzania sprawozdania ze stanu realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Gminy co dwa lata.

Proces monitorowania programu obejmuje: rejestrowanie zmian zachodzących w wyniku realizacji celów i zadań programu oraz analizę zebranych danych i opracowywanie raportów. Konieczne do wykonania oceny jest określenie wskaźników realizacji poszczególnych zadań programu, które przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wskaźniki realizacji celów *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Sosnowca na Lata 2012–2015*

CEL	WSKAŹNIKI
CEL 1. ZARZĄDZANIE ZABYTKAMI	liczba zabytków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków
	liczba obiektów chronionych postanowieniami planów miejscowych
	liczba zabytków wpisanych do rejestru zabytków
	liczba obiektów opisanych w miejskiej bazie danych o zabytkach
	liczba obiektów objętych długoletnim planem remontów
	suma pozyskanych środków zewnętrznych na opiekę nad zabytkami
	liczba rekordów zbiorów Miejskich Bibliotek Publicznych
	liczba opracowań związanych z opieką nad zabytkami
	liczba osób odwiedzających Miejski Punkt informacji Turystycznej
	liczba zabytków prezentowanych na stronie internetowej miasta
	liczba wejść na stronę internetową miasta prezentującą informacje o zabytkach i o imprezach organizowanych
	liczba projektów wykorzystujących ważne daty, zabytki lub sławne postaci związane z Sosnowcem
	CEL 2. KSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENI MIEJSKIEJ Z POSZANOWANIEM SPECYFIKI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO SOSNOWCA
powierzchnia zagospodarowanych przestrzeni publicznych związanej z udostępnianiem zabytków	
powierzchnia zrewitalizowanych terenów przemysłowych	
powierzchnia odnowionych elewacji	
liczba opracowanych projektów rewaloryzacji i adaptacji	
powierzchnia adaptowanych zabytków do nowych funkcji	
CEL 3. UPOWSZECHNIENIE WIEDZY O ZABYTKACH	długość szlaków kulturowych na terenie miasta
	liczba zrealizowanych lekcji muzealnych
	liczba osób korzystających z oferty ośrodków kultury i sztuki poświęconej dziedzictwu kulturowemu gminy
	liczba godzin nauczania regionalnego w szkołach
	liczba wydanych publikacji dotyczących zabytków i historii Sosnowca

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1 ZARYS HISTORYCZNEGO ROZWOJU SOSNOWCA

Sosnowiec uzyskał prawa miejskie decyzją cara rosyjskiego Mikołaja II z 10 czerwca 1902 roku. Nazwa miasta wywodzi się od osady młyńskiej nad rzeką Brynicą i wzmiankowana była w XVII wieku. Miejscowość pojawiła się na mapie Polski Karola de Perthéesa z 1787 roku jako osada Sosnowka, później wzmiankowana jako Sosnowice (1839, 1877 wieś i huta, 1900 wieś), Sosnowiec (1870 osada fabryczna), Sosnowiec (1921 miasto). W obrębie dzisiejszego miasta znalazły się miejscowości o starszym rodowodzie. Pogoń, Sielec czy Zagórze mają udokumentowaną historię od XIV wieku. Ciekawe dzieje mają również Modrzejów (prawa miejskie 1706), Milowice i Niwka (prawa miejskie około 1780, odebrane w 1801 roku). W 1902 roku z części gmin: Górnica (Osada Górnica) i Gzichów powiatu będzińskiego utworzono miasto Sosnowiec (m.in. z Ostrej Góry, Kuźnicy, Sielca, Radochy). Organizacja nowej przestrzeni miejskiej mogła mieć miejsce dzięki dobrze funkcjonującemu osiedlu przydworkowemu (Nowy Sosnowiec), które rozwinęło się

przy odnodze linii kolei warszawsko-wiedeńskiej na odcinku Żąbkowice–Katowice, otwartej w 1859 roku. Osada ta wchłonęła pobliskie osiedla: Pogoń, Sielec i Stary Sosnowiec, dając początek nowemu miastu.

Wśród czynników mających wpływ na ukształtowanie się organizmu miejskiego Sosnowca warto wymienić rozwój przemysłu, który był możliwy dzięki odkryciu miejscowych złóż węgla kamiennego (pierwsze kopalnie „Nadzieja Ludwika”, „Józef”, „Jerzy”, „Maurycy”, „Jacek”, „Ludmiła”, „Feliks” w Niemcach, Niwce, Pogoni, Milowicach), żelaza, galmanu (m.in. Zakłady Henrykowskie w Niwce) oraz gliny i piaskowca. Kolejny to wykorzystywanie do transportu towarów pobliskich spławnych rzek (Czarna Przemsza i Biała Przemsza oraz Brynica i Bobrek). Sukcesem dla przyszłego miasta było uruchomienie w 1848 roku linii kolejowej warszawsko-wiedeńskiej oraz jej odnogi (1859) na odcinku Żąbkowice–Dąbrowa Górnicza–Będzin–Sosnowiec–Katowice–Szopienice. Dzięki niej była możliwa wymiana towarów pomiędzy Królestwem Polskim, Zagłębiem Dąbrowskim a Górnym Śląskiem. Istotnym czynnikiem rozwoju miasta było zintegrowanie przemysłu przez niemiecki kapitał z Górnego Śląska. Przykładowo inwestor Jan hr. Renard zakupił majątek Sielec-Modrzejów i w 1884 roku założył wielozakładowe przedsiębiorstwo Gwarectwo hr. Renard. Podobne inwestycje poczynił Gustaw von Kramst – właściciel dóbr w Gzichowie, Pogoni, Sosnowcu, Zagórzcu, Klimontowie, Niwce, Dańdówce.

Sosnowiec jest przykładem miasta, które w wyniku procesów industrializacji wchłonęło starsze ośrodki feudalne – Modrzejów i Niwkę. Pierwszy z nich otrzymał prawa miejskie w 1706 roku, a znany był do 1711 roku jako Modrzewno. Miasto wyrosło jako element rywalizacji ekonomicznej ze śląskimi Mysłowicami. To tu skupiały się centra komunikacyjne pogranicza śląsko-małopolskiego, łączące Kraków–Chrzanów–Jaworzno–Modrzejów–Mysłowice z Bytomiem. Rolę Modrzejowa jako ośrodka transportowego determinowały rzeka Przemsza oraz lokalne trakty, prowadzące z Będzina, Czładzi i Sławkowa. W obrębie oddziaływań Modrzejowa były wsie Niwka i Klimontów oraz częściowo Pogoń, Sielec i Zagórze. W 1806 roku Modrzejów stracił prawa miejskie w obrębie pruskiego Nowego Śląska. Dotychczasowe badania nie potwierdzają powtórnej lokacji w ramach Księstwa Warszawskiego i późniejszego Królestwa Polskiego.

Drugi z ośrodków Niwka (Niwki) był początkowo niewielką osadą targową, która około 1780 roku uzyskała prawa miejskie. W 1801 roku władze pruskie zniosły ten przywilej. Przed I wojną światową Niwka należała do gminy Zagórze. W 1915 roku decyzją władz okupacyjnych została z niej wydzielona, stając się samodzielną gminą. W okresie międzywojennym w skład gminy wchodziły: osiedle Niwka, osiedle Dańdówka, wieś Bobrek i przysiółek Bór. W latach 1947–1953 miała status gminy wiejskiej o miejskim trybie finansowania¹, a w roku 1953 znalazła się w granicach miasta Sosnowiec².

Pod względem administracyjnym obszar dzisiejszego Sosnowca usytuowany był w województwie krakowskim (I Rzeczpospolita), powiatach krakowskim i lelowskim. Część do 1790 roku należała do księstwa siewierskiego. Po III rozbiorze Polski w 1795 roku fragment dzisiejszego miasta wchodził w skład okręgu administracyjnego utworzonego przez Prusy, tzw. Nowy Śląsk (powiat siewierski). W 1807 roku obszar ten włączono do departamentu kaliskiego Księstwa Warszawskiego (później departament krakowski). W wyniku reformy administracyjnej Królestwa Polskiego w 1867 roku powstał powiat będziński w guberni piotrkowskiej skupiający większość terenów dzisiejszego miasta (miasta powiatowe m.in. Będzin, Modrzejów włączony w 1870 roku do gminy Zagórze Olkuskie). W obrębie powiatu funkcjonowały gminy wiejskie:

- Gzichów (obejmowała także część dzisiejszego Sosnowca na prawym brzegu Czarnej Przemszy wraz z większością obecnego centrum),
- olkusko-siewierska (obejmowała część dzisiejszego miasta, m.in. Kazimierz Górnicy, Porąbka, Maczki, gmina należała wcześniej jako powiat olkuski do guberni radomskiej),
- Zagórze Olkuskie³.

W *Skorowidzu Królestwa Polskiego* z 1877 roku wymieniono gubernię piotrkowską, w której znajduje się powiat będziński z pięcioma okręgami, w tym I. Dąbrowa Górnicza z gminami Górnica lub Osad Górniczych

¹ Instytucja gminy wiejskiej o miejskich uprawnieniach finansowych powstała w okresie międzywojennym, a zniesiono ją w latach pięćdziesiątych XX wieku. Jednostkom posiadającym uprzednio ten status nadawano później status miasta lub osiedla miejskiego. Za: R. Krzysztofik, *Materiały geograficzno-statystyczne do badań nad dawnymi miastami i osiedlami miejskimi we wschodniej części Sosnowca*, „Rocznik Sosnowiecki” 2007, t. XVI.

² R. Krzysztofik, *Proces umiastowienia obszaru współczesnego Sosnowca i jego efekty*, „Rocznik Sosnowiecki” 2006, t. XV.

³ Postanowienie z 17 (29) września 1866, ogłoszone 5 (17) stycznia 1867, „Dziennik Praw” 1866, t. 66, nr 219, s. 279.

(Dańdówka, Klimontów, Modrzejów, Niwka, Zagórze), olkusko-siewierska (Granica, późniejsze Maczki, Porąbka) oraz Gzichów (Milowice, Ostra Górka, Pogoń, Radocha, Sosnowice)⁴.

Podczas I wojny światowej terytorium Sosnowca zostało zajęte przez wojska niemieckie. W okresie od października do listopada 1914 roku na teren m.in. powiatu będzińskiego wkroczyła armia austriacko-węgierska. W dniach 9–10 stycznia 1915 roku doszło do zawarcia ugody pomiędzy Niemcami i Austro-Węgrami. Na jej podstawie wydzielono dwie strefy okupacyjne – austriacką (m.in. Klimontów, Niwka, Niemce, Zagórze) oraz niemiecką (Konstantynów, Milowice, Modrzejów), powołując dwie jednostki administracyjne. Austriacy powołali obwód dąbrowski w Dąbrowie Górniczej (od 17 kwietnia 1915 roku powiat z gminą Niwka. Niemcy utworzyli powiat będziński z siedzibą w Sosnowcu podzielony na trzy gminy miejskie (Będzin, Sosnowiec, Zawiercie) i 18 wiejskich.

Po odzyskaniu niepodległości na terenach byłego zaboru rosyjskiego utrzymano dawny podział administracyjny na powiaty. Kolejne zmiany nastąpiły po 5 sierpnia 1919 roku – powiat będziński wraz z Sosnowcem wszedł w skład województwa kieleckiego. Zgodnie z *Rozporządzeniem Rady Ministrów* z 19 marca 1928 roku Sosnowiec stał się odrębnym powiatem miejskim wydzielonym z powiatu będzińskiego⁵.

W okresie II wojny światowej po zajęciu Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego przez Niemców tereny te zostały wyłączone spod kompetencji dowódców armii na rzecz komendanta 3 odcinka straży granicznej gen. Georga Brandta. Dekret z października 1939 roku zapowiadał utworzenie rejencji katowickiej, ale nie określał jeszcze jej granic. Ostatecznie rejencja pod koniec 1939 roku obejmowała 5 powiatów miejskich, w tym Sosnowiec (Sosnowitz), oraz 16 powiatów ziemskich i była jedną z czterech rejencji prowincji śląskiej. Ustawa z dnia 4 stycznia 1941 roku (weszła w życie 18 stycznia 1941 roku) wprowadzała nową jednostkę administracyjną: prowincję górnośląską z rejencjami opolską i katowicką.

Sosnowiec był miastem wydzielonym i stanowił powiat miejski. W 1940 roku utworzono tu państwowy zarząd policyjny z prezydentem policji jako szefem (Sosnowiec, Będzin, Dąbrowa Górnicza, Czeladź oraz gminy: Niwka, Zagórze i Strzemieszyce). Zarząd rozwiązano w sierpniu 1944 roku.

Po II wojnie światowej powiat miejski Sosnowiec do 1950 roku należał do województwa śląsko-dąbrowskiego, później do województwa katowickiego. W latach 1950–1954 Kazimierz Górniczy (1954–1966 osiedle, 1967–1975 miasto), Ostrowy Górnicze (1956–1966 osiedle, 1967–1975 dzielnica miasta Kazimierz Górniczy) oraz Porąbka 1956–1966 osiedle, 1967–1973 miasto, 1973–1975 dzielnica miasta Kazimierz Górniczy) otrzymały status gminy wiejskiej o miejskich uprawnieniach finansowych. W 1953 roku włączono do Sosnowca gminę Niwka, Dańdówkę, Bobrek, Bór i Jęzor. Status osiedla otrzymują również Klimontów (1954–1966, miasto 1967–1975), Maczki (1958–1973, dzielnica 1973–1975) oraz Zagórze (1959–1966, miasto 1967–1975). W czerwcu 1975 roku włączono do Sosnowca Zagórze, Porąbkę, Klimontów, Kazimierz Górniczy oraz Maczki. Dnia 1 stycznia 1999 roku Sosnowiec stał się powiatem grodzkim w województwie śląskim.

Obecnie jako dzielnice i osiedla wchodzące w skład Sosnowca wymienia się Dańdówkę, Jęzor, Juliusz, Kazimierz Górniczy, Klimontów, Kuźnicę, Maczki, Milowice, Modrzejów, Niwkę, Ostrą Górkę, Ostrowy Górnicze, Pogoń, Porąbkę, Radochę, Sielec, Środulę, Środulkę, Walcownię, Druciamię, Cegielnię, Zagórze. Nie wszystkie mają równorzędny status dzielnicy miasta.

ZAŁĄCZNIK 2

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA ZABYTKÓW

2.1. ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytki Sosnowca związane są z trzema czynnikami rozwoju miasta: rolnictwem, przemysłem, funkcjami miejskimi.

2.1.1. ZABYTKI ZWIĄZANE Z ROZWOJEM USTROJU ROLNEGO ORAZ WSI WŁĄCZONYCH W GRANICE SOSNOWCA

Zamek sielecki (ulica Zamkowa)

⁴ *Skorowidz Królestwa Polskiego czyli spis alfabetyczny miast, wsi, folwarków, kolonii i wszystkich nomenklatur w guberniach Królestwa Polskiego (...)*, opr. I. Zinberg, I. 1–2, Warszawa 1877.

⁵ *Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie powiatów miejskich z dnia 19 marca 1928 r.*, Dz.U. 1928, nr 45, poz. 426.

Zapisy historyczne mówią o zamku stojącym tutaj od czasów średniowiecza. Dotychczasowe badania nie potwierdzają średniowiecznego rodowodu budowli. W 1620 roku wybudowano zamek czteroskrzydłowy z wewnętrznym dziedzińcem. W 2. połowie XIX wieku zlikwidowano skrzydło wschodnie i zamkowi nadano charakter pałacu otoczonego parkiem krajobrazowym. Obecnie zamek jest budowlą piętrową, 3-skrzydłową. W wyniku licznych przebudów zatracił cechy stylowe. O dawnej funkcji obronnej świadczą jedynie nadproża przy oknach na parterze od strony zachodniej, ryzality w skrzydłach zamku oraz nieregularny plan. W XX wieku zamek był siedzibą Gwarectwa Węglowego, a następnie Skarbu Państwa, w administracji KWK „Sosnowiec”. Kolejnymi użytkownikami były Muzeum Górniczego i Muzeum Szkła Współczesnego. Od 2002 roku zamek jest siedzibą Sosnowieckiego Centrum Sztuki - Zamek Sielecki.

Park przy zamku założono prawdopodobnie w 1. połowie XIX wieku (najstarsze informacje pochodzą z 1835 r.). Na przełomie wieków XIX i XX został powiększony o część południowo-wschodnią i przekomponowany, m.in. w części północnej (dziś baseny) założono staw. Przed I wojną światową był otwarty dla mieszkańców, w okresie międzywojennym ponownie zamknięty, a pracownicy gwarectwa mogli korzystać z parku wyłącznie za przepustkami. Dawniej na jego terenie mieścił się amfiteatr, w czasach PRL-u usytuowano w nim Pomnik Czynu Rewolucyjnego. Obecnie w parku znajdują się: lodowisko, kąpielisko otwarte, place zabaw. Na terenie parku organizowane są imprezy kulturalne i rozrywkowe. Obecna powierzchnia parku wynosi 10,4 ha. Występuje tu ok. 60 gatunków drzew i krzewów. Średni wiek starodrzewu wynosi ok. 90 lat. 12 drzew jest uznanych za pomnik przyrody: surmia zwyczajna, 6 topoli późnych, 2 wiąz szypułkowy, klon srebrzysty, dąb szypułkowy.

Założenie pałacowo-parkowe Mieroszewskich w Sosnowcu-Zagórz, ul. Szpitalna 1

Pałac o cechach klasycystycznych, wybudowany ok. 1840 roku według projektu Franciszka Marii Lanciego. Posadowiony na planie prostokąta, murowany z cegły, tynkowany, 2-kondygnacyjny, kryty dachem wielospadowym. Elewacja frontowa z wejściem na osi zwieńczonym portykiem wspartym na doryckich kolumnach, nad nim – na wysokości I piętra – mieści się taras. Elewacja ogrodowa 5-osiowa z wysuniętą partią środkową. Elewacje boczne 2-osiove. Od lat 70-tych XX wieku jest siedzibą pracowni konserwacji dzieł sztuki. W parku (obecnie przyszpitalnym) o powierzchni 2,5 ha znajdują się 4 pomniki przyrody: klon pospolity, dąb szypułkowy, jesion wyniosły, klon jawor.

Zabudowa wiejska

Nieliczne zachowane obiekty związane z gospodarką rolniczą (chałupy, zabudowa folwarczna) zachowały się przy ulicach Czeladzkiej i Będzińskiej, a także w Zagórz i Ostrowach Górniczych.

Wśród obiektów przemysłu rolnego należy zwrócić uwagę na pochodzący z 1725 roku magazyn soli zlokalizowany w dzielnicy Niwka, obecnie budynek mieszkalny. Adaptacja do funkcji mieszkalnych oraz liczne przebudowy i modernizacje spowodowały utratę jego wartości zabytkowych.

2.1.2. ZABYTKI ZWIĄZANE Z ROZWOJEM PRZEMYSŁU

Szczególne znaczenie wśród zabytków związanych z przemysłem mają zespoły fabryczno-rezydencjonalne, osiedla robotnicze oraz nieliczne zachowane obiekty przemysłowe.

2.1.2.1. ZESPOŁY FABRYCZNO-REZYDENCJONALNE

Zespoły fabryczno-rezydencjonalne to szczególne obszary w krajobrazie miasta, na których zlokalizowane są – należące dawniej do jednego przemysłowca – zakład przemysłowy, siedziba mieszkalna właściciela (założenie pałacowo-parkowe, willa w ogrodzie) i ewentualnie osiedle patronackie dla robotników. Na terenie Sosnowca znajdują się trzy duże założenia tego typu oraz pozostałości kilku mniejszych założeń.

Zespół fabrykancki Henryka Dietla, ul. Żeromskiego (Pogoń):

- o Założenie pałacowo-parkowe. Pałac (ul. Żeromskiego 2) usytuowany w pobliżu linii dawnej kolei warszawsko-wiedeńskiej fasadą zwrócony w stronę torów. Neobarokowy. Murowany z cegły, z bogatą zewnętrzną dekoracją z cegły i kamienia, 2-kondygnacyjny, kryty dachami wielospadowymi. Druga kondygnacja pałacu mieści wnętrza reprezentacyjne bogato wykończone w klimacie historyzmu. Pomieszczenia prywatne dekorowane są w duchu secesji – szczególną wartość ma pokój kąpielowy. Obecnie pałac znajduje się w rękach prywatnego właściciela, przeprowadzane są w nim prace remontowe. Dziedziniec pałacu zamyka budynek bramny, tynkowany, 2-kondygnacyjny z

bramą przejazdową. W sąsiedztwie znajdują się jeszcze 3 budynki mieszkalne dla robotników (ul. Żeromskiego 4, 4a, 4/1) ceglane, 2-kondygnacyjne, krytą dachem 2-spadowym. Park o powierzchni 6,13 ha (obecnie Park Żeromskiego), założony w 1890 roku, skomponowany w stylu neoromantycznym, położony jest na zachód od pałacu. W parku znajdują się pozostałości dawnego bogatego programu neoromantycznego: sztuczne grotty, stawy, wzgórza, oranżeria i świątynia dumania w formie tolosu. Występuje tu ok. 60 gatunków drzew i krzewów, w tym rzadkie okazy, jak buk dwubarwny i brzoza papierowa. Trzynaście drzew to pomniki przyrody: klon srebrzysty, 6 platanów klonolistnych, lipa amerykańska, dąb czerwony, lipa szerokolistna, dąb wielkoowocowy, klon pospolity, jesion wyniosły. Obecnie park ma charakter ogólnodostępny, jego teren został jednak pomniejszony na rzecz krytej pływalni i hali widowiskowo-sportowej.

- Kościół ewangelicki (ul. Żeromskiego 1), z 1880 roku, założony w adaptowanym na ten cel budynku, usytuowany w linii zabudowy pierzei fabrycznej, elewacja 3-osiowa. Wieża dobudowana w 1888 roku wg projektu arch. Waligórskiego. Eklektyczny. Ceglany z kamiennym detalem. Bryła kryta dachem łamanym.
- Gmach Szkoły Realnej (ul. Żeromskiego 3), powstał w 1898 roku, nosi cechy neorenesansu wzbogaconego o elementy historyzmu. Pierwotnie zlokalizowany był w ogrodzie. Wzniesiony na planie prostokąta z wysuniętą do przodu środkową częścią elewacji, 4-kondygnacyjny. W auli ciekawy wystrój malarsko-rzeźbiarski. Pierwotny charakter malowideł po zakończeniu II wojny światowej został przekształcony w polichromie z motywami herbów miast polskich i symbolami narodowymi. Obecnie aula nie jest udostępniona do użytku i zwiedzania. Budynek przeznaczony na cele dydaktyczne najpierw pełnił funkcje gimnazjum, a następnie był siedzibą Liceum im. Stanisława Staszica, obecnie znajduje się w nim Wydział Techniki Uniwersytetu Śląskiego.
- Budynek administracyjny dawnej Spółki Akcyjnej Przemysłu Włókienniczego H. Dietla (ul. Żeromskiego 1) wybudowano w 1889 roku w stylu neogotyckim (obecnie komisariat policji).
- Osiedle robotnicze przy zakładach Dietla (ul. 3 Maja 53, 53a, 53b; Parkowa 46/48) tworzą 4 budynki mieszkalne ustawione koszarowo, murowane z kamienia, tynkowane, 3-kondygnacyjne.
- Osiedle robotnicze (ul. 3 Maja 42, 44, 45, 46), z 4. ćwierci XIX wieku, posadowione w linii pierzei ulicy, podpiwniczone, tynkowane, 4-kondygnacyjne (budynek nr 45 3-kondygnacyjny) z poddaszem użytkowym, kryte dachem 2-spadowym.

Zespół fabrykancki Schönów na Środuli:

- Założenie pałacowo-parkowe. Pałac (ul. Chemiczna 12–16) wybudowany w 1885 roku, neobarokowy, wielokrotnie przebudowywany. Bryła 4-kondygnacyjna na planie czworoboku z trzema narożnymi wieżami, zwieńczonymi cebulastymi helmami, dach mansardowy. Do dziś zachowały się elementy ozdobne fasady i elewacji. Zlikwidowano przyległą do pałacu oranżerię oraz zmieniono układ głównych wejść (dawniej od strony torów kolejowych, obecnie od południa). Oryginalnymi elementami pałacu są klatka schodowa, prowadząca na piętro oraz trzy witraże usytuowane na półpiętrze. Obecnie pałac jest siedzibą Muzeum w Sosnowcu. Park o powierzchni 5,05 ha, założony w stylu kaligraficznym z zachowanymi elementami kompozycji – ukształtowanie terenu, staw, grotty itd. Na terenie parku znajdują się: dom ogrodnika oraz tzw. pałac Wilhelma, wybudowany w stylu neobarokowym według projektu Józefa Pomian Pomianowskiego. Pałac częściowo spłonął w 2010 roku i jest obecnie odbudowywany
- Osiedle robotnicze (ul. Chemiczna 12 I–IV i Będzińska 45), tzw. kolonia Schönowska. Murowane obiekty mieszkalne, przeznaczone niegdyś dla urzędników, majstrów i fachowców fabryki Schöena. Są to budynki wielorodzinne, usytuowane szeregowo w systemie koszarowym, 2-, 3- i 4-kondygnacyjne, pokryte dachami 2- i 1-spadowymi. Uzupełnieniem zespołu są domy przy ul. Będzińskiej 45, przeznaczone dla urzędników, wybudowane w stylu architektury dworkowej.
- Zabudowania fabryki pochodzące z 1886 roku. Obecnie nadal pełni funkcje przemysłowe.

Zespół fabrykancki Schönów w Sielcu:

- Założenie pałacowo-parkowe. Pałac wybudowany w 1903 roku, położony pomiędzy fabryką a rozlewiskiem Czarnej Przemyszy, od 1923 roku jest siedzibą sądu (obecnie Sądu Rejonowego). Eklektyczny, z okazałą bryłą zwieńczoną neogotycką wieżą w klimacie anglosaskim. Elewacja zdobiona dekoracjami w stylach neoromańskim, neorenesansowym, neobarokowym i neoklasykistycznym, widoczne są także ślady secesji. Część południowo-wschodnia pałacu jest niższa

(pierwotnie oranżeria) zaadaptowana na potrzeby sądu przez wprowadzenie kondygnacji i wewnętrznych podziałów. Charakteryzują ją inna linia okien oraz pokrycie dachowe. Najważniejsze wnętrza pałacu to wysoki hol z elementami neobarokowymi i secesyjnymi oraz neorokokowa sala balowa, ozdobiona dekoracjami w stylu historyzmu i secesji. Park o powierzchni ok. 1 ha założony w stylu neoromantycznym obecnie zdewastowany, jego powierzchnia jest podzielona i ma wielu użytkowników.

- Budynki przedzalni wigonu z 1879 roku częściowo wyburzone, częściowo przebudowane, adaptowane do nowych funkcji.

Zespół fabrykancki Woźniaków:

- Willa Woźniaka (Al. Mireckiego 22/I, Pogoń), ukończona w 1930 roku, utrzymana w duchu klasycyzmu lat 20-tych XX wieku, 2-kondygnacyjna, fasada symetryczna z wysuniętą częścią wejściową.
- Obiekty odlewni metalu znajdowały się w sąsiedztwie, obecnie są wyburzone. Zachowany jest jedynie mur ogrodzeniowy.

Willa Ludwika Piątkowskiego (Al. Mireckiego 29, Pogoń) stoi na terenie należącym niegdyś do dawnych Zakładów Kotlarsko-Mechanicznych i Wytwarzania Mechanicznych, których założycielem był Ludwik Piątkowski. Willa nosi cechy klasycyzujące, wejście do niej stanowi z jednej strony balkonowy portyk wsparty na trzech kolumnach, z drugiej zaś portal zdobiony pilastrami.

Willa Henryka Ottona Habelmana (ul. Będzińska 41, Pogoń), z 1923 roku. Budynek wolno stojący, 2-kondygnacyjny, w otoczeniu ogród (pozostałości). Bryła prostokątna z wykuszami i rozczłonkowanym ryzalitem, przykryta dachem mansardowym.

2.1.2.2. OSIEDLA ROBOTNICZE

Na terenie Sosnowca znajduje się około 30 kolonii i osiedli robotniczych, zachowanych w różnym stopniu. Ich powstawanie wiąże się z funkcjonowaniem zakładów przemysłowych: hut, kopalni węgla kamiennego i przedzalni. Na tle chaotycznej zabudowy miejskiej założenia osiedli robotniczych jawią się jako uporządkowane i jednolite pod względem przestrzennym i formalnym. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują:

- „Kolonja francuska” – kolonia robotnicza przy ul. Wojska Polskiego 201, 203–215, 217, 219, 223, 225 (Dańdówka), z początku XX wieku. Zespół 8 budynków usytuowanych po wschodniej stronie ulicy szeregowo, w linii pierzei, wolno stojących, połączonych murem z przjazdami bramnymi. Tynkowane, 2-kondygnacyjne, podpiwniczone, z użytkowym poddaszem, ze zróżnicowanymi dachami (mansardowe, 2-spadowe, pulpitowe). Domy o numerach 217, 219, 223, 225 w układzie kalenicowym, usytuowane w linii pierzei podpiwniczone, 2-kondygnacyjne z poddaszem, kryte dachami 2-spadowymi. Za domami ogródki.
- „Kolonja „Glück Auf” przy ul. Mikołajczyka 32, 32A, 34, 34A, 36, 36A, 38, 38A, 40, 40A, 42, 42A, 44, 44A, 46, 46A, 48, 48A (Dębowa Góra) z połowy XIX wieku. Tworzą ją 2 równoległe szeregi powtarzalnych domów mieszkalnych usytuowanych kalenicowo wzdłuż wybrukowanej ulicy. Za nimi obiekty gospodarcze i ogródki przydomowe. Budynki 4-rodzinne, ceglane, 1-kondygnacyjne, niepodpiwniczone, kryte dachem 2-spadowym.
- „Kolonja Ludmiła” – osiedle robotnicze przy ul. Mikołajczyka 62, 62A, 64, 64A, 66, 66A, 68, 68A (Dębowa Góra), z lat 20-tych XX wieku. Wielorodzinne budynki rozmieszczone w półkolu, położone na wzniesieniu, otoczone zielenią. Budynki z cegły, wolno stojące, 2-kondygnacyjne, podpiwniczone, kryte dachami 4-spadowymi.
- Osiedle robotnicze dawnej walcowni „Renard” (huta „Cedler”) zlokalizowane przy ulicach Niweckiej 16,18 i M. Maliny (Dębowa Góra), wybudowane ok. 1910 roku. Zespół 24 ceglanych domów robotniczych, domy urzędnicze, willa dyrektora i park.
- Kolonja mieszkaniowa u zbiegu ulic Armii Krajowej, Kościuszkowców i Głównej (Kazimierz Górnicy), z lat 1923–1924. Tworzą ją budynki o zróżnicowanym standardzie. Przy ulicach Kościuszkowców 34 i Armii Krajowej 82 – budynek wolno stojący 3-segmentowy, symetryczny, z ogródkami za budynkiem, tynkowany, 1-kondygnacyjny, kryty dachem wielospadowym. Budynek przy ul. Kościuszkowców 36 – 4-rodzinny, wolno stojący, podpiwniczony, 2-kondygnacyjny, kryty dachem wielospadowym, na rzucie

symetrycznym z 2-szczytową fasadą. Za budynkiem ogródki. Budynki przy ul. Armii Krajowej 83, 85, Główniej 1, 3, 4 – usytuowane kalenicowo do ulicy, wolno stojące, pierwotnie 4-rodzinne, 2-kondygnacyjne (druga kondygnacja w połaci dachowej), podpiwniczone, kryte dachami łamanymi. Za budynkami ogródki i budynki gospodarcze kryte dachami 2-spadowymi ze ściętymi naczółkami, pierwotnie z podcieniami i wysuniętym okapem. Budynki przy ul. Główniej 2, Kościuszkowców 47 – wolno stojące, 1-kondygnacyjne z użytkowym poddaszem, kryte dachami 2-spadowymi ze ściętymi naczółkami. Na tyłach posesji budynki gospodarcze, wolno stojące, 1-kondygnacyjne, kryte dachami namiotowymi, 4-spadowymi.

- Dawne budynki urzędnicze przy ul. Ogrodowej 13 i 14, (Kazimierz Górniczy), z 1923 roku. W typie „polskiego dworu”, pierwotnie dwurodzinne, murowane, tynkowane, 1-kondygnacyjne z mieszkalnym poddaszem, kryte dachem 4-spadowym, z 2-osiową facjatą na osi. Fasada symetryczna 10-osiowa. Budynek nr 14 o znacznie przekształconych elewacjach. Na tyłach posesji 2 budynki gospodarcze – murowane, tynkowane, 1-kondygnacyjne, kryte dachem 4-spadowym z wysuniętym okapem na kroksztynach i otwartymi narożnikami w formie podcienia wspartego na drewnianym słupie.
- Domy robotnicze przy ul. Kraszewskiego 3, 5, 9/1 (Klimontów), z 1. ćwierci XX wieku. Posadowione na skarpie, o układzie schodkowym, powtarzalnym, składające się z 5 segmentów. Podpiwniczone, 3-kondygnacyjne ze strychem, kryte dachem 2-spadowym. Elewacje ceglane.
- Dawny dom kolejowy przy ul. Krakowskiej 5 (Maczki), z 4. ćwierci XIX wieku. Wolno stojący, mieszkalny, usytuowany kalenicowo, ceglany, 2-kondygnacyjny. Bryła zwarta na rzucie wydłużonego prostokąta kryta dachem 2-spadowym z wysuniętym okapem.
- Budynek przy ul. Skwerowej (Maczki), z końca XIX wieku, wolno stojący, tynkowany, podpiwniczony, 1-kondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Bryła w układzie kalenicowo-szczytowym, rozczłonowana, kryta dachem wielospadowym.
- Budynek biurowy przy ul. Wodociągi 4 (Maczki), o charakterze funkcjonalistycznym, wybudowany w latach 1929–1937, wolno stojący, tynkowany, podpiwniczony. Bryła rozczłonowana 1- i 2-kondygnacyjna z 3-kondygnacyjnym masywem w partii środkowej,
- Kolonia urzędnicza przy ul. Baczyńskiego 15, 17, 19, 21 23 (Milowice), z 1. ćw. XX wieku. Budynki na rzucie zbliżonym do prostokąta, pierwotnie dwurodzinne, usytuowane symetrycznie względem budynku środkowego. Cztery zewnętrzne budynki kryte dachem 4-spadowym z dużym okapem na kroksztynach, z przybudówkami w tylnej elewacji. Budynek środkowy kryty dachem mansardowym. Architektura budynków utrzymana w typie zabudowy willowej.
- Zespół zachowanych budynków osiedla patronackiego huty „Henryków” (Niwka), z lat 1833–1840, wybudowanego wg projektów F.M. Lanciego.
  - Dwa budynki urzędnicze, ul. Wojska Polskiego 13 i 15, wolno stojące, murowane, tynkowane, podpiwniczone, 2-kondygnacyjne z wysokimi, 4-spadowymi dachami. Elewacje przebudowane.
  - Budynek urzędniczy, willowy (ob. przychodnia zdrowia), ul. Wojska Polskiego 23, wolno stojący, murowany, tynkowany, 2-kondygnacyjny, o rozczłonowanej bryle, kryty dachem 1- i 2-spadowym, z tarasem wspartym na 3 filarach.
  - Dom robotniczy, ul. Wojska Polskiego 44, w układzie kalenicowym, murowany, tynkowany, 2-kondygnacyjny, kryty dachem 2-spadowym. Fasada 11-osiowa z bramą przejazdową na osi.
  - Dom majsterski, ul. Tuwima 8, murowany, tynkowany, 1-kondygnacyjny, bryła rozczłonowana kryta dachem 2-spadowym. Fasada z 2-kondygnacyjnym szczytowym ryzalitem mieszczącym wejście.
- Zespół 4 budynków willowych przy ul. Kopalnianej 2, 4, 6, 8 (Niwka), z 1. ćw. XX wieku:
  - Budynki o nr 2 i 4 wolno stojące, na cokole, podpiwniczone, 2-kondygnacyjne, kryte dachem mansardowym z okulusami. Fasada 4-osiowa. Przy elewacji ogrodowej parterowa przybudówka.
  - Budynek nr 6 analogiczny, kryty dachem 4-spadowym i z fasadą 2-osiową.
  - Budynek nr 8, kilkunastokondygnacyjny, wolno stojący, murowany, tynkowany, kryty dachem 4-spadowym. Fasada 4-osiowa.
- Dwa domy urzędnicze przy ul. Klubowej 1 i 3 (Ostrowy Górnicze), utrzymane w stylu dworowym, wybudowane w 1924 roku, wolno stojące, usytuowane szeregowo, pierwotnie 2-rodzinne. Murowane, tynkowane, 1-kondygnacyjne z mieszkalnym poddaszem, kryte dachem 4-spadowym z 2-osiową facjatą na osi, fasada symetryczna. W ścianach szczytowych portyki na 4 doryckich kolumnach z tarasową drugą kondygnacją. Z tyłu budynki gospodarcze, wolno stojące, 1-kondygnacyjne, murowane, tynkowane, kryte dachem 4-spadowym na kroksztynach z wysuniętym okapem, z otwartymi narożnikami w formie podcienia wspartego na drewnianym słupie.

- Zespół budynków socjalnych i administracyjnych położonych w rejonie ulic: Klubowej, Starzyńskiego i Gałczyńskiego (Ostrowy Górnicze), z początku XX wieku:
  - Dawna Przychodnia Zdrowia przy ulicy Gałczyńskiego 36 (Ostrowy Górnicze). Wolno stojący w układzie kalenicowo-szczytowym, 1- i 2-kondygnacyjny, tynkowany z ceglany detalami. Bryła rozczłonkowana na cokole, kryta dachami 2-spadowymi.
  - Dawny szpital, obecnie przedszkole i Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ulicy Gałczyńskiego 38, z 1905 roku. Budynek 2-kondygnacyjny, o symetrycznej fasadzie z ryzalitami w skrajnych osiach, kryty dachami 2-spadowymi. Za budynkiem znajdowały się: budynek dawnego oddziału zamkniętego (cegłany, 1-kondygnacyjny, kryty dachem 2-spadowym) oraz budynek dawnej kostnicy (cegłany w formie neogotyckiej kaplicy).
  - Dom Ludowy wraz z parkiem o powierzchni 2 ha, znajdujący się przy ul. Klubowej 2. Budynek Domu Ludowego został wybudowany według projektu warszawskich architektów Franciszka Lilpopa i Kazimierza Jankowskiego w latach 1902–1903. Reprezentuje odmianę stylu narodowego – stylu zakopiańskiego. Spełniał funkcję ośrodka spotkań i wydarzeń kulturalnych, a także stanowił miejsce wypoczynku dla robotników pobliskiej kopalni. We wnętrzach Domu znajdowały się: gospoda górnicza, biblioteka i czytelnia, sala balowa, sala bilardowa oraz teatralna.
  - Dawna willa dyrektora przy ul. Starzyńskiego 39, z ok. 1900 roku. Wolno stojąca, ceglana, na kamiennym cokole, 2-kondygnacyjna, kryta dachem wielospadowym. Bryła rozczłonkowana. Obok zabudowania gospodarcze. Pierwotnie willę otaczał duży ogród, obecnie zdewastowany – na jego terenie wybudowano szkołę.
  - Szkoła i dom nauczycielski przy ul. Starzyńskiego 50 i 50a, wybudowane ok. 1900 roku. Budynek szkoły (nr 50) wolno stojący, narożny, murowany, tynkowany, na kamiennym cokole. Bryła 2-skrzydłowa, 2-kondygnacyjna, kryta dachami 2-spadowymi z okulesem w tympanonie szczytowym. Do budynku dobudowana w końcu XX wieku hala sali gimnastycznej, dysharmonizująca z architekturą budynku. Dom nauczycielski (nr 50a) wolno stojący, usytuowany kalenicowo do drogi. Bryła symetryczna 7-osiowa z ryzalitem zwieńczonym szczytem na osi, 2-kondygnacyjna, kryta dachem 2-spadowym.
- Dawna Kolonia Pracowników Miejskich przy ul. M. Curie-Skłodowskiej 14 (Pogoń). Komplex połączonych budynków mieszkalnych, wybudowanych w latach 1925–1929. Bryła wolno stojąca, symetryczna na planie podkowy. Budynki 4-kondygnacyjne, tynkowane, podpiwniczone, kryte wysokimi, wielospadowymi dachami.
- „Kolonia Focha” przy ul. Niepodległości 19, 21, 23, 25, 27, 29 (Pogoń), z 1. ćwierci XX wieku – zespół budynków willowych, wolno stojących, usytuowanych kalenicowo w linii pierzei ulicy. Budynki nr 19, 21 – 2-kondygnacyjne, tynkowane, podpiwniczone, kryte dachem 4-spadowym. Budynki o nr 23, 25, 27, 29 – bliźniacze, 2-kondygnacyjne, tynkowane, podpiwniczone, kryte dachem 4-spadowym, o symetrycznej fasadzie.
- Dawna kolonia fabryki „Fitzner i Gamper” przy ul. Szpaków 2, 2a, 2b, 4, 6, 6a (Pogoń), z początków XX wieku. Budynki wielorodzinne 3-, 4- i 5-kondygnacyjne, na kamiennym cokole, podpiwniczone, tynkowane. Bryła rozczłonkowana.
- Osiedle „Juliusz” przy ul. Grenadierów 2–11 (Porąbka), z 1. ćwierci XX wieku. Budynki usytuowane w 2 równoległych rzędach, wolno stojące, ceglane 1-kondygnacyjne, z poddaszem, kryte dachem 2-spadowym, murowane, na rzucie prostokąta. Za domami obiekty gospodarcze i ogródki.
- Dawna willa dyrektora kopalni przy ulicy Czołgistów 8/I (Porąbka), w typie „polskiego dworku”, z początków lat 20-tych XX wieku. Murowana, parterowa, z poddaszem użytkowym. Fasada z wgłębionym portykiem tympanonowym i ozdobnym balkonem. Dach łamany polski.
- Budynek mieszkalny z obiektami gospodarczymi z 1924 roku położony we wschodniej części osiedla Pekin, w formie podłużnego „dworu”, zamykający przebudowane w latach 60-tych XX wieku osiedle robotnicze.
- Osiedle Renardowskie przy ulicach Szkolnej, Zamkowej i Legionów (Śródmieście) pochodzące z przełomu wieków XIX i XX. Do dziś zachowały się dwa domy mieszkalne: 3-kondygnacyjny majsterski i 2-kondygnacyjny robotniczy. Oprócz nich istnieją jeszcze budynek szkolny i pawilon szpitalny, z końca lat 90-tych XIX wieku, oraz dzisiejszy Dom Technika przy ulicy Szkolnej 4. Całość osiedla uzupełniają dwie willi dyrektorskie z początku XX wieku, przy ulicy Szkolnej 18 i 19.
- Osiedle „Ludwik”, ul. Witosy, z którego zachowanych jest 7 domów robotniczych z początku XX wieku.

2.1.2.3. OBIEKTY PRZEMYSŁOWE I TECHNIKI

Specyfiką architektury zabytków przemysłowych jest ich przekształcanie związane z koniecznością ciągłej modernizacji, a także z wysokim stopniem zużycia budynków za cenę dynamicznej produkcji. Dlatego niewiele z nich pozostaje, zachowując swoje walory zabytkowe. Zazwyczaj są to te obiekty, które nie odegrały ważnej roli w procesie wytwórczym lub z jakiś powodów zostały zapomniane. Wśród interesujących zachowanych obiektów techniki należy wymienić:

- Zespół zabudowań stacji kolejowej w Maczkach, z XIX wieku, położony przy ulicach Skwerowej i Krakowskiej, w tym m.in.: budynek dworca kolejowego (wpisany do rejestru zabytków), zespół zabudowań dawnej komory celnej, budynek dawnej straży pożarnej, hala lokomotywowni, budynek dyżurnego ruchu, wieża wodna oraz budynki mieszkalne.
- Dworzec kolejowy – budynek stacji granicznej wybudowany wg projektu Henryka Marconiego po powstaniu linii kolei warszawsko-wiedeńskiej. W budynku znajdują się pomieszczenia dworcowe oraz mieszkania dla pracowników kolei.
- Zespół zabudowań dawnej komory celnej – budynek główny wykonany wg projektu Henryka Marconiego w konwencji neorenesansowej, wolno stojący, otynkowany, 2-kondygnacyjny, podpiwniczony, kryty dachem 4-spadowym. Przy nim budynek magazynowy, parterowy z licznymi przybudówkami.
- Wieża wodna z 1880 roku, na rzucie prostokąta, 3-kondygnacyjna z parterową przybudówką, murowana w partii I i II kondygnacji, 3-kondygnacja drewniana, wsparta na wysuniętych ceglanych krokwach o motywie arkadowym, przykryta rzeźbionym dachem 2-spadowym. Część mieszkalna 1-kondygnacyjna, ceglana. Obok kamienno-ceglany budynek gospodarczy.
- Zespół zabudowań Zakładu Wodociągowego „Maczki” (Maczki), ul. Wodociągi.
- Dworzec kolejowy Sosnowiec-Jęzor.
- Budynek dworca PKP-Południowy ul. Kościelna.
- Wiadukt kolejowy nad główną linią kolejową nad ul. Piłsudskiego (Śródmieście), z 1930 roku, o konstrukcji metalowej z elementów łączonych nitami.
- Most kolejowy nad Białą Przemszą (Maczki), z połowy XIX wieku, kamienny, 6-przęsłowy.
- Zespół budynków cegielni, ul. Niwecka.
- Zespół zabudowy dawnej fabryki Schöna, w rejonie ul. Chemicznej i Partyzantów.
- Dawna maszynownia szybu „Wiktor”, ul. Baczyńskiego (Milowice), z 1898 roku, murowana, ceglano-kamienna.
- Budynek dawnej elektrowni kopalni „Hrabia Renard”, ul. Narutowicza (Sielec), z 1905 roku, symetryczna fasada z wieżą; architektura eklektyczna o dekoracyjnych ścianach.
- Zespół dawnych zakładów Kraupego, Al. Mireckiego.
- Zespół dawnego szybu „Kazimierz III”, kopalni „Kazimierz”, ul. Reja.
- Zespół zabudowań Rejonu „Kazimierz”, ul. Ogrodowa.
- Zespół byłej KWK „Niwka - Modrzejów” - Ruch I (Modrzejów), ul. Wojska Polskiego.
- Zespół kopalni „Kazimierz - Juliusz - Rejon „Juliusz”, ul. Minerów.
- Zespół dawnej kopalni „Mortimer”, ul. Braci Mieroszewskich.
- Zespół zabudowań Huty Cedlera, ul. Niwecka.
- Zespół zabudowań Huty Buczek (dawna Huta Sosnowiec), ul. Nowopogońska.
- Zespół zabudowań Zakładu „H” (dawna Huta Katarzyna), ul. Staszica.
- Zespół zabudowań Zakładów „Fakop”, (dawna Fabryka Kotłów Parowych „Fitzner i Gamper”, ul. Staszica.
- Zespół Fabryki Maszyn Górniczych „Niwka” (teren dawnej huty Henryków), ul. Wojska Polskiego.
- Dawne magazyny amunicji (prochownia), ul. Wojska Polskiego (w parku).

2.1.3. ZABYTKI ZWIĄZANE Z ROZWOJEM STRUKTUR MIEJSKICH

Wśród obiektów funkcjonalnie związanych z miastem należy wymienić: obiekty użyteczności publicznej, zabudowę mieszkaniową i tereny zieleni miejskiej. Dodatkowo osiedlom towarzyszą zazwyczaj obiekty sakralne i cmentarze.

2.1.3.1. OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Obiekty użyteczności publicznej to budynki o funkcjach usługowych. Najbardziej interesującymi obiektami tego typu są:

- Dworzec w Maczkach (dawniej stacja Granica – ostatnia stacja kolei warszawsko-wiedeńskiej w zaborze rosyjskim) – neorenesansowy, wybudowany w latach 1850 – 1857, według projektu Henryka Marconiego. Wolno stojący, na planie wydłużonego prostokąta, murowany z cegły, tynkowany, 1-kondygnacyjny, w partii środkowej 2-kondygnacyjny. W środkowej części mieszczą się sale z bogatą dekoracją ścian i sufitów. Budynek dworca należy do PKP, ostatni remont elewacji dokonano w 1994 roku.
- Dawny Szpital Żydowski (zwany szpitalem kolejowym) mieści się przy ul. Odrodzenia 9 (Pogoń). Został wybudowany w 1912 roku z inicjatywy Towarzystwa Niesienia Pomocy Ubogim Wyznania Mojżeszowego. Swoją funkcję pełnił do czasu II wojny światowej i eksterminacji ludności żydowskiej. Obecnie mieści się tam centrum medyczne.
- Dawny Dom Bankowca (ob. budynek mieszkalny) przy ul. Pułaskiego 1 (Pogoń), wybudowany w latach 30-tych XX wieku. Tynkowany, podpiwniczony, 5-kondygnacyjny o symetrycznej fasadzie z wydatnymi, bocznymi, zaokrąglonymi ryzalitami.
- Budynek dawnego Domu Społecznego, ul. Żytnia 10 (Pogoń). Z lat 30-tych XX wieku (obecnie użytkowany przez UŚ). Przebudowany i zmieniony w latach 50-tych.
- Budynek dawnej Szkoły Powszechnej przy ul. Żytniej 12 (Pogoń) (obecnie użytkowany przez UŚ) wybudowany w latach 30-tych XX wieku, wolno stojący, tynkowany, podpiwniczony, 3-kondygnacyjny, kryty dachem 4-spadowym z belwederem. Bryła rozczłonkowana (skrzydło z salą gimnastyczną).
- Budynek dawnej Szkoły Powszechnej przy ul. Wawel 13 (Sielec), z ok. 1920 roku, obecnie szkoła podstawowa wraz z mieszkaniami dla nauczycieli. Budynek zwieńczony attyką w formie renesansowej.
- Szkoła przy ul. Kościelnej 18 (Śródmieście), wybudowana w 1925 r., modernistyczna. Budynek wolno stojący, podpiwniczony, 3-kondygnacyjny.
- Budynek Poczty Głównej przy ul. 3 Maja (Śródmieście), wybudowany w latach 30-tych XX wieku w duchu architektury funkcjonalistycznej, 2-kondygnacyjny. W jego wnętrzach zachowała się hala operacyjna z elementami pierwotnego wyposażenia.
- Budynek Banku Handlowego (obecnie BPH), ul. Małachowskiego 3 (Śródmieście), zbudowany z dwóch części – starsza, pochodząca sprzed 1908 roku, nosi cechy stylu neorenesansowego, młodsza, datowana na 1923 rok, mieszcząca salę operacyjną banku, wybudowana jest w stylu eklektycznym.
- Dawny Bank Polski (obecnie oddział ING Banku Śląskiego), ul. Małachowskiego 7 (Śródmieście), zaprojektowany w 1922 roku przez Mariana Lalewicza, a oddany do użytku w 1924 roku. Nosi cechy klasycyzmu akademickiego. Zespół zabudowań bankowych składa się z części centralnej (do której prowadzi dorycki portyk), zwieńczonej kopułą, oraz środkowej połączonej z pawilonami mieszkalnymi.
- Gmach teatru miejskiego (obecnie Teatr Zagłębia) przy ul. Teatralnej 4 (Śródmieście), został ukończony w 1897 roku według projektu inż. Karola Steczkowskiego. W wyniku przebudowy wygląd teatru jest nieco zbliżony do architektury domów handlowych. Fasada uległa segmentacji za pomocą pilastrów, u szczytu budynku umieszczono pas muru w postaci ozdobnej balustrady.
- Budynek mieszkalno-usługowy przy Al. Zwycięstwa 1 (Śródmieście), z 1936 roku, architektura reprezentująca funkcjonalizm. Budynek 6/7-kondygnacyjny, tynkowany, podpiwniczony, z zaokrąglonym narożnikiem.
- Ratusz przy Al. Zwycięstwa 20 (Śródmieście). Budynek wolno stojący o rozczłonkowanej bryle i 4-kondygnacyjnym korpusie. Jego budowa została ukończona w 1938 roku wg projektu S. Dankowskiego. Elewacja od strony Al. Zwycięstwa jest symetryczna z dwoma bocznymi skrzydłami. Budynek prezentuje styl oszczędnej architektury funkcjonalistycznej o cechach monumentalnych.
- Dworzec Sosnowiec Główny przy ul. 3 Maja 16 (Śródmieście), wybudowany w 1859 roku, w związku z uruchomieniem odgałęzienia linii kolei warszawsko-wiedeńskiej. Neoklasycyzy, o wydłużonej bryle. W jego wnętrzu znajdowały się pokoje gościnne i restauracja. Szeroka fasada budynku jest zwrócona w kierunku miasta. Główne wejście flankują pilastry o stylizowanych głowicach, okna I piętra uchwycono w trzy arkady, a na galerii znajduje się zegar. Na początku XX wieku dobudowano dużą halę dworcową do bryły głównej, a w latach 70-tych XX wieku wyburzono część wschodnią dworca. Obecnie dworzec jest po renowacji i w fazie planów jego zagospodarowania.
- Dworzec Sosnowiec Południowy (dawniej dworzec kolei iwanogrocko-dąbrowskiej) przy ul. Kościelnej 60 (Śródmieście), z 1866 roku. Budynek wolno stojący, 2-kondygnacyjny, ceglany, kryty dachem 2-spadowym. Elewacje frontowa i od strony torów 20-osiove, elewacje boczne 4-osiove, bryła zwarta.

2.1.3.2. ZABUDOWA MIESZKANIOWA

Zabudowa mieszkaniowa Sosnowca powstawała w wyniku szybkich, ale chaotycznych inwestycji. Najbardziej okazałe budynki powstały w śródmieściu, m.in. przy ulicach Warszawskiej, Dekerta, Małachowskiego i Dęblińskiej. Eleganckie domy mieszkalne i wille powstawały również w rozbudowywanych dzielnicach miasta.

- Budynek mieszkalny przy ul. Orłąt Lwowskich 28 (Modrzejów), z 1. ćwierci XX wieku, utrzymany w konwencji wczesnomodernistycznej, tynkowany, podpiwniczony, 3-kondygnacyjny, kryty dachem 2-spadowym. Fasada 11-osiowa symetryczna, z sienią przejazdową po lewej stronie.
- Willa przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 23 (Pogoń), z lat 1925–1929 (obecnie Dom Nauczyciela), 2-kondygnacyjna, o symetrycznej fasadzie ogrodowej z portykiem.
- Willa Krawczyków przy ul. Żytniej 8 (Pogoń), z 1 ćwierci XX wieku (obecnie użytkowany przez UŚ), 1-kondygnacyjny, o symetrycznej fasadzie z portykiem,
- Willa Maurycego Meitlisa (ob. budynek UŚ), ul. Pułaskiego 6 (Pogoń), z 2 ćw. XX wieku, tynkowana, 2-kondygnacyjna, podpiwniczona, kryta dachem 4-spadowym.
- Budynek mieszkalny wolno stojący w ogrodzie przy ul. Legionów 24 (Sielec), podpiwniczony, 2-kondygnacyjny z użytkowym poddaszem, kryty dachem wielospadowym. Bryła rozczłonowana.
- Dom Zeidlera przy ul. Białej 2 (Śródmieście). Projekt z 1911 roku, z pozostałościami założenia ogrodowego. Eklektyczny, mурowany z cegły, tynkowany, fasada 9-osiowa, z ryzalitem na osi zwieńczonym formą ostrosłupowego hełmu.
- Kamienica przy ul. Dekerta 6 (Śródmieście), z przełomu wieków XIX i XX, wybudowana na podstawie projektu Józefa Pomian-Pomianowskiego, w stylu historyzmu. Usytuowana w linii pierzei, mурowana, 4-kondygnacyjna, o symetrycznym układzie fasady z bramą przejazdową na osi. Elewacja ceglana z kamiennym detalem architektonicznym.
- Kamienica przy ul. Dęblińskiej 7 (Śródmieście), z początków XX wieku, modernistyczna z elementami secesji, podpiwniczona, fasada symetryczna, 4-kondygnacyjna, tynkowana.
- Domy mieszkalne ZUS-u wybudowane w latach 1930–1931 przy ul. Jagiellońskiej (Śródmieście). Utrzymane w nurcie funkcjonalizmu, 4-kondygnacyjne, tynkowane, podpiwniczone, kryte dachem płaskim.
- Kamienica przy ul. Małachowskiego 9 (Śródmieście), z początków XX wieku, modernistyczna, 4-kondygnacyjna, fasada z bramą przejazdową, szczytami i attyką.
- Dom przy ul. Małachowskiego 26 (Śródmieście), projekt z 1910 roku, ¼-kondygnacyjna, podpiwniczona.
- Kamienice mieszkalne przy ul. 3 Maja 28, 30, 32, 34 (Śródmieście), z 2. ćwierci XX wieku, budynki połączone w ciągłej zabudowie pierzei ulicy, 5- i 6-kondygnacyjne, tynkowane, podpiwniczone.
- Willa przy ul. Warneńczyka 8 (Śródmieście), z 2. ćwierci XX wieku, 2-kondygnacyjna, podpiwniczona, kryta dachem mansardowym, z przybudówką przylegającą do sąsiedniej kamienicy. Fasada symetryczna z trójkątnym szczytem ujętym dwoma półkolumnami nad wejściem głównym.

2.1.3.3. TERENY ZIELENI MIEJSKIEJ

Wraz ze wzrostem liczby ludności miasta i rozwojem funkcji miejskich zaczęły powstawać tereny zieleni miejskiej, m.in. parki:

- Park Kresowy – pierwszy ogólnodostępny park miejski w Sosnowcu. Założony w 1935 roku w dzielnicy Stary Sosnowiec na powierzchni 4,8 ha. W parku znajduje się pomnik Leona Kruczkowskiego. Występuje tam ponad 50 gatunków drzew i krzewów, najstarsze drzewa liczą ok. 70 lat. W latach 50-tych na terenie parku wybudowano Palmiarnię i Akwarium, zwane Egzotarium, gdzie prezentowano ponad 80 gatunków roślin z różnych kontynentów i stref klimatycznych oraz wiele gatunków ryb i zwierząt z mórz południowych. Obecnie budynek Egzotarium oraz kolekcja wymagają renowacji. W pobliżu parku znajdują się akwenty wodne zwane Stawkami.
- Park im. Wandy Małczewskiej w Klimontowie przy ulicach Hubala-Dobrzańskiego i Zapolskiej. W przeszłości należał do rodziny Mieroszewskich, którzy nieopodal mieli swój majątek (nieistniejący od lat 50-tych XX wieku). W parku znajduje się słupowa kapliczka Matki Boskiej z 1746 roku. Rosną tam m.in. topole czarne, jesiony wyniosłe, klony srebrzyste Dwa drzewa uznane są za pomniki przyrody: wierzba biała i grab pospolity.
- Park przy ul. Studziennej w Milowicach, założony w 1912 roku, zajmuje powierzchnię 0,9 ha.

- Park Tysiąclecia przy ul. Baczyńskiego w Milowicach, założony w 1922 roku na terenach porolnych o powierzchni 1,74 ha. Występuje tam drzewostan w wieku ok. 70 lat.

2.1.3.4. OBIEKTY SAKRALNE

Większość kościołów Sosnowca powstała na przełomie wieków XIX i XX. Najstarszym kościołem wybudowanym jeszcze przed okresem dynamicznego kształtowania się struktur miejskich jest pochodzący z I. połowy XIX wieku stary kościół w Zagórzcu – kruchta kościoła istniejącego obecnie. Niektóre z kościołów powstały w wyniku adaptacji obiektów przemysłowych. Różnorodność obiektów sakralnych Sosnowca wskazuje na wielokulturowy charakter dawnych mieszkańców miasta.

- Kościół p.w. NMP Częstochowskiej ul. Mikołaja Reja (Kazimierz Górniczy). Urządzony w zaadaptowanej w 1924 roku dawnej cechowni i sali zbernej kopalni „Kazimierz”, szyb „Kazimierz III”, z 1905 roku, przed kościołem dzwonnica w stylu zakopiańskim
- Kościół p.w. Św Apostołów Piotra i Pawła Ap. wraz z kaplicą i plebanią, ul. Skwerowa 19 (Maczki), z lat 1891–1893, wg projektu K. Szrettera, na planie prostokąta, w stylu neogotyckim z wystrojem wnętrza z 1972 roku; kaplica z 1858 roku, 1-kondygnacyjna, na rzucie prostokąta, neogotycka; plebania z lat 1900–1901, z drewnianą werandą.
- Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, ul. Orłąt Lwowskich 67 (Niwka) i plebania z lat 80-tych XIX wieku:
  - Kościół wybudowany według projektu Józefa Pomiana Pomianowskiego, neogotycki, murowany z czerwonej cegły, 3-nawowy z dwoma wieżyczkami obudowującymi wieżę główną oraz dużą liczbą szczytów, arkadowych fryzów i gzymsów. Ściany wewnętrzne pokryte są freskami. Okna w ostrołukowych otworach bogato zdobione witrażami prezentującymi sceny biblijne.
  - Plebania o cechach neogotyckich, wolno stojąca, murowana z cegły, podpiwniczona, 2-kondygnacyjna, kryta dachem 2-spadowym.
- Kaplica przy skrzyżowaniu ulic Wojska Polskiego i Wygoda (Niwka), z 1857 roku, neogotycka, prostokątna z absydą, kryta dachem 2-spadowym.
- Kaplica p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy przy ul. Starzyńskiego (Ostrowy Górnicze), w adaptowanym w 1935 roku na kościół parafialny budynku d. kina. Budynek usytuowany w linii zabudowy pierzei, narożny murowany, tynkowany, kryty dachem 1-spadowym z sygnaturką.
- Kościół p.w. św. Tomasza Apostoła, ul. Orlej 19 (Pogoń), wybudowany w 1911 roku wg projektu Józefa Pomiana Pomianowskiego, z dobudowanymi wieżami w początkach XXI wieku Kościół wybudowany w stylu neogotyckim, ma postać bazyliki z transeptem. Z zewnątrz widoczna jest konstrukcja luków przyporowych przy nawach bocznych, nad transeptem góruje smukła wieżyczka-dzwonnica.
- Cerkiew prawosławna p.w. Wiery, Nadziei, Łuby i matki ich Zofii, ul. Kilińskiego 37, z 1889 roku, w stylu neobizantyjskim, z wnętrzem utrzymanym w stylu klasycyzującym, nad sklepieniem 4-piętrowa dzwonnica.
- Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, ul. Skautów 1 (Sielec), jego budowa rozpoczęła się w 1936 roku, została ostatecznie zakończona dopiero w latach 1947–1952. Kościół bazylikowy, na rzucie krzyża łacińskiego, ceglany. Fasada symetryczna, bezwieżowa, zwieńczona szczytem schodkowym, kryty dachami 2-spadowymi. Plebania z ok. 1900 roku w stylu „cottage”, wolno stojąca, ceglana z elementami kamiennymi, podpiwniczona, o bryle rozczłonkowanej, 2-kondygnacyjna z użytkowym poddaszem, część dawnej kaplicy 1-kondygnacyjna zwieńczona sygnaturką.
- Kościół p.w. św. Barbary, ul. Wawel 19 (Sielec), ukończony w 1908 roku, w stylu neogotyckim z niewielką ilością detali. Nawa główna zwieńczona kolebką, nawy boczne – pułapem. Front kościoła zdobi wieżyczka.
- Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. 3 Maja 20 (Śródmieście), z 1862 roku, pierwszy kościół powstającego miasta Sosnowca, tzw. kościół kolejowy, neogotycki, niewielki 1-nawowy. Przy kościele zespół kaplic: Grobu Chrystusowego, św. Antoniego, Bożego Narodzenia oraz grotta Matki Boskiej z Lourdes.
- Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP (obecnie bazylika katedralna), ul. Kościelna 1 (Śródmieście), wybudowany w latach 1893–1901. Eklektyczny, 3-nawowy z transeptem i prezbiterium z absydą. Bryła zwieńczona wysoką wieżą z neogotyckim hełmem. W nawach sklepienia krzyżowo-żebrowe. Wnętrze neoromańskie z elementami neogotyckimi. Na bocznych ścianach galeria triforiów oraz polichromie Włodzimierza Tetmajera i Henryka Uziembły. W. Tetmajer jest także autorem obrazu *Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny* znajdującego się w ołtarzu głównym oraz dwóch witraży umieszczonych w

- transepcie. Ołtarz neobarokowy, ambona – neogotycka. Plebania z lat 1893–1896, eklektyczna. Przy kościele mur oporowy z wbudowanymi pomieszczeniami handlowymi.
- Kapliczka przydrożna, przy rogu ulic Staszica i Szewczyka (Śródmieście), z 1863 roku, wraz ze zbiorową mogiłą wojenną 30 Powstańców – miejsce pamięci.
  - Budynek klasztorny Sióstr Karmelitanek od Dzieciątka Jezus, ul. Kierocińskiej 26 (Stary Sosnowiec), 2-kondygnacyjny, podpiwniczony, z gankiem, tynkowany, kryty dachem 2-spadowym z sygnaturką. Bryła rozczłonowana (kaplica, taras).
  - Kościół p.w. św. Joachima przy ul. Popieluszki 50 (Zagórze). Bryłę kościoła tworzą: pierwotny kościół z 1. połowy XIX wieku, otynkowany, obecnie pełni funkcje kruchty, oraz monumentalna, neogotycka, ceglana budowla z lat 1893–1908. Wewnętrzne ściany kościoła pokrywają odrestaurowane freski, w ołtarzu głównym znajdują się rzeźbione figury świętych, wystrój wnętrza stanowią dwa boczne ołtarze, stacje Drogi Krzyżowej oraz ambona i konfesjonały. W ogrodzie plebańskim obelisk Mieroszewskich z 1. połowy XIX wieku, kamienny, zdobiony ornamentem roślinnym.
  - Kaplica przy ul. Popieluszki 50 (Zagórze), w sąsiedztwie kościoła p.w. św. Joachima, z początku XIX wieku, kamienne mury z wapienia, cylindryczna baszta, ostrołukowe otwory okienne.
  - Plebania, ogród, obelisk, ul. Popieluszki 46 (Zagórze). Plebania z połowy XIX wieku, wolno stojąca, tynkowana, 2-kondygnacyjna z poddaszem z dobudowaną w latach 70-tych XX wieku częścią z salkami katechetycznymi. Posadowiona na spadku terenu, rozczłonkowana, podpiwniczona, kryta dachem 2-spadowym ze ściętymi naczółkami. Przy plebanii ogród, w ogrodzie obelisk związany z rodem Mieroszewskich, kamienny, dekorowany ornamentem roślinnym.

2.1.3.5. CMENTARZE

Każdej osadzie towarzyszą cmentarze. Cmentarze sosnowieckie są szczególną pamiątką wielokulturowego społeczeństwa miasta.

- Zespół Cmentarza Wielowyznaniowego, o powierzchni 8,5 ha, przy ulicach Smutnej, Gospodarczej i Alei Mireckiego (Pogoń), tworzą: cmentarz ewangelicki, cmentarz prawosławny, cmentarz rzymskokatolicki oraz cmentarz żydowski.
  - Cmentarz rzymskokatolicki o powierzchni 5,5 ha, należy do parafii katedralnej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Założony w 2. połowie XIX wieku. Powiększony w 1962 roku o teren przyległego ogrodnictwa (0,5 ha). Wejście główne mieści się od ulicy Smutnej (wschód). Prostokątny, z aleją główną biegnącą do kaplicy cmentarnej p.w. Wszystkich Świętych, wybudowanej w okresie okupacji w miejscu pochodzącego z 1920 roku pomnika-mauzoleum ku czci poległych trzynastu uczestników I powstania śląskiego. Świadczy o tym zachowany nad wejściem napis wykuty w kamieniu: *Poległym Bohaterom Śląska*. Kaplica przez ponad 30 lat pełniła funkcję kościoła p.w. św. Józefa Rzemieślnika. Na cmentarzu rośnie wiele drzew, najstarszym jest topola późna. Z innych starszych drzew odnotowano dwie brzozy brodawkowate, a także świerk kłujący. Interesujący i cenny pod względem przyrodniczym jest szpaler głogów jednoszyjkowych. Bardzo licznie na cmentarzu występują żywotniki zachodnie. Interesującym okazem jest stary, rozkrzewiony i kwitnący dereń biały oraz porastający mur bluszcz pospolity – gatunek objęty ochroną prawną.
  - Cmentarz prawosławny o powierzchni 0,8 ha, założony pod koniec XIX wieku (1894) za północnym murem cmentarza rzymskokatolickiego. Podlega parafii p.w. Wiary, Nadziei i Miłości. Najstarsze nagrobki z inskrypcjami pochodzą z lat 20-tych XX wieku. Drzewostan cmentarza jest ubogi. Najstarsze są lipy drobnolistne, tworzące szpaler wzdłuż alei.
  - Cmentarz ewangelicki o powierzchni ok. 1 ha, należy do kościoła ewangelicko-augsburskiego przy ul. Żeromskiego. Założony w 1894 roku na północ od cmentarza prawosławnego. Przy cmentarzu na przełomie XIX i XX wieku wybudowano budynek administracyjno-gospodarczy. Cmentarz jest prostokątny, przecięty aleją centralną obsadzoną kasztanowcami. W centralnej części cmentarza znajduje się mauzoleum rodu Dietlów otoczone topolami włoskimi, wybudowane w 1912 roku według projektu Józefa Pomiana Pomianowskiego. Jest to budowla wolno stojąca, murowana z bloków kamiennych, osadzona na planie koła. Kamienne ściany są zdobione detalem rzeźbiarskim. Budowla otoczona jest niskim murem w kształcie prostokąta. Poza mauzoleum Dietlów na cmentarzu znajdują się grobowce innych sosnowieckich przemysłowców: Schönów, Lamprechtów, Meyerholdów. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z przełomu XIX i XX wieku i znajdują się w sektorze I po lewej stronie od wejścia. Są to m.in. nagrobek Anny Elsner z Bughwaldów zmarłej w 1899 roku, Teodora Bartnika z 1906 roku, Gustawa Modla z 1907 roku, Emilii Sorofki z Schubertów i

Włodzimierza Jensa z 1908 roku. Na cmentarzu występuje bardzo ciekawy drzewostan, obok wspomnianych już kasztanowców i topoli rosną też wierzby białe, buki purpurowe, brzoza brodawkowata i klon zwyczajny.

- Cmentarz żydowski, o powierzchni 1 ha, założony w południowo-zachodniej części kompleksu cmentarzy pod koniec XIX wieku (1887) na miejscu dawnego cmentarza cholerycznego (założonego w 1892 roku). Jest czynny do dzisiaj. Ma kształt wydłużonego prostokąta, z bramą wejściową oraz domem pogrzebowym od strony ul. Gospodarczej. Obok tradycyjnych macew są tam nagrobki w formie obelisków, ściętych drzew oraz mauzolea. Nagrobki wykonane są z piaskowca, betonu, lastryka, marmuru, granitu i innych kamieni. Inskrypcje pisane w języku hebrajskim oraz polskim i niemieckim. Największa koncentracja nagrobków znajduje się w środkowej części nekropolii, gdzie stoją grobowce znanych sosnowieckich przedsiębiorców i działaczy miejscowej gminy żydowskiej. Po prawej stronie zwraca uwagę wzniesiony w stylu mauretańskim oheł. Cmentarz jest mocno zarośnięty samosiejkami. Aleja główna obsadzona jest kasztanowcami. Rośnie tam też kwitnący i owocujący bluszcz pospolity – gatunek chroniony.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. K.K. Baczyńskiego (Milowice), o powierzchni 2,1 ha, założony w okresie międzywojennym, na planie wydłużonego prostokąta, przecięty aleją główną. Najstarsze nagrobki z inskrypcjami pochodzą z lat dwudziestych XX wieku. Zieleń cmentarza jest uboga.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Zuzanny (Zagórze), o powierzchni 0,6 ha, należy w większości do parafii p.w. św. Joachima w Zagórze i w część do kościoła sercanów na Środuli. Założony w 2. połowie XIX wieku, otoczony murem (1868), z kaplicą cmentarną (1896).
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. 11 Listopada (Klimontów), założony w 1908 roku i powiększony (w kierunku wschodnim) w 1946 roku. Na planie prostokąta, z alejami: główną i bocznymi.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Gen. Andersa (Dańdówka), o powierzchni 4 ha, założony w 1908 roku na gruntach uzyskanych od spółki akcyjnej „Hrabia Reden” i powiększony w 1948 roku w kierunku zachodnim. Na cmentarzu znajduje się kaplica cmentarna z lat 20-tych XX w., przebudowana w okresie powojennym.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Wojska Polskiego (Niwka). Część wschodnia cmentarza została założona w 1. połowie XIX wieku (ok. 1839 r.), na planie prostokąta, 1-osiowa – wzdłuż alei rosną dęby szypułkowe i czerwone, część zachodnia – wieloosiowa.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Wileńskiej (Porąbka), o powierzchni 2 ha, założony w 1924 roku i powiększony w 1940 roku na rzucie nieregularnym.
- o Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Stare Maczki (Maczki), o powierzchni 1,5 ha, założono w 1907 roku na terenie leśnym, w 1914 roku powiększono o sąsiedni dawny cmentarz prawosławny (istniejąca tu cerkiew była wybudowana w 1855 roku, a wyburzono ją w 1956 roku).
- o Kirkut przy ul. Pastewnej (Modrzejów), na niewielkim wzniesieniu w pobliżu Czarnej Przemysy. Uważany za najstarszy kirkut na terenie Sosnowca, istniejący już przed 1840 rokiem. Konserwowany i porządkowany do 1993 roku. Większość nagrobków to typowe macewy, w formie pionowych płyt z półokrągłym naczółkiem, z piaskowca. Przy bramie znajduje się kilka pomników w kształcie pnia złamanego drzewa. Płaskorzeźby zdobiące tutejsze macewy to zarówno charakterystyczne dla sztuki i symboliki żydowskiej lwy, dzbany czy owce, jak i oryginalne, m.in. wizerunek konia, orzeł w formie zbliżonej do godła państwowego (symbol ten prawdopodobnie był przeznaczony dla uczczenia Żydów poległych w powstaniach lat 1830 i 1863). Nekropolią opiekują się członkowie Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Katowicach.
- o Kirkut przy ulicy Stalowej (Pogoń).

2.2. ZABYTKI RUCHOME

Na terenie Sosnowca znajduje się znaczna liczba kapliczek i krzyży przydrożnych. Są one pamiętkami dawnych kształtów wsi i osad, wydarzeń historycznych oraz ludzi związanych z terenem dzisiejszego Sosnowca. Stanowią charakterystyczny element krajobrazu miasta świadczący o jego tożsamości.

Spis kapliczek i krzyży:

- o Dańdówka – skrzyżowanie ulic Traugutta i Rzeszowskiej – krzyż metalowy na murowanym postumencie, 1931 r.;
- o Jęzor – ulica Plażowa – kaplica neogotycka, rekonstrukcja po II wojnie światowej;
- o Kazimierz Górniczy – ulica Kasprowicza – kamienna grota NMP, 1931–1932;

- Kazimierz Górnicy – u zbiegu ulic Kościuszkowców i Jasińskiego – metalowy krzyż z pasyjką na glazowym postumencie, 1901–1902;
  - Klimontów – ulica Kleberga – kapliczka słupowa ceglana, 1946 r.;
  - Klimontów – ulica Kraszewskiego – kapliczka słupowa, 1925 r.;
  - Klimontów – park im. Wandy Malczewskiej – kaplica słupowa, 2 połowa XIX w. – wpisana do rejestru zabytków;
  - Klimontów – u zbiegu ulic Jedności i 11 Listopada – krzyż metalowy z pasyjką na murowanym postumencie, lata 30-te XX w.;
  - Klimontów – ulica 11 Listopada – żeliwny krzyż z pasyjką na kamiennym postumencie, 1840 r.;
  - Klimontów – ulica Gacka – metalowy krzyż z pasyjką na murowanym postumencie, 1933 r. lub 1934 r.;
  - Klimontów – u zbiegu ulic Makuszyńskiego i Klonowej – metalowy krzyż z pasyjką na murowanym postumencie, okres międzywojenny (?);
  - Konstantynów – ulica Staszica – kapliczka słupowa, 1863 r.;
  - Maczki – Kolonia Wągródka – krzyż metalowy z pasyjką oraz kapliczką skrzynkową;
  - Maczki – Kolonia Wągródka – ulica Spacerowa – metalowy krzyż z pasyjką, 1931 r.;
  - Milowice – ulica Saturnowska – kapliczka domkowa, 1927 r.;
  - Milowice – zbieg ulic Słonecznej i Brynicznej – kapliczka słupowa, 1831 r., 1920 r. i II wojna światowa;
  - Niwka – ulica Wojska Polskiego – kapliczka słupowo-szafkowa, 1932 r.;
  - Niwka – u zbiegu ulic Wygody i Wojska Polskiego – kaplica neogotycka, 1857 r.;
  - Ostrowy Górnice – u zbiegu ulic Armii Krajowej i Juliuszowskiej – drewniany krzyż z metalową pasyjką, 1938 r.;
  - Ostrowy Górnice – ulica Maczkowska – krzyż metalowy z pasyjką na cokole, 1933 r.;
  - Pogoń – ulica Czelańska – kaplica kubaturowa, neogotycka, 1891 r.;
  - Pogoń – ulica Czelańska – kapliczka domkowa, 1863 r.;
  - Porąbka (na Zawodziu) – drewniana figurka Jana Nepomucena, 1 połowa XX w.;
  - Porąbka – ulica Dąbrowskiej – kaplica domkowa, 2 połowa XIX w.;
  - Porąbka – ulica Wiejska – kapliczka domkowa, 1934 r.;
  - Porąbka – ulica Szenwalda – krzyż metalowy z pasyjką wraz z ogrodzeniem, 1934 r.;
  - Porąbka – ulica Wiejska – krzyż drewniany z metalową pasyjką, 1938 r.;
  - Sielec – ulica Narutowicza – kapliczka domkowa, pierwotnie przy ulicy Narutowicza, przeniesiona i zrekonstruowana na początku lat 80-tych XX w.;
  - Stary Sosnowiec – ulica Piłsudskiego – kapliczka domkowa, neogotycka, około połowy XIX w.;
  - Stary Sosnowiec – ulica Stara – krzyż kamienny z pasyjką, ok. 1885 r.;
  - Śródmieście – ulica Kościelna 1 (otoczenie katedry) – kapliczka słupowa poświęcona powstańcom styczniowym, 1930 r.;
  - Śródmieście – ulica 3 Maja (otoczenie kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa) – grota Najświętszej Maryi Panny z Lourdes, ok. 1862 r.;
  - Zagórze – ulica Popiełuszki – figura NMP na postumencie, przed 1936 r.;
  - Zagórze – ulica Popiełuszki (otoczenie kościoła św. Joachima) – figura Jana Nepomucena, przełom XIX i XX w. (?);
  - Zagórze – u zbiegu ulic Popiełuszki i Długosza – kapliczka słupowo-wnękowa, pocz. XIX w. (?);
  - Zagórze – ulica Szymanowskiego – kapliczka słupowo-wnękowa z figurą Jana Nepomucena, lata 60-te XX w., figura wcześniejsza;
  - Zagórze – ulica Popiełuszki (nieдалеко kościoła św. Joachima) – krzyż żeliwny z pasyjką na ceglany postumencie z ogrodzeniem, 1919 r.;
  - Zagórze – ulica Koszalińska – krzyż metalowy z pasyjką na postumencie, 1925 r.;
  - Zagórze – u zbiegu ulic Komuny Paryskiej i Sokolskiej – metalowy krzyż z pasyjką na ceglany postumencie, 1933 r., 1999 r. (postument);
  - Kolonia Juliusz – ulica Spadochroniarzy – metalowa kapliczka z figurką NMP na murowanym postumencie, 1. połowa XX w. (?)
- Godne uwagi są też zabytki ruchome pozostające w obiektach zabytkowych przede wszystkim sakralnych.
- Na terenie Sosnowca znajdują się m.in.:
- organy w kościele p.w. św. Joachima przy ul. Popiełuszki,
  - polichromia autorstwa W. Tetmajera i H. Uziębły w kościele katedralnym p.w. Wniebowzięcia NMP przy ul. Kościelnej 1,

- o organy w kościele p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. 3 Maja 20A,
- o organy w kościele Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Skautów 1.

2.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

W Sosnowcu-Zagórzcu w pobliżu kościoła p.w. św. Joachima znajduje się stanowisko archeologiczne – gródek stożkowy. Uważany jest za ślad po średniowiecznym osadnictwie. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków.

Na terenie Sosnowca występują również zabytki archeologiczne nie mające formy krajobrazowej. Są to:

- o Sosnowiec, stanowisko 8 (31), punkt osadniczy, cmentarzysko (okresy halsztacki C i D), 2002 (obszar 98-48), Beata Badura.
- o Sosnowiec, stanowisko 9 (32), ślad osadnictwa (epoka kamienia, mezolit?), 2002 (98-48), Beata Badura.
- o Sosnowiec-Zagórze, stanowisko 5 (9), osada (wczesne średniowiecze, wieki XI–XII, osada (późne średniowiecze), grodzisko (późne średniowiecze), 1992 (97-49), Teresa Kosmała.
- o Sosnowiec-Porąbka, stanowisko 4 (10), znalezisko luźne (epoka kamienia), 1992 (97-49), Teresa Kosmała.
- o Sosnowiec-Pogoń, stanowisko 1 (13), cmentarzysko (okres halsztacki C), 1992 (97-48), Teresa Kosmała.
- o Sosnowiec-Kazimierz Górnicy, stanowisko 6 (11), osada (średniowiecze i nowożytność), 1992 (97-49), Teresa Kosmała.
- o Sosnowiec-Kazimierz Górnicy, stanowisko 7 (12), ślad osadnictwa (epoka kamienia), 1992 (97-49), Teresa Kosmała.
- o Sosnowiec-Ostrowy Górnice, stanowisko 10 (4), ślad osadnictwa (epoka brązu/epoka żelaza), 2006 (98-50), Beata Badura.
- o Sosnowiec-Ostrowy Górnice, stanowisko 11 (11), ślad osadnictwa (epoka kamienia), 2006 (98-50), Beata Badura.

2.4. MIEJSCA PAMIĘCI

Wśród sosnowieckich miejsc pamięci można wyróżnić te, które związane są z wydarzeniami historycznymi, oraz te odwołujące się do wybitnych osobowości mieszkających lub czasowo przebywających w mieście bądź ważnych w skali kraju

W pierwszej grupie znajduje się Trójkąt Trzech Cesarzy, usytuowany na granicy Sosnowca i Mysłowic, w miejscu połączenia Białej Przemyszy i Czarnej Przemyszy, miejsce, gdzie niegdyś zbiegały się granice trzech mocarstw-zaborców. Obecnie znajduje się tam tablica upamiętniająca dawny podział i zjednoczenie Europy.

Sosnowiec to miejsce mieszania się kultur i religii. Świadczą o tym m.in. zachowane cmentarze, w tym zespół czterech cmentarzy: rzymskokatolicki, prawosławny, ewangelicki i żydowski. Na sosnowieckich cmentarzach znajdują się groby wielkich przemysłowców tworzących podwaliny dzisiejszego miasta, ludzi zasłużonych, a także groby poległych w walce, m.in. mogiły zbiorowe, pochodzące z okresu powstania styczniowego, powstań śląskich, II wojny światowej i eksterminacji Żydów.

W kościele katedralnym mieszczą się tablice upamiętniające poległych i zamordowanych żołnierzy AK oraz harcerzy walczących o niepodległość w latach 1914–1920. W kościele p.w. św. Joachima upamiętniono w formie tablic ofiary Katynia. Na terenie huty „E. Cedlera” znajduje się tablica informująca, że w latach 1944–1945 mieściła się tam filia obozu Auschwitz-Birkenau. Z kolei robotników huty „Katarzyna” poległych podczas rewolucji 1905 roku upamiętnia tablica na terenie Huty im. M. Buczka. Przy dworcu kolejowym znajduje się tablica na cześć Aleksandra Janowskiego, współtwórcy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Na budynku przy ul. Majowej 6, w którym urodził się Jan Kiepusza, zawieszono tablicę upamiętniającą tego artystę. Przy ul. Kollątaja 6 mieści się budynek, w którym w latach 1919–1920 mieszkała Apolonia Chałupiec, znana jako Pola Negri. Fakt ten upamiętnia tablica na cześć aktorki. Budynek przy ul. Mariackiej 1 to miejsce pobytu w latach 1940–1941 Emila Zegadłowicza, dramaturga i pisarza, o którym przypomina tablica na budynku. W kościele katedralnym znajduje się tablica na cześć Jana Kilińskiego.

**ZALĄCZNIK 3. ZWERYFIKOWANY SPIS OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH
PROPONOWANYCH DO WŁĄCZENIA
DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW WRAZ Z PROPOZYCJĄ FORM
ICH OCHRONY**

BOBREK						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) lub kwalifikowany do ochrony		
1.	Bunkry strzeleckie	ul. Bronowa (nad rzeką Bobrek)	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Dom mieszkalny	ul. Bronowa 21	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Zespół domów mieszkalnych kopalnianych tzw. „Upadowa”	ul. Gen. L. Okulickiego 5, 6, 7, 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

DAŃDÓWKA						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) lub kwalifikowany do ochrony		
1.	Zespół domów robotniczych	ul. 11 Listopada 1, 1a, 3, 3a wraz z budynkami gospodarczymi	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Budynki	ul. Traugutta 15-18, 19, 22, 27-30	-	uchwała 417/XXXII/08 z 28.08.2008 dla obszaru „Dańdówka”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

3.	Dawne magazyny amunicji	ul. Wojska Polskiego (w parku)	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Kolonia robotnicza, tzw. Kolonia francuska, l. ćw. XX w.	ul. Wojska Polskiego 201, 203, 205, 207, 209, 211, 213, 215, 217, 219, 223, 225	-	uchwała 417/XXXII/08 z 28.08.2008 dla obszaru „Dańdówka”	tak	nie

DĘBOWA GÓRA						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) lub kwalifikowany do ochrony		
1.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołajczyka 2, 4, 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
2.	Kolonia robotnicza „Glück Auf” – wraz z budynkami gospodarczymi, poł. XIX w.	ul. Mikołajczyka 32, 32a, 34, 34a, 36, 36a, 38, 38a, 40, 40a, 42, 42a, 44, 44a, 46, 46a, 48, 48a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Pozostałości dawnej „Kolonii Staszic”	ul. Mikołajczyka 47, 49, 51, 53 wraz z zabudową gospodarczą	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Dom mieszkalny	ul. Mikołajczyka 55	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Kolonia robotnicza tzw. Kolonia Ludmiła, 1923	ul. Mikołajczyka 62, 62a, 64, 64a, 66, 66a, 68, 68a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Zespół czterech budynków mieszkalnych, robotniczych, dawnej fabryki lin i drutu A. Deischla, 1911	ul. Niwecka 4, 4a, 6, 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

7.	Osiedle robotnicze dawnej walcowni „Renarda”, ok. 1910	ul. Niwecka 16, 18, 20, 22; ul. Maliny 2, 2a, 4, 4a, 5, 5a, 6, 6a, 7, 7a, 8, 8a, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 23	-	-	tak	tak
8.	Zespół budynków robotniczych	ul. Tylna 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

JĘZOR						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) lub kwalfikowany do ochrony		
1.	Dom mieszkalny wielorodzinny	ul. Mostowa 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
2.	Wiadukt kolejowy	ul. Orłąt Lwowskich przy skrzyżowaniu z Mostową	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
3.	Dworzec kolejowy Sosnowiec Jęzor	przy torach kolejowych	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
4.	Kaplica	ul. Plażowa	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

KAZIMIERZ						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) lub kwalifikowany do ochrony		
1.	Kolonia robotnicza, 1923-1924	ul. Armii Krajowej 82, 83 ul. Główna 1, 2, 3, 4, wraz z zabudową gospodarczą, ul. Kościuszkowców 34, 36, 47	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
2.	Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej 85	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
3.	Budynek mieszkalny	ul. Główna 13a, 26	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Kamienica	ul. Główna 28	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Cmentarz – grobowce przy głównej alei	ul. Jasińskiego, ul. Fredry	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Budynek mieszkalny	ul. Jasińskiego 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Osiedle KWK „Kazimierz-Juliusz”	ul. Jasińskiego 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 28	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Budynek mieszkalny	ul. Kościuszkowców 41	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Budynek mieszkalny	ul. Kościuszkowców 43	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

10.	Budynek mieszkalny, willa (Przedszkole Miejskie nr 33)	ul. Ogrodowa 6	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
11.	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa 11	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
12.	2 budynki urzędnicze, 1923	ul. Ogrodowa 13, 14	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
13.	Kościół p.w. NMP Częstochowskiej w zaadaptowanej do tego celu dawnej cechowni i sali zbornej kopalni „Kazimierz”, szyb „Kazimierz III”, 1905	ul. Mikołaja Reja 9	-	-	tak	tak

KLIMONTÓW						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Kaplica związana z Wandą Malczewską, znajdująca się w parku im. Wandy Malczewskiej	ul. Hubala-Dobrzańskiego	B/30/02 30.12.2002	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	wskazany do włączenia do ewidencji	nie dotyczy
2.	Park im. Wandy Malczewskiej	ul. Hubala-Dobrzańskiego	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
3.	Budynki mieszkalne w linii zabudowy pierzei ulicy	ul. Hubala-Dobrzańskiego 112, 114, 116 – wraz z zabudową gospodarczą	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

4.	Osiedle robotnicze KWK „Klimontów”	ul. Kraszewskiego 1, 3, 5, 9-11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Chałupa drewniana	ul. Kraszewskiego 66	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
6.	Cmentarz rzymskokatolicki, 1908	ul. 11–Listopada	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

MACZKI						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Most kolejowy, poł. XIX w.	nad Białą Przemszą	-	-	tak	tak
2.	Zespół zabudowań dawnej komory celnej, XIX w.	ul. Krakowska	-	-	tak	tak
3.	Dawny dom kolejowy, 4. ćw. XIX w.	ul. Krakowska 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
4.	Budynek mieszkalny (nr 14 – budynek dawnej kolejowej straży pożarnej)	ul. Krakowska 13, 14, 24	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Zespół budynków stacyjnych	ul. Skwerowa	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
6.	Budynek mieszkalny	ul. Skwerowa 5, 7, 8, 9, 15, 17	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Budynek lokomotywni	ul. Skwerowa 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Kościół p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła wraz z kaplicą i plebanią, 1891-1893	ul. Skwerowa 19	-	-	tak	tak

9.	Wieża ciśnień, 1880	ul. Skwerowa 26	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Budynek główny dworca kolejowego w Maczkach	po między ulicami Krakowską i Skwerową	A/807/67, 9.12.1967	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
11.	Cmentarz rzymskokatolicki, 1907	ul. Stare Maczki	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
12.	Kolonia mieszkaniowa „Wodociągi”	ul. Wodociągi 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
13.	Zakłady Wodociągowe „Maczki”	ul. Wodociągi	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

MIŁOWICE						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMEN DACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestr zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Zespół 5 willi – kolonia urzędnicza KWK „Miłowice”, 1. ćw. XX w.	ul. Baczyńskiego 15, 17, 19, 21, 23	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Dawna maszynownia szybu „Wiktor”, 1898	ul. Baczyńskiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
3.	Park tysiąclecia, 1922	ul. Baczyńskiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
4.	Cmentarz rzymskokatolicki, okres międzywojenny	ul. Baczyńskiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
5.	Dom mieszkalny, drewniany	ul. Brynicza 15	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Cegielnia (zespół budynków produkcyjnych i budynek administracyjny	ul. Niwecka 14	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

7.	Osiedle robotnicze patronalne „Betony”	ul. Podjazdowa 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Kaplica	ul. Saturnowska	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
9.	Budynek d. szkoły (ob. przychodnia zdrowia), koniec XIX w.	ul. Stalowa 3	-	Kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Park przy ul. Studziennej, 1912	ul. Studzienna	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

MODRZEJÓW						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Orłąt Lwowskich 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Budynek mieszkalno-usługowy	ul. Orłąt Lwowskich 12	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Orłąt Lwowskich 16	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Orłąt Lwowskich 23	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Budynek mieszkalny, l.éw. XX w.	ul. Orłąt Lwowskich 28	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Cmentarz żydowski	ul. Pastewna 3 przy skrzyżowaniu z ul. Bóźniczą	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak

NIWKA						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Zespół 3 willi i budynek mieszkalny	ul. Kopalniana 2, 4, 6, 8	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Budynek mieszkalny kopalni „Niwka”, tzw. Biała Kamienica, pocz. XX w.	ul. Kopalniana 12	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzyciela	ul. Orłąt Lwowskich	A/1624/96 29.03.1996	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
4.	Cmentarz parafialny	ul. Wojska Polskiego	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
5.	Plebania, lata 80-te XIX w.	ul. Orłąt Lwowskich 67	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Budynek mieszkalny	ul. Orłąt Lwowskich 97	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Osiedle robotnicze	ul. Stoczniowców 1, 3, 5 – wraz z zabudową gospodarczą	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Dawny magazyn soli (ob. budynek mieszkalny, przebudowany)	ul. Śliwki 7	A/13/60 23.02.1960	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
9.	Budynki mieszkalne	ul. Tuwima 4, 5, 6, wraz z zabudową gospodarczą	-	kwalityfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Dom mieszkalny, dawnego osiedla majsterskiego, 1837	ul. Tuwima 8	-	-	tak	tak

11.	2 budynki dawnej kolonii urzędniczej „Henryków”, lata 40-te XIX w.	ul. Wojska Polskiego 13, 15	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
12.	Dawny budynek mieszkalny, willa dyrektora (ob. przychodnia zdrowia), 1833—1840	ul. Wojska Polskiego 23	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
13.	Hala konstrukcji Fabryki Maszyn Górniczych „Niwka” (teren d. Huty Henryków)	skrzyżowanie ulic Wojska Polskiego (25/27) i Tuwima	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
14.	Dom mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 82	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
15.	Dom mieszkalny d. kopalni „Jerzy”, koniec XIX w.	ul. Wojska Polskiego 98	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Budynek mieszkalny kopalni „Niwka”, tzw. Czerwona Kamienica, pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 123	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Kaplica, 1857	skrzyżowanie ulic Wojska Polskiego i Wygody	-	-	tak	tak

OSTROWY GÓRNICZE						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Zespół domów robotniczych patronalnych	ul. Gałczyńskiego 17, 19, 21, 23	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Dom drewniany, przełom XIX i XX w.	ul. Gałczyńskiego 25	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Kolonia domów robotniczych patronalnych	ul. Gałczyńskiego 29, 31, 33, 44, 46, 48, 50	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Dawna przychodnia zdrowia, 1903	ul. Gałczyńskiego 36	-	-	tak	tak
5.	Dawny szpital, ob. przedszkole nr 31 i filia MBP, 1905	ul. Gałczyńskiego 38	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Dawna willa dyrektora kopalni, ok. 1900	ul. Gałczyńskiego 39	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
7.	Budynek mieszkalny	ul. Gałczyńskiego 40	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
8.	Budynek mieszkalny	ul. Gałczyńskiego 42	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Dwa budynki urzędnicze, 1924	ul. Klubowa 1, 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Założenie Domu Ludowego otoczonego parkiem	ul. Klubowa 2	A/1271/81 7.12.1981	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
11.	Budynek mieszkalny	ul. Obwodowa 8 (wg spisu WKZ nr ulicy 10)	A/812/67 9.12.1967	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy

12.	Budynek mieszkalny	ul. Obwodowa 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
13.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 2, dawniej Waryńskiego 2 – obiekt nie istnieje	A/811/67, 9.12.1967	kwalfikowany do skreślenia z rejestru zabytków		
14.	Budynek przemysłowy – d. waga dla załadunków KWK „Kazimierz-Juliusz”	ul. Starzyńskiego 4	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
15.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 23	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 24	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 30	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
18.	Willa – d. dom Mackiewiczów	ul. Starzyńskiego 35	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
19.	Dawna willa dyrektora kopalni, ok. 1900	ul. Starzyńskiego 39	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
20.	Zespół dwóch budynków szkolnych (szkoła i dom nauczycielski), ok. 1900	ul. Starzyńskiego 50, 50a	A/74/02 30.12.2002	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
21.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 52	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
22.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 53	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
23.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 57	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
24.	Budynek mieszkalny	ul. Starzyńskiego 58	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
25.	Kamienica mieszkalna	ul. Starzyńskiego 59	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

26.	Kamienica mieszkalna	ul. Starzyńskiego 65	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
27.	Dawne kino, obecnie kaplica (d. kościół) p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, 2. ćw. XX w.	ul. Starzyńskiego 67	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
28.	Dom drewniany, 4 ćw. XIX w.	ul. Starzyńskiego 70	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

POGOŃ						
L. P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały) / lub kwalifikowany do ochrony		
1.	Budynek mieszkalny	ul. Będzińska 35	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Budynek mieszkalny (willa Habelmana)	ul. Będzińska 41/I	A/1533/93 31.08.1993	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
3.	Domy mieszkalne Huty Buczek – d. Fabryki Rur Huldshinskiego	ul. Będzińska 45, 47	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Dawne Technikum Energetyczne, obecnie Miejski Klub im. Jana Kiepury	ul. Będzińska 65	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
5.	Kamienica mieszkalna	ul. Bracka 2	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Bracka 4	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

7.	Budynek mieszkalno-usługowy	ul. Bracka 18	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Budynek mieszkalny – d. Komisariat Policji oraz dawne jatki w głębi posesji	ul. Ciepła 4	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Kaplica, 1891 r.	ul. Czeladzka 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
10.	kaplica	ul. Czeladzka obok nr 43, 45	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
11.	Budynek mieszkalny, drewniany	ul. Floriańska 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
12.	Willa	ul. Grota-Roweckiego 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
13.	Willa	pl. Kościuszki 17	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
14.	Budynek mieszkalny	ul. Lisia 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
15.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Mariacka 4/1, 4/2, 6, 8, 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Mariacka 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Budynek dawnych zakładów metalowych Kraupego	al. Mireckiego 5, 7, 9	-	uchwała nr 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru Sosnowiec-Centrum	tak	nie
18.	Kamienica mieszkalna	Al. Mireckiego 10, 11, 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
19.	Kamienica mieszkalna	Al. Mireckiego 15	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
20.	Budynek mieszkalny (willa Woźniaka), 1930	Al. Mireckiego 22/I	-	-	tak	tak

21.	Budynek mieszkalny (willa Piatkowskiego), 1918	Al. Mireckiego 27	A/1311/83 3.10.1983	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
22.	Szkoła	ul. Niepodległości 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
23.	Zespół willi mieszkalnych (d. Kolonia Focha), 1. ćw. XX w.	ul. Niepodległości 19, 21, 23, 25, 27, 29	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
24.	Willa	ul. Odrodzenia 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do ewidencji	nie
25.	Szpital Kolejowy – d. szpital żydowski	ul. Odrodzenia 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
26.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Orła 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
27.	Kościół p.w. św. Tomasza Apostoła i jego najbliższe otoczenia (cmentarz, plebania)	ul. Orła 19	A/205/08 21.02.2007	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak – plebania, cmentarz wskazany do włączenia do ewidencji	nie dotyczy
28.	Kamienica mieszkalna	ul. Orła 24	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
29.	Kamienica mieszkalna	ul. Orła 26	-	kwalfikowany do -ochrony ustaleniami planu	tak	nie
30.	Budynek mieszkalny	ul. Owsiana 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
31.	Kamienica mieszkalna	ul. Poprzeczna 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
32.	Dawny Dom Bankowca, lata 30-te XX w.	ul. Pułaskiego 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
33.	Dawna willa (budynek Instytutu Germanistyki UŚ), 2. ćw. XX w.	ul. Pułaskiego 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
34.	Kamienica mieszkalna	ul. Raclawicka 13	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

35.	Dawne osiedle TOR	ul. Radosna 3, 12, 16, 17, 20, 24 Szczęśliwa 1-3, 2-4, 5-7, 6-8, 9-11, 10-12, 13-15, 14-16, 17-19, 18-20, 21-23, 22-24 Spokojna 1-3, 5-7 (rozbudowany), 6-8, 9-11, 10-12, 13-15, 14-16	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
36.	Dom mieszkalny	ul. Reymonta 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
37.	Kamienica mieszkalna	ul. Reymonta 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
38.	Kamienica mieszkalna	ul. Reymonta 10	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
39.	Budynek mieszkalny	ul. Reymonta 12	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
40.	Kamienica mieszkalna	ul. Reymonta 19	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
41.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 1	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
42.	Budynek robotniczy	ul. Rybna 2	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
43.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 3	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
44.	Budynek warsztatowo-składowy	ul. Rybna 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
45.	Budynek mieszkalny	ul. Rybna 8b	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
46.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 9	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
47.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 10	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
48.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 18	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

49.	Starokatolicki kościół mariawitów z plebanią	ul. Rybna 19	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
50.	Kamienica mieszkalna	ul. Rybna 27	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
51.	Blok zabudowy mieszkalnej dla pracowników miejskich, 1925-1929	ul. Skłodowskiej-Curie 14	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
52.	Willa, 1925-1929	ul. Skłodowskiej-Curie 23	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
53.	Mauzoleum rodziny Dietlów (obecnie kaplica cmentarna na cmentarzu ewangelickim)	ul. Smutna 6	A/224/08 21.04.2008	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
54.	Mauzoleum rodziny Meyerholdów na cmentarzu ewangelickim	ul. Smutna 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
55.	Kompleks cmentarny: katolicki, ewangelicki, prawosławny, żydowski	ul. Smutna/ Gospodarcza	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
56.	Budynek cmentarny	ul. Smutna 6 (róg z Grota-Roweckiego)	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
57.	Kamienica mieszkalna	ul. Staropogońska 16	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
58.	Kamienica mieszkalna	ul. Staropogońska 20	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
59.	Dom Dziecka – d. szkoła podstawowa	ul. Sucha 21	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
60.	Osiedle mieszkaniowe Fabryki Kotłów Przemysłowych „Fakop”, d. Fabryki Fitzner i Gamper	ul. Szpaków 2, 2a, 2b, 4, 6, 6a, 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak, nr 8 wskazany do włączenia do ewidencji	nie

61.	Willa dyrektora	ul. Szpaków 14a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
62.	Willa Henryka Habelmana	u l. Śnieżna 41/1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
63.	Budynek mieszkalny, drewniany	ul. Wielka 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
64.	Budynek mieszkalny	ul. Wodna 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
65.	Kamienica mieszkalna	ul. Zgody 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
66.	Kościół ewangelicko-augsburski	ul. Żeromskiego 1	A/1662/97 17.12.1997	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
67.	Budynek administracyjny dawnej Spółki Akcyjnej Przemysłu Włókienniczeg o H. Dietel wraz z wyposażeniem	ul. Żeromskiego 1	A/1610/95 15.09.1995	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
68.	Dawny pałac Henryka Dietla, przełom XIX i XX w.	ul. Żeromskiego 2	A/806/67 9.12.1967	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
69.	Budynek dawnego liceum, przełom XIX i XX w.	ul. Żeromskiego 3	A/1528/93 30.04.1993	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
70.	Zespół przypałacowo-parkowy związany z dawnym pałacem Dietla, przełom XIX i XX w. (budynek wjazdowy, 3 budynki mieszkalne, park)	ul. Żeromskiego 4, 4a, 4/1	A/1702/98 31.12.1998	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
71.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Żeromskiego 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

72.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Żeromskiego 8, 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
73.	Budynek III Komisariatu Policji	ul. Żeromskiego 14	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
74.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Żytnia 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
75.	Dawna Willa Krawczyków, 1 éw. XX w.	ul. Żytnia 8	-	-	tak	tak
76.	Budynek dawnego Domu Społecznego, lata 30-te XX w.	ul. Żytnia 10	-	-	tak	tak
77.	Kamienica mieszkalna	ul. Żytnia 16	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

PORĄBKA						
L.P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Willa dyrektora kopalni (d. „Juliusz”), pocz. XX w.	ul. Czołgistów 8/1	-	-	tak	tak
2.	Kaplica	ul. Dąbrowskiej	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
3.	Kolonia robotnicza „Juliusz”, 1. éw. XX w.	ul. Grenadierów 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Szkoła podstawowa na Osiedlu Pekin	ul. Ligonia 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Budynek kolonii urzędniczej, ok. 1924, Osiedle Pekin (wschodnia część)	ul. Ligonia 17	-	Kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

6.	Kolonia domków fińskich	ul. Saperów / Objazdowa / Zwiadowców / Szperaczy	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
7.	Dom drewniany	ul. Wiejska 52	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
8.	Dom mieszkalny, drewniany	ul. Wiejska 59	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Kamienica	ul. Wiejska 78	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
10.	Kamienica	ul. Wiejska 80	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
11.	Kapliczka, 1934 r.	ul. Wiejska 72	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
12.	Cmentarz rzymskokatolicki, 1942	ul. Wileńska	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

SIELEC						
L.P	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Cmentarz	ul. Gen. Władysława Andersa	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
2.	Cerkiew prawosławna p.w. św. Wiery, Nadziei, Luby i matki ich Zofii, 1888–1889	ul. Kilińskiego 37	A/1242/80 10.10.1980	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru Sosnowiec-Centrum”	tak	nie dotyczy
3.	Dom mieszkalny	ul. Klimontowska 17	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
4.	Dom mieszkalny	ul. Klimontowska 19	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

5.	Dom mieszkalny	ul. Klimontowska 24	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
6.	Zespół Szkół Włókienniczo-Odzieżowych	ul. Korczaka 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Zespół Szkół Górniczych, d. Szpital Renardowski	ul. Legionów 9	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Budynek Zakładu Przyrodolecznictwa	ul. Legionów 10	-	Kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Kamienica mieszkalna	ul. Legionów 18	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Willa z 1. ćw. XX w.	ul. Legionów 24	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
11.	Kamienica mieszkalna	ul. Legionów 28	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
12.	Kamienica mieszkalna	ul. Legionów 29	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
13.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. 1 Maja 6	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
14.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. 1 Maja 16	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
15.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. 1 Maja 18	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Dawny pałac Schöna (ob. siedziba sądu), 1903	ul. 1 Maja 19	A/1370/88 10.02.1988	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
17.	Kamienica mieszkalna	ul. 1 Maja 21	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
18.	Budynek	ul. 1 Maja 25	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
19.	Kamienica mieszkalna	ul. 1 Maja 26	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
20.	Kolonia robotnicza, 1913	ul. Narutowicza 6, 8, 10, 14, 16, 18, 20	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

21.	Budynek dawnej siłowni energetycznej kopalni „Hrabia Renard”, 1905	ul. Narutowicza 50	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
22.	Kaplica	ul. Narutowicza	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
23.	Wieża wyciągowa szybu „ANNA”	ul. Narutowicza (u wylotu ul. Szkolnej)	-	uchwała 796/XLII/02 z 28.02.2002 dla terenu położonego w rejonie ulic Narutowicza i 3 Maja	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
24.	Zespół budynków magazynowo-handlowych, d. Przędzalnia Wigoniowa Schöena (ob. zabudowania Tesco)	ul. Partyzantów 21,23	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
25.	Dom mieszkalny	ul. Rzeźnicza 2-4	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
26.	Budynek mieszkalny	ul. Sielecka 6	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
27.	Budynek mieszkalny	ul. Sielecka 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
28.	Zespół zabudowań parafii rzymskokatolickiej p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP (kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, plebania i dawna kaplica, obecnie dom mieszkalny), 1936, 1947–1952	ul. Skautów 1	A/79/02 30.12.2002	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy

29.	Kamienica mieszkalna	ul. Szkolna 2	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
30.	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna 4	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
31.	Dom mieszkalny	ul. Śląska 1	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
32.	Budynek mieszkalny	ul. Śląska 3	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
33.	Budynek mieszkalny – dom robotniczy	ul. Śląska 9	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
34.	Budynek mieszkalny – dom robotniczy	ul. Śląska 11	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
35.	Budynek mieszkalny dom robotniczy	ul. Śląska 19	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
36.	Licium Zawodowe nr 5	ul. Wawel 1/ Legionów	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
37.	Budynek	ul. Wawel 3/ Legionów	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
38.	Willa	ul. Wawel 11	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
39.	Budynek dawnej Szkoły Powszechnej, ok. 1920	ul. Wawel 13 (róg z Gliniana)	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
40.	Kościół p.w. św. Barbary	ul. Wawel	-	-	tak	tak
41.	Dawna stacja transformatorowa dworu sieleckiego	ul. Zamkowa (naprzeciw zamku)	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
42.	Zamek sielecki	ul. Zamkowa 2	A/15/60 23.02.1960	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
43.	Willa dyrektora kopalni	ul. Zamkowa 18 (WKZ – 17)	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

STARY SOSNOWIEC						
L.P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestr zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Park Kresowy	ul. Piłsudskiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
2.	Budynek Egzotarium w Parku Kresowym	ul. Piłsudskiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Budynek mieszkalny	ul. Płocka 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Budynek mieszkalny	ul. Płocka 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Dom mieszkalny	ul. Prosta 14	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Budynek mieszkalny	ul. Przejazd 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Szkoła	ul. Składowa 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
8.	Budynek mieszkalny	ul. Składowa 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
9.	Budynek mieszkalny	ul. Smolna 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Budynek mieszkalny	ul. Smolna 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
11.	Budynek mieszkalny	ul. Smolna 13	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
12.	Kamienica mieszkalna	ul. Sobieskiego 10/12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
13.	Kamienica mieszkalna	ul. Sobieskiego 23	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
14.	Kamienica mieszkalna	ul. Stara 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

15.	Kamienica mieszkalna	ul. Stara 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Kamienica mieszkalna	ul. Stara 4	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Willa	ul. Stara 16a	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
18.	Budynek przemysłowy	ul. Swobodna skrzyżowanie z ul. Moniuszki	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

ŚRODULA						
L.P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Zespół pałacowo-parkowy, dawna własność braci Schönów, koniec XIX w., obejmujący: 2 pałace, park, pozostałości budowli ogrodowych, budynki mieszkalne, dom ogrodnika oraz dawny budynek gospodarczy	ul. Chemiczna 12-16	A/1241/80 10.10.1980	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak – pałac, drugi pałac, park, dom ogrodnika, bud. gospodarczy oraz mała architektura wskazane do włączenia do ewidencji	nie dotyczy
2.	Osiedle patronackie Schönów – budynki mieszkalne	ul. Chemiczna 12/I-VI	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
3.	Szkoła Podstawowa nr 16	ul. Okrzei 56	-	-	tak	tak

4.	Budynek mieszkalny	ul. Nogi Andrzeja 6	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
5.	Wieża wyciągu odżużłania – pozostałość po hucie „Katarzyna”	ul. Staszica, okolice ul. Szewczyka	-	Nr 283/XIV/99 z 28.10.1999 dla terenu położonego w rejonie ulic: Staszica, Szewczyka, Norwida i 3 Maja	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
6.	Kapliczka słupowa, 1863	ul. Staszica	-	-	tak	tak
7.	Budynek biurowy „Fakop”	ul. Staszica	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Wieża kafaru do łamania odlewów wielkopieczowych	ul. Staszica	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
9.	Kolonia robotnicza	ul. Staszica 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 17, 17a, 19, 21,	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Budynek usługowo-administracyjny, dawna siedziba Komitetu Wykonawczego Rad Delegatów Robotniczych Zagłębia Dąbrowskiego	ul. Staszica 6	-	nr 283/XIV/99 z 28.10.1999 dla terenu położonego w rejonie ulic: Staszica, Szewczyka, Norwida i 3 Maja	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
11.	Budynek	ul. Staszica 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
12.	Budynek II Komisariatu Policji	ul. Staszica 10	-	nr 283/XIV/99 z 28.10.1999 dla terenu położonego w rejonie ulic: Staszica, Szewczyka, Norwida i 3 Maja	tak	nie
13.	Budynek	ul. Staszica 31	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
14.	Budynek mieszkalny	ul. Staszica 33	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
15.	Liceum Ogólnokształcące nr 1	ul. Staszica 62	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

16.	Budynek mieszkalny	ul. Staszica 64	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Budynek robotniczy	ul. Szewczyka 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

ŚRÓDMIEŚCIE						
L.P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDACJA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Dom Zeidlerów, 1911	ul. Biała 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
2.	Budynki	ul. Czysta 1, 3, 7, 8, 9, 10	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak nr 7 i 9, nr 1, 3, 8, 10 wskazane do włączenia do ewidencji	nie
3.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Dekerta 1/3/ Modrzejowska	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
4.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Dekerta 2/ Modrzejowska	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Dekerta 4, 10, 12, 14/16, 20	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
6.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Dekerta 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Kamienica, XIX/XX w.	ul. Dekerta 6	A/1360/88 8.02.1988	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
8.	Budynek, dawna siedziba starostwa grodzkiego	ul. Dęblińska 1 /Piłsudskiego	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie

9.	Budynek	ul. Dęblińska 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
10.	Kamienica, pocz. XX w.	ul. Dęblińska 7	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
11.	Budynek	ul. Dęblińska 11	-	-	tak	tak
12.	Szkoła	ul. Grabowa 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
13.	Budynek	ul. Kiepury 2	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum	tak	nie
14.	Budynek	ul. Kiepury 4	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do ewidencji	nie
15.	Budynek mieszkalny	ul. Kierocińskiej 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
16.	Budynek mieszkalny	ul. Kierocińskiej 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
17.	Budynek	ul. Kołłątaja 1, 1a/1b	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
18.	Budynek	ul. Kołłątaja 3	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	Nie
19.	Budynek	ul. Kołłątaja 6	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	Nie
20.	Budynek	ul. Kołłątaja 7	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
21.	Budynek	ul. Kołłątaja 8	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie

22.	Budynek	ul. Kołłątaja 9	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
23.	Budynek	ul. Kołłątaja 10	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
24.	Budynek	ul. Kołłątaja 11	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
25.	Budynek	ul. Kołłątaja 12	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
26.	Budynek	ul. Kołłątaja 13	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
27.	Budynek	ul. Kołłątaja 15	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
28.	Dom Katolicki	ul. Kościelna	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
29.	Kapliczka słupowa poświęcona powstańcom styczniowym, 1930	ul. Kościelna 1 (otoczenie katedry)	-	-	tak	tak
30.	Kamienica mieszkalna	ul. Kościelna 3	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
31.	Kamienica mieszkalna	ul. Kościelna 5/7	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
32.	Kamienica mieszkalna	ul. Kościelna 9	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

33.	Kościół katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP wraz z najbliższym otoczeniem oraz towarzyszącymi budynkami: plebanią i pomieszczeniami handlowymi wbudowanymi w mur oporowy ogrodzenia od strony ul. Kościelnej	ul. Kościelna 12-16	A/1552/94 30.12.1994	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
34.	Szkoła Podstawowa, 1925	ul. Kościelna 18	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
35.	Zabudowa mieszkaniowa pierzei	ul. Kościelna 20, 24, 26, 28, 38	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak, nr 20 wskazany do włączenia do ewidencji	nie
36.	Budynek Dworca PKP Sosnowiec Południowy, 1886	ul. Kościelna 60	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
37.	Budynek kuratorium oświaty	ul. Krzywa 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
38.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
39.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
40.	Budynek NBP, dawniej kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
41.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
42.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 13	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

43.	Kompleks zabudowań dworca kolejowego Sosnowiec Główny	ul. 3 Maja 16	A/15/99 30.04.1999	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
44.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 17	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
45.	Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa (kolejowy) wraz z zespołem kaplic: Grobu Chrystusowego, św. Antoniego, grotą Matki Boskiej z Lourdes oraz kaplicą Bożego Narodzenia	ul. 3 Maja 20	A/1642/97 11.04.1997	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie dotyczy
46.	Budynek Poczty Głównej	ul. 3 Maja 24	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
47.	Budynek dawnej Izby Przemysłowo-Handlowej, 1936	ul. 3 Maja 26	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008, dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
48.	Kamienica mieszkalna, 1. połowa XX w.	ul. 3 Maja 28	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008, dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
49.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 29	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
50.	Kamienica mieszkalna, 1. połowa XX w.	ul. 3 Maja 30	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008, dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
51.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 31	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

52.	Kamienica mieszkalna, 1. połowa XX w.	ul. 3 Maja 32	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
53.	Dawna Ubezpieczalnia Społeczna – ob.. Szpitala Miejskiego nr 2	ul. 3 Maja 33	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
54.	Kamienica mieszkalna, 1. połowa XX w.	ul. 3 Maja 34	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
55.	Kamienica mieszkalna	ul. 3 Maja 35	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
56.	Zespół domów osiedla Dietla, koniec XIX w.	ul. 3-go Maja 42, 44, 45, 46	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	nr 45 - tak, nr 42, 44, 46 wskazane do włączenia do ewidencji	nie
57.	Budynek dawnego banku	ul. Małachowskiego 3	A/1609/95, 15.09.1995	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
58.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 4	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
59.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Małachowskiego 5	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
60.	Zespół zabudowań składającego się z gmachu banku oraz 2 budynków mieszkalnych, pocz. XX w.	ul. Małachowskiego 7	A/1529/93 30.04.1993	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
61.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 8	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
62.	Kamienica, pocz. XX w.	ul. Małachowskiego 9	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
63.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 10	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

64.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 26	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
65.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Małachowskiego 32	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
66.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Małachowskiego 34	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
67.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 40	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
68.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 42	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
69.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Małachowskiego 46	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
70.	Kamienica mieszkalna	ul. Małachowskiego 48	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
71.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
72.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
73.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
74.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 4	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
75.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
76.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
77.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
78.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
79.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
80.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
81.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

82.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 12	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
83.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 13	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
84.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 14	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
85.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 15	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
86.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 16	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
87.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 19	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
88.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 20	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
89.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 22	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
90.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 23	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
91.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 24	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
92.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 25	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
93.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 26	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
94.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 27	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
95.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 29	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
96.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 31	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
97.	Dom robotniczy	ul. Modrzejowska 32	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
98.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 35	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

99.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 39	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
100.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 40	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
101.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 41	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
102.	Kamienica mieszkalna	ul. Modrzejowska 42	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
103.	Willa Gallota	ul. Mościckiego 21	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
104.	Kamienica mieszkalna	ul. Ostrogórska 18	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
105.	Dawne Gimnazjum Żeńskie	ul. Parkowa 1	-	kwalfikowany o ochrony ustaleniami planu	tak	nie
106.	Wiadukt kolejowy, 1930	nad ulicą Piłsudskiego	-	uchwała 338/XXVII/08 z 27.03.2008 dla obszaru „Sosnowiec-Centrum”	tak	nie
107.	Budynek	ul. Piłsudskiego 8	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
108.	Budynek	ul. Piłsudskiego 10	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
109.	Budynek	ul. Piłsudskiego 12	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
110.	Budynek	ul. Piłsudskiego 14	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie
111.	Budynek	ul. Piłsudskiego 14/1	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak	nie

112.	Budynek	ul. Piłsudskiego 18	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
113.	Komisariat Policji, d. willa	ul. Piłsudskiego 32	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
114.	Kamienica mieszkalna	ul. Piłsudskiego 38	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
115.	Kamienica mieszkalna	ul. Piłsudskiego 40	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
116.	Kamienica mieszkalna	ul. Piłsudskiego 41	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
117.	Kamienica mieszkalna	ul. Piłsudskiego 42	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
118.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Piłsudskiego 46	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
119.	Kaplica	ul. Piłsudskiego	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
120.	Budynki	ul. Sadowa 2/1, 2, 4, 6, 10	-	uchwała 466/XXXV/08 z 13.11.2008 dla obszaru „Towarowa”	tak, nr 2/1 wskazany do włączenia do ewidencji	nie
121.	Kamienica mieszkalna	ul. Sienkiewicza 7	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
122.	Kamienica mieszkalna	ul. Sienkiewicza 9	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
123.	Kamienica mieszkalna	ul. Sienkiewicza 11	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
124.	Dawny gmach Związków Zawodowych Pracowników Przemysłowych i Handlowych	ul. Sienkiewicza 25/Kruczkowskiego	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
125.	Kamienica mieszkalna	ul. Szklarniana 1	-	kwalifikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

126.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
127.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
128.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 3	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
139.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 4a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
130.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 5	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
131.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
132.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
133.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
134.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
135.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
136.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
137.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 15 i 15/1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
138.	Kamienica mieszkalna	ul. Targowa 14, 18	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
139.	Kamienica mieszkalno-usługowa	ul. Targowa 17a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
140.	Budynek teatru (Teatr Zagłębia)	ul. Teatralna 4	A/1633/96 30.09.1996	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
141.	Willa, 2. ćw. XX w.	ul. Warneńczyka 8	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
142.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 1	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

143.	Kamienica mieszkalno-usługowa (Kino Muza)	ul. Warszawska 2	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
144.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
145.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 8	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
146.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
147.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
148.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 16	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
149.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 18, 18a	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
150.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 20/ Głowackiego	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
151.	Kamienica mieszkalna	ul. Warszawska 22	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
152.	Budynki wielorodzinne	ul. Witosa 6, 8, 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
153.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 2, 4	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
154.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
155.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 9	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
156.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 10	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
157.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 12/14/16	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak , nr 12 wskazany do włączenia do ewidencji	nie
158.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 18	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
159.	Kamienica mieszkalna	ul. Wspólna 24/26	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie

160.	Kamienica mieszkalna	ul. Wyszyńskiego 2/ Modrzejowska	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
161.	Budynek mieszkalno-usługowy, 1936	Al. Zwycięstwa 1	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak
162.	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 6	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
163.	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 7	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
164.	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 8/12	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
165.	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 11	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
166.	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 18	-	kwalfikowany do ochrony - ustaleniemi planu	tak	nie
167	Kamienica mieszkalna	Al. Zwycięstwa 21	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
168.	Ratusz, 1938	Al. Zwycięstwa 20 Wg WKZ numer 1	-	-	tak	tak

ZAGÓRZE						
L.P.	OBIEKT	ADRES / LOKALIZACJA	FORMA OCHRONY		WOJEWÓDZ KA EWIDENCJA ZABYTKÓW	REKOMENDAC JA DO OBJĘCIA OCHRONĄ PRZEZ WPIS DO REJESTRU
			Nr rejestru zabytków i data wpisu	Ochrona ustaleniemi miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (nr uchwały)		
1.	Pałac Malplata	ul. Braci Mieroszewskich 7	-	-	tak	tak
2.	Budynki mieszkalne, obok wieża cylindryczna, wieża ciśnień	ul. Braci Mieroszewskich 83, 85	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniemi planu	tak	nie
3.	Figura św. Jana Nepomucena, XIX/XX w.	ul. Popieluszki	-	-	wskazany do włączenia do ewidencji	tak

4.	Budynek mieszkalny, 2. poł. XIX w.	ul. Popiełuszki 30	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
5.	Budynek	ul. Popiełuszki 42	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	wskazany do włączenia do ewidencji	nie
6.	Plebania kościoła p.w. św. Joachima i figura Matki Boskiej	ul. Popiełuszki 46	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
7.	Dom mieszkalny	ul. Popiełuszki 48	-	kwalfikowany do ochrony ustaleniami planu	tak	nie
8.	Kościół parafialny p.w. św. Joachima wraz z cmentarzem, 1848, 1893 – 1908	ul. Popiełuszki 50	A/18/60 23.02.1960 , A/166/06 11.01.2006	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
9.	Kaplica, pocz. XIX w.	ul. Popiełuszki (na wschód od kościoła)	-	-	tak	tak
10.	Budynek dawnego pałacyku	ul. Szpitalna 1	A/703/63 12.06.1963	brak ustaleń określających zasady ochrony w mpzp	tak	nie dotyczy
11.	Cmentarz z trzema kaplicami	ul. Zuzanny	-	uchwała 19/XLVII/05 z 22.12.2005 dla obszaru „Małe Zagórze”	wskazany do włączenia do ewidencji	tak (kaplice)

**ZAŁĄCZNIK 4
SPIS OBIEKTÓW WNIOSKOWANYCH DO SKREŚLENIA Z REJESTRU ZABYTKÓW
W CAŁOŚCI LUB CZĘŚCI**

Nr rej. A/811/67, decyzja z 9 grudnia 1967 r. – budynek mieszkalny, ul. Starzyńskiego 2, Sosnowiec-Ostrowy Górnicze. Granice ochrony rozciągają się na obiekt i parcelę budowlaną – obiekt nie istnieje.

**ZAŁĄCZNIK 5
FORMY OCHRONY NIE WPROWADZONE NA TERENIE SOSNOWCA**

POMNIKI HISTORII

Zabytki nieruchome lub parki kulturowe o wybitnej wartości dla kultury mogą zostać uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomnik historii.

PARKI KULTUROWE

Park kulturowy może zostać utworzony przez Radę Gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

ZAŁĄCZNIK 6

OCHRONA I OPIEKA NAD ZABYTKAMI W POLITYCE PAŃSTWA ORAZ W POLITYCE REGIONALNEJ I PONADLOKALNEJ

6.1. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Art. 84 ustawy nakłada na Ministra Kultury obowiązek sporządzenia *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami obecnie jest opracowywany.

W tezach do niego określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- *primum non nocere*,
- maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekonicznych),
- usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,
- czytelności i odróżnialności ingerencji,
- odwracalności metody i materiałów,
- wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te powinny być uwzględniane podczas prowadzenia wszelkich prac przy zabytkach przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami, w tym przez: pracowników urzędów, konserwatorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, użytkowników i innych.

6.2. NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONA ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2007–2013”

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2007–2013” jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury *Narodowej strategii rozwoju kultury 2007–2013*. Określa on politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 roku.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi programu są:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem.

W programie sformułowano dwa priorytety działań:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu 1 ustalono trzy działania:

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. Celem głównym tego działania jest dostosowanie strefy ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej. W ramach działania przewidziano prowadzenie szerokich konsultacji ze środowiskami związanymi z ochroną zabytków w celu sformułowania propozycji zmian instytucjonalnych, prawnych i funkcjonalnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku.
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewitalizacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. W ramach tego działania przewidziano realizację dwóch programów:
- Program: *Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej*
Celem programu jest przygotowanie potencjalnych wnioskodawców do opracowania kompleksowych projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych. W ramach programu prowadzone są specjalne szkolenia.
- Program: *Promesa Ministra Kultury*
Celem programu jest udział wkładu krajowego w montażu finansowym wybranych projektów współfinansowanych z funduszy europejskich.
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych. Działanie to będzie realizowane przez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystycznych. Będzie wykonywane na terenie miast: Gdańsk, Kraków, Poznań, Warszawa i Wrocław. Do roku 2013 przewidziano realizację dwóch programów:
- Program: *Narodowy produkt turystyczny miasta stołecznego Warszawy „Trak Królewski”*
Program: *Fryderyk Chopin 2010.*
- W ramach priorytetu 2 ustalono dwa działania:
- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie polegało na podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków.
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.
Działanie to realizowane będzie przez wdrożenie Programu „Absent Patrimonium”, który przewiduje realizację sieci informacji o zabytkach wwożonych, wywożonych i przewożonych przez granice oraz o zabytkach zaginionych.

6.3. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO „ŚLĄSKIE 2020”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020” została przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego 17 lutego 2010 roku. Stanowi ona aktualizację *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na Lata 2000–2020* przyjętej przez Sejmik Województwa Śląskiego 4 lipca 2005 roku. Sformułowana w strategii „Śląskie 2020” wizja rozwoju zakłada, że „województwo śląskie w roku 2020 będzie regionem zapewniającym dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy”. Przyjęte założenia rozwoju są kontynuacją założeń aktualizowanego dokumentu i równocześnie pozwalają zorientować priorytety i kierunki działań na: wzmocnienie metropolizacji regionu poprzez rozwój funkcji związanych z kulturą i nauką, powiązanie z przestrzenią europejską, powszechną dostępność do regionalnych usług publicznych o wysokim standardzie oraz rozwój nowej gospodarki opartej na kreacji i absorpcji technologii.

Opieka nad zabytkami jako element procesów gospodarczych regionu jest odzwierciedlona we wszystkich priorytetach strategii:

Priorytet A: Województwo śląskie regionem nowej gospodarki kreującym i skutecznie

- absorbującym technologie.
- Priorytet B: Województwo śląskie regionem o powszechnej dostępności do regionalnych usług publicznych o wysokim standardzie.
- Priorytet C: Województwo śląskie znaczącym partnerem kreacji kultury, nauki i przestrzeni europejskiej.

6.4. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego (zwany dalej planem) został uchwalony przez Sejmik Województwa Śląskiego w 2004 roku. Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na sposób rozmieszczenia terenów o różnych funkcjach w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa.

W ustaleniach planu uwzględniono opiekę nad zabytkami w następujących, określonych w planie celach i kierunkach działań:

Cel I – Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa

Kierunek działań przestrzennych 4 – Wykreowanie zintegrowanego produktu turystycznego:

Działanie 4.1 – Podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków sakralnych, przemysłowych, rezydencjonalnych, budownictwa drewnianego.

Działanie 4.2 – Tworzenie markowych produktów turystycznych, turystyki miejskiej kulturowej, organizowanej ze szczególnym uwzględnieniem turystyki przemysłowej, w tym udostępnianie zabytkowej architektury przemysłowej, starych maszyn, wycofanych z eksploatacji pojazdów, nieczynnych kopalń itd.

Działanie 4.3 – Tworzenie tematycznych szlaków turystycznych obejmujących zagadnienie turystyki przemysłowej, miejskiej, pielgrzymkowej, kulturalnej, związanej z architekturą drewnianą i architekturą obronną.

Cel II – Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej

Kierunek polityki przestrzennej 1 – Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren:

Działanie 1.1 – Rewitalizacja terenów zdegradowanych i poprzemysłowych w miastach – dotyczy między innymi zagadnienia wzmocnienia systemu ekologicznego miast oraz adaptacji zabytków przemysłu i techniki a także związanych z nimi osiedli patronackich i budownictwa rezydencjonalnego, przede wszystkim w miejskich aglomeracjach.

Kierunek polityki przestrzennej 4 – Rewitalizacja miejskich dzielnic:

Działanie 4.3 – Rewaloryzacja osiedli patronackich.

Działanie 4.5 – Kształtowanie otwartych terenów zieleni miejskiej (ze szczególnym uwzględnieniem WPKiW), obejmujące między innymi zagadnienia powiązań tych terenów z korytarzami ekologicznymi, w tym zakaz zabudowy korytarzy ekologicznych obiektami kubaturowymi.

6.5. STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2006–2015

Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na Lata 2006–2015 (zwana dalej strategią) została przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego w sierpniu 2006 roku. Jest to dokument strategiczny określający: wizje, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, aktywnego zarządzania kulturą i twórczością artystyczną w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywania ich kreatywności.

Opieka nad zabytkami będzie realizowana na podstawie wszystkich kierunków działań III celu strategicznego oraz wybranych kierunków działań I i II celu strategii. Programem operacyjnym dla strategii jest *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2010–2013*.

6.6. WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na Lata 2010–2013 (zwany dalej programem) został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego w marcu 2010 roku. Jest on instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki niezbędne do włączenia zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych. Wizja programu brzmi: „Dobrze zachowane, zadbane zabytki stanowiące o tożsamości regionu elementem rozwoju gospodarczego województwa”. Osiągnięcie wizji programu będzie możliwe za pomocą dwóch celów strategicznych i pięciu celów operacyjnych:

- Cel strategiczny I – Kształtowanie kulturowego obrazu województwa
  - Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa
  - Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa
  - Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze
- Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu
  - Cel operacyjny II.1 – Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami
  - Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

Cele programu będą realizowane za pomocą określonych kierunków działań i przypisanych im rodzajów zadań.

6.7. STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego powstała w 2004 roku. Określa ona wizję Zagłębia Dąbrowskiego, którą jest: „Zagłębie Dąbrowskie – rozpoznawalny, pozytywnie postrzegany region, odgrywający istotną rolę w kraju i Unii Europejskiej, charakteryzujący się:
- czystym środowiskiem,
- nowoczesną i prężną gospodarką,
- wysokim poziomem funkcjonowania administracji publicznej
i poprzez to umożliwiający swym mieszkańcom wysoką jakość życia.”

Opracowana strategia dotyczy czterech porządków: ładu środowiskowego, społecznego, gospodarczego oraz instytucjonalno-politycznego. Wśród priorytetowych przedsięwzięć znajduje się m.in. zagospodarowanie terenów przemysłowych i pogórnich. Żaden z priorytetów nie odnosi się jednak bezpośrednio do kwestii opieki nad zabytkami.

Wśród przedsięwzięć zapisanych w strategii znajdują się działania dotyczące dziedzictwa kulturowego Sosnowca:

- Utworzenie Sosnowieckiego Parku Przemysłowo-Technologicznego
- Adaptacja budynku pokopalnianego dla potrzeb Wyższej Szkoły Technicznej przy ul. Wojska Polskiego
- Rekultywacja terenu byłej KWK „Sosnowiec” wraz z przyległym terenem poprzemysłowym po byłych zakładach
- Adaptacja budynków poprzemysłowych na terenie byłej KWK „Sosnowiec”: budynku administracyjnego oraz Wieży Wyciągowej z budynkiem nadszybia i Budynku Rozdzielni Głównej, dla zachowania zabytków dziedzictwa kulturowego.

ZALĄCZNIK 7 KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawa z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) określa kompetencje w zakresie ochrony zabytków. Organami ochrony zabytków są (art. 89):

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- 2) wojewoda, w którego imieniu zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Do zadań Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności (art. 90 ust. 2):

- opracowywanie *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*,
- realizacja zadań wynikających z *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*,
- podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- prowadzenie Krajowej Ewidencji Zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych nieprawnie za granicę,
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych i rzeczowych,
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- podejmowanie działań związanych z troską o zabytki dotyczące historii Polski pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków należy w szczególności (art. 91 ust. 4):

- realizacja zadań wynikających z *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*,
- sporządzanie w ramach przyznanego środków budżetowych planów finansowych ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków (w formie zbioru kart ewidencyjnych) oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Ustawa określa również kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w tym nakłada na samorząd terytorialny obowiązek:

- Prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22 pkt 4).
- Uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz

miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 i 19).

Gmina ma prawo objąć obiekty zabytkowe ochroną:

- przez utworzenie parku kulturowego na podstawie uchwały rady gminy (art.16),
- za pomocą ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego w ramach procedury sporządzania niniejszego dokumentu (art. 18).

ZALĄCZNIK 8 MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA INWESTYCJI W DZIEDZINIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ICH KONSERWACJI

(na podstawie *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2010–2013*)

8.1. UWAGI DOTYCZĄCE MECHANIZMÓW FINANSOWYCH OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W NIEKTÓRYCH KRAJACH EUROPY ZACHODNIEJ

Podstawowym źródłem finansowania kultury są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa i budżetów samorządów, przy czym środki samorządowe stanowią minimum połowę środków publicznych i sięgają nawet 2/3 tych wydatków. Do rozdziału środków włączone są instytucje pozarządowe i organizacje typu quango, których działalność opiera się na brytyjskiej zasadzie „przedłużonego ramienia”. Obowiązuje zasada współfinansowania.

Coraz większego znaczenia nabiera tzw. finansowanie pośrednie – różnego rodzaju ulgi i zwolnienia podatkowe, zachęcające do finansowania kultury ze źródeł prywatnych, bądź łagodzące ostrość reguł gry rynkowej. Sprzyja to renesansowi prywatnego finansowania kultury zwłaszcza w sferze zabytków. Podstawowymi źródłami finansowania prywatnego są: firmy prywatne (sponsoring), fundacje i inne organizacje *non-profit*, darczyńcy indywidualni. Ważnym źródłem finansowaniu sfery związanej z zabytkami jest wykorzystanie części zysków z loterii państwowej lub organizacja specjalnych loterii na cele związane z opieką nad zabytkami.

8.2. MECHANIZMY FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

Podstawę przekazywania środków finansowych UE na rzecz kultury stanowi art. 151 traktatu amsterdamskiego. Zgodnie z tym artykułem kultura przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich z poszanowaniem ich narodowej i regionalnej różnorodności, jednocześnie promując wspólne dziedzictwo kulturowe kontynentu europejskiego. Unia Europejska zachęca do współpracy między państwami, a w sytuacjach koniecznych wspiera i uzupełnia działania prowadzone przez poszczególne kraje. Działania te obejmują zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii narodów europejskich, jak i zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim.

Unia Europejska finansuje sferę kultury, w tym ochronę i opiekę nad zabytkami w ramach *Programu Kultura (2007–2013)*, który jest główną inicjatywą wspólnotową skierowaną do instytucji kultury i stanowi kontynuację *Programu Kultura 2000*, oraz z funduszy strukturalnych (FS) utworzonych w celu wyrównywania poziomu rozwoju regionów w zjednoczonej Europie z uwagi na uznanie kultury za jeden z czynników rozwojowych regionów. Obowiązuje zasada współfinansowania.

8.2.1. PROGRAM KULTURA

Program Kultura dąży do wzmocnienia przestrzeni kulturowej wspólnej Europejczykom, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym, poprzez rozwój wspólnych przedsięwzięć organizatorów działań kulturalnych z krajów uczestniczących w programie i ma na celu zachęcanie do rozbudzenia poczucia obywatelstwa europejskiego. Program nastawiony jest na następujące cele:

- wspieranie ponadnarodowej mobilności osób pracujących w sektorze kultury,

- wspieranie ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kulturalnych,
- wspieranie dialogu między kulturami.

Program cechuje się elastycznym i interdyscyplinarnym podejściem, koncentruje się na potrzebach zgłaszanych przez organizatorów działalności kulturalnej podczas społecznych konsultacji poprzedzających jego opracowanie. Siedmioletni budżet programu wynosi 400 mln euro, a jego zasadniczą część przeznaczona jest na działanie 1 – wspieranie międzynarodowych, niedochodowych projektów kulturalnych dotyczących wszelkich dziedzin kultury i sztuki (z wyłączeniem sektora audiowizualnego) wraz z tłumaczeniami literackimi oraz tzw. Akcji Specjalnych, z których najważniejsza jest inicjatywa Europejskich Stolic Kultury. Działanie 2 ma na celu dofinansowanie organizacji kulturalnych działających na poziomie europejskim (granty na bieżącą działalność). Ponadto w ramach działania 3 program zakłada przeprowadzenie przez Komisję Europejską badań i analiz na temat sektora kulturalnego w Europie.

W ramach Programu Kultura można finansować realizację międzynarodowych projektów krótko- i długoterminowych, o niedochodowym i nieinwestycyjnym charakterze (tzw. miękkie projekty kulturalne). Konkurs o dofinansowanie ogłaszany jest przez Komisję Europejską raz do roku. By uzyskać wsparcie programu, projekty muszą m.in. wpisywać się w ramy celów i priorytetów programu, mieć wyraźny wymiar europejski i opierać się na faktycznej współpracy organizacji z co najmniej 3 państw członkowskich. O dotację operacyjną w ramach *Programu Kultura* mogą się również starać wszystkie organizacje kulturalne działające lub zamierzające podjąć działalność w dziedzinie kultury na poziomie europejskim.

8.2.2. FUNDUSZE STRUKTURALNE

Finansowanie kultury ze środków funduszy strukturalnych jest uwarunkowane wykazaniem jej wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów. Celem zatem nie będzie rewaloryzacja zabytków, ale skutek, jaki przyniesie dla pobudzenia regionalnej gospodarki, tworzenia miejsc pracy, poprawy atrakcyjności regionów. Warunkiem koniecznym wykorzystania środków funduszy strukturalnych do realizacji projektów związanych z opieką nad zabytkami jest uwzględnienie tych działań w planie strategicznym rozwoju regionu. Na lata 2007–2013 zostały ustanowione odmiennie zasady finansowania działań ze środków UE. Największą zmianą w funduszach strukturalnych jest przeniesienie działań związanych z dotychczasowymi Europejskim Funduszem Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz Finansowym Instrumentem Wspierania Rybołówstwa. W tym okresie strefa opieki nad zabytkami będzie mogła być finansowana ze środków:

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR),
- 2) Europejskiego Funduszu Społecznego (ESF) (w ramach polityki spójności),
- 3) Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
- 4) Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR).

8.2.2.1. EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO (EFRR)

Możliwości tego funduszu dla sektora kultury dotyczą przede wszystkim tworzenia, modernizacji i rozwoju infrastruktury w tym obszarze, w tym rewaloryzacji i adaptacji obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe lub przemysłowe. Odnosi się to przede wszystkim do tworzenia centrów kulturalnych, traktowanych jako miejsce spotkań i odgrywających znaczącą rolę w wymianie kulturalnej lub otwarciu regionu na zewnątrz. Szczególną kategorią w infrastrukturze kulturalnej są zabytki i muzea.

8.2.2.2. EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY (ESF)

Fundusz ukierunkowany jest zwłaszcza na procesy dostosowawcze i unowocześnianie polityki zatrudnienia. Obecny okres programowania EFS, obejmujący lata 2007–2013, przebiega pod hasłem „Inwestycje w kapitał ludzki”. Możliwości finansowania kultury w tym przypadku polegają na tym, iż działalność związana z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i produkcją kulturalną może bezpośrednio lub pośrednio przyczynić się do wzrostu liczby miejsc pracy. Środki ESF można wykorzystać m.in. na poprawę stanu zabytków, promocję regionu, w tym zabytków, oraz rozwój usług turystycznych.

8.2.2.3. EUROPEJSKI FUNDUSZ ROLNY NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH (EFRROW)

Środki tego funduszu przeznaczone są m.in. na promocję, dostosowanie i rozwój terenów rolniczych, w tym projektów dotyczących renowacji i rozwoju wsi oraz ochrony i konserwacji dziedzictwa obszarów wiejskich. Fundusz finansuje działania w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013*, który stanowi instrument realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie obszarów wiejskich. W ramach

priorytetu 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej” wyodrębniono działanie 3.4 „Odnowa i rozwój wsi”. Ma ono promować obszary wiejskie, wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich, a także wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich. Na dofinansowanie w ramach działania 3.4 mogą liczyć m.in. projekty z zakresu: budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne; zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne; odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci; kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

8.2.2.4. EUROPEJSKI FUNDUSZ RYBACKI (EFR)

Europejski Fundusz Rybacki finansuje działania z zakresu *Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”*. Program wspiera kulturę poprzez realizację priorytetu 3 „Środki służące wspólnemu interesowi”, w ramach którego wykonuje się kierunek 3.6 „Modyfikacja w celu zmiany przeznaczenia statków rybackich”. Na dofinansowanie liczyć mogą m.in. projekty dotyczące zmiany przeznaczenia statków rybackich na następujące cele: zachowanie dziedzictwa historycznego (np. jako zabytek), turystyka, cele naukowe i badawcze. Zasadnicza zmiana dotyczy sposobu alokacji środków z EFRR. Będzie się ona odbywać za pomocą programów operacyjnych (PO) zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) zarządzanego przez samorząd województwa.

8.2.3. PROGRAMY OPERACYJNE

Dla finansowania opieki nad zabytkami zasadnicze znaczenie ma RPO i będzie dotyczyć działań o znaczeniu regionalnym. Zgodnie z ustaleniami *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na Lata 2007–2013* działania związane z opieką nad zabytkami będą mogły być realizowane w priorytecie IV. „Kultura” oraz w innych priorytetach, w tym w: III. „Turystyka”; VI. „Zrównoważony rozwój miast”, działanie 6.1. „Wzmocnienie regionalnych ośrodków wzrostu”; 6.2. „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych”.

Wśród pozostałych programów operacyjnych dla opieki nad zabytkami znaczenie mają programy dotyczące działań w sferze kulturalnej realizowanych na obszarach przygranicznych: PO „Infrastruktura i środowisko” – dotyczy przedsięwzięć o znaczeniu ponadregionalnym, PO „Innowacyjna gospodarka” – działania mające na celu wzmacnianie roli przedsiębiorstw w procesie budowy gospodarki opartej na wiedzy.

8.2.4. INICJATYWY WSPÓLNOTOWE

Oddzielną kategorią instrumentów finansowych UE są tzw. inicjatywy wspólnotowe zarządzane przez odpowiednie dyrekcje generalne Komisji Europejskiej. W latach 2007–2013 działać będą: Europejska Współpraca Terytorialna (jako kontynuacja Interregu), Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa (wspomagający EWT). Kontynuacji programów URBAN II i EQUAL na lata 2007–2013 nie przewidziano. Inicjatywy wspólnotowe są skierowane do władz lokalnych, samorządów i organizacji pozarządowych. Komisja Europejska podejmuje decyzje o przyznaniu środków w ramach Inicjatyw Wspólnotowych, kierując się ustalonymi priorytetami, do których należą:

- rozwój obszarów wiejskich,
- wspieranie zatrudnienia i zasobów ludzkich,
- wspieranie obszarów zagrożonych degradacją,
- promowanie współpracy transgranicznej,
- innowacje i modernizacja rolnictwa.

W największym stopniu województwa śląskiego dotyczą następujące programy EWT: *Program Polska – Czechy i Program Polska – Słowacja*, których celem jest trwały rozwój obszarów przygranicznych. Dotacje mogą także pochodzić z programów Współpracy Transnarodowej UE, gdzie znaczenie dla opieki nad zabytkami mają dwa programy: *Program Europa Środkowa*, którego główne zadania to wzmocnienie spójności terytorialnej i poprawa konkurencyjności obszaru Europy Środkowej, oraz *Program Współpracy Regionalnej (INTERREG IV)*, który powołano m.in. w celu poprawy efektywności polityk rozwoju regionalnego.

8.2.5. MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO

Środki z Mechanizmu Finansowego EOG będą przeznaczone na projekty z zakresu kultury realizowane w ramach priorytetu 3 „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego”, w tym odnowa miast. Celem przedsięwzięć realizowanych w ramach priorytetu jest podniesienie atrakcyjności turystycznej, mieszkaniowej i inwestycyjnej miast poprzez m.in. zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim wraz z jego otoczeniem oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych metropoliach Polski (Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań). Efektem realizacji projektów będzie poprawa stanu zabytków o znaczeniu europejskim, wypromowanie narodowych produktów turystyki kulturowej oraz zwiększenie dostępności do zabytków. W ramach priorytetu do realizacji możliwe będą działania z zakresu:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych narodowych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- kompleksowych programów konserwacji publicznych zbiorów zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów o europejskim znaczeniu, w tym digitalizacja i elektroniczne udostępnienie zbiorów przez internet,
- projektów z zakresu rewaloryzacji zabytkowych zespołów pałacowo-parkowych i ich adaptacji na cele kulturalne,
- rewitalizacji, konserwacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania kościołów, miejsc pamięci i martyrologii o wymiarze europejskim,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,
- kompleksowych programów konserwacji zabytków ruchomych oraz konserwacji i digitalizacji zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczania zabytków ruchomych i nieruchomości przed kradzieżą i zniszczeniem.

Ponadto ze środków EFTA będzie można dofinansować badania naukowe w sferze ekonomiki kultury oraz badania konserwatorskie.

Oprócz priorytetu 3 „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego”, w całości przeznaczonego dla sektora kultury, działania z tego obszaru pośrednio mogą być finansowane z kilku dodatkowych źródeł:

- Priorytetu 6 – „Badania naukowe”
- Funduszu Wymiany Kulturalnej
- Funduszu dla Organizacji Pozarządowych
- Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego
- Polsko-Norweskiego Funduszu Badań Naukowych

8.2.6. INNE PROGRAMY EUROPEJSKIE

8.2.6.1. PROGRAM RAMOWY

Jest to największy, w zakresie badań i rozwoju technologicznego, mechanizm finansowania i kształtowania badań naukowych na poziomie europejskim. Program wspiera badania znajdujące się na granicy wiedzy (*frontier research*), inicjowane przez naukowców we wszystkich dziedzinach nauki. O dotację na projekty dotyczące ochrony zabytków można starać się m.in. w ramach: Programu Szczegółowego „Współpraca”. Program ten ma na celu wspieranie ponadnarodowej współpracy naukowo-badawczej w wybranych dziesięciu obszarach tematycznych (np. nauki społeczno-ekonomiczne i humanistyczne). Pozwala on uzyskać środki finansowe m.in. na ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego poprzez opracowanie strategii konserwacji zabytków i promowanie integracji obiektów kultury z nowoczesnym otoczeniem miejskim. Dodatkowo Program Szczegółowy „Ludzie – stymulacja europejskich karier naukowych” ma na celu wzmocnienie, ilościowe i jakościowe, potencjału ludzkiego w obszarze badań i technologii w Europie, co

pozwala uzyskać dotację na szkolenie początkujących naukowców (np. archeologów, chemików – w zakresie technik konserwatorskich).

8.2.6.2. PROGRAM „EUROPA DLA OBYWATELI”

Program „*Europa dla Obywateli*” to program obowiązujący w okresie 2007–2013, który wspiera funkcjonowanie organizacji promujących „aktywne obywatelstwo europejskie”, tzn. zaangażowanie obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w proces integracji europejskiej. Stanowi on kontynuację i rozwinięcie działań Wspólnoty na rzecz wspierania zaangażowania obywateli w życie publiczne i integrację europejską. Program wspiera m.in. projekty na rzecz ochrony głównych miejsc i pomników mających związek z masowymi deportacjami, byłych obozów koncentracyjnych i innych nazistowskich miejsc męczeństwa i eksterminacji ludności na wielką skalę.

8.2.6.3. PROGRAM „MŁODZIEŻ W DZIAŁANIU 2007–2013”

Jest to program Unii Europejskiej dotyczący kształcenia pozaformalnego, który przyczynia się do promocji ogólnej aktywności obywatelskiej wśród młodzieży, w szczególności jej postaw obywatelskich i sprzyja rozwojowi poczucia solidarności oraz promuje tolerancję wśród młodzieży. Akcje programowe mają zachęcić młodzież do bardziej aktywnego udziału w życiu swoich społeczności, a jedną z takich akcji jest organizowanie wspólnych przedsięwzięć mających na celu ochronę miejsc o znaczeniu historyczno-kulturowym (np. stare cmentarze).

8.3. FINANSOWANIE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

8.3.1. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami można ogólnie podzielić na: środki publiczne i środki prywatne.

8.3.1.1. ŚRODKI PUBLICZNE

Finansowanie środkami publicznymi odbywa się na wszystkich szczeblach administracji publicznej. Źródłem finansowania zadań są środki planowane w rocznych ustawach budżetowych. Składają się na nie zarówno środki własne, jak i pochodzące z zagranicy (w tym z Unii Europejskiej). Środkami przeznaczonymi na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego dysponują ministrowie i wojewodowie, przy czym *gros* środków pozostaje w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury. Polskie prawo nie określa procentowego limitu wydatków budżetu na rzecz kultury, w tym ochrony i opieki nad zabytkami. Tylko w drodze wyjątku przepisy szczególne mogą wskazywać rodzaj i wielkość uzależnienia planowanego wydatku. Obowiązujące prawo nie przewiduje także powiązań pomiędzy sływem źródła dochodów budżetowych a wysokością określonego wydatku. Bezpośrednie powiązania konkretnych środków budżetowych z konkretnymi wydatkami mogą mieć jedynie charakter funkcjonalny i dotyczą opracowywanych tzw. harmonogramów rocznych dochodów i wydatków (art. 129 ustawy z 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych).

Wydatki z budżetu państwa na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować:

- bezpośrednie wydatki na zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek budżetowych,
- wydatki w formie: dotacji dla jednostek samorządu terytorialnego, dotacji dla innych jednostek sektora finansów publicznych, dotacji jednostek spoza sektora finansów publicznych (osób fizycznych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych).

Dotacje z budżetu państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami mogą mieć charakter dotacji celowych, dotacji przedmiotowych lub dotacji podmiotowych.

Obok instrumentu finansowania strefy ochrony i opieki nad zabytkami, jakim jest budżet państwa, istnieją wieloletnie instrumenty planowania finansowego. Planowanie takie w zakresie wydatków bieżących (niemajątkowych) jest możliwe przez dołączenie do ustawy budżetowej programów wieloletnich ustanawianych przez Radę Ministrów. Oznacza to, że w kolejnych ustawach budżetowych planowane będą wydatki na dany program w kwotach ustalonych w zestawieniu wieloletnim dołączonym do ustawy budżetowej. Ponadto opracowywanie wieloletnich programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz innych środków UE jest obowiązkiem ustawowym.

Przekazywanie publicznych środków na rzecz strefy ochrony i opieki nad zabytkami może się również odbywać w ramach gospodarki pozabudżetowej. Gospodarka pozabudżetowa oznacza realizację zadań publicznych nie przez jednostki budżetowe (których dochody i wydatki w całości obejmowane są budżetem

państwa), ale przez zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze (przy jednostkach budżetowych), rachunki środków specjalnych (jednostek budżetowych) oraz przez fundusze celowe. W takich konstrukcjach finansowych istnieje uzależnienie wydatków od pozyskiwanych dochodów oraz bezpośrednie powiązanie wpływających dochodów z określonymi wydatkami. Zakłady budżetowe i gospodarstwa pomocnicze mogą tworzyć minister i wojewoda. Rachunki środków specjalnych są dodatkowym źródłem pieniędzy (poza budżetem), jakie może uzyskać jednostka budżetowa. Fundusze celowe są powoływane ustawowo. Mają określone przeznaczenie i dysponenta. Jedynym funduszem działającym w strefie ochrony i opieki nad zabytkami jest Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (fundusz państwowy). Stosowanym instrumentem z zakresu ochrony zabytków jest przekazywanie dóbr kultury na utrzymanie przez państwowe osoby prawne. Finansowanie opieki nad zabytkami będącymi na stanie państwowych osób prawnych powinno być dokonywane z ich środków własnych. Zabytki i inne dobra kultury mogą pozostawać w dyspozycji państwowych osób prawnych: instytucji kultury (w tym muzeów) lub, rzadziej, wykorzystywane są na potrzeby spółek lub agencji państwowych.

Państwowe wydatki na ochronę i opiekę nad zabytkami realizowane są również w ramach budżetowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego, przede wszystkim województw i gmin. Samorządy dysponują wieloletnimi instrumentami planowania finansowego. Analogicznie jak budżet państwowy samorządy mogą realizować wydatki budżetowe w tej sferze również przez: samorządowe osoby prawne, gospodarkę pozabudżetową, środki specjalne samorządowych jednostek budżetowych. Dodatkowo (w przeciwieństwie do budżetu państwa) jednostki samorządów terytorialnych mogą tworzyć fundacje, których zadaniem może być ochrona i opieka nad zabytkami. Wydatki samorządów na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować bezpośrednie wydatki na: zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek organizacyjnych oraz wydatki w formie dotacji.

8.3.1.2. ŚRODKI PRYWATNE

Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami. Wykorzystanie tego źródła jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w ochronie i opiece nad zabytkami mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) i pomocy publicznej. W dniu 19 grudnia 2008 roku weszła w życie ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Istotą PPP jest współdziałanie w uzgadnianiu wspólnych celów i w skutecznej oraz efektywnej ich realizacji. Wspieranie działań przedsiębiorców na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami przez udzielenie pomocy ze środków publicznych podlega w UE zasadniczym ograniczeniom. Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo (na wszystkich poziomach: centralnym, regionalnym, lokalnym) oraz przez władze samorządowe, organizacje, a nawet osoby, nad którymi państwo nie sprawuje bezpośredniej kontroli, a które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, zwolnienia z należności niepodatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu). Ochrona dóbr kultury jest jednym z dopuszczalnych rodzajów pomocy publicznej w UE, choć podlega zasadniczym ograniczeniom.

8.3.1.3. ZASADY FINANSOWANIA

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Sprawowanie opieki nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny ma jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym. Na zasadach i w trybie określonym w przepisach odrębnych prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku będącym w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych są finansowane ze środków przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetu bądź ze środków instytucji, którym podlegają te jednostki.

Osoba fizyczna lub inna jednostka organizacyjna będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, bądź posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacja taka może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury

i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja może być udzielona do wysokości 50% (w szczególnych przypadkach 100%) nakładów koniecznych i może być udzielona na dofinansowanie: nakładów na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po złożeniu tego wniosku, lub nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (Rozdział 7 ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami).

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być również udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub województwa na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

ANEKS 1. SPIS OBIEKTÓW WYŁĄCZONYCH Z LISTY OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH PRZEKAZANEJ PRZEZ WKZ JAKO PROPOZYCJĘ OBIEKTÓW DO WŁĄCZENIA DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Obiekty znacznie przekształcone

- ul. Ciasna 17, budynek
- ul. Czysta 2, budynek
- ul. Czysta 4, budynek
- ul. Czysta 4/1, budynek
- ul. Czysta 6, budynek
- ul. Czysta 12, budynek
- ul. Główna 5, budynek
- ul. Legionów 23, willa
- ul. Maczkowska 25, budynek
- ul. Mikołajczyka 18, budynek
- ul. Obwodowa 13, budynek
- ul. Piłsudskiego 2, dawny dom mieszkalny, obecnie Komenda Główna Policji
- ul. Piłsudskiego 6, budynek
- ul. Podjazdowa 25, Przedsiębiorstwo Robót Górniczych KWK „Milowice”
- ul. Pułaskiego 7, willa
- ul. Smolna 8, budynek
- ul. Smolna 15, budynek
- ul. Smolna 17, budynek
- ul. Smolna 19/1, budynek
- ul. Smolna 19, budynek
- ul. Staszica 25, budynek
- ul. Staszica 27, budynek
- ul. Starzyńskiego 49, budynek
- ul. Starzyńskiego 56, budynek
- ul. Starzyńskiego 69, budynek
- ul. Szkolna 4a, dawna sokołnia
- ul. Śląska 7, dom robotniczy
- ul. Tuwima 3, budynek
- ul. Wojska Polskiego 44, budynek
- ul. Zamkowa 19, dawny budynek mieszkalny, obecnie Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

Obiekty o niewielkich wartościach kulturowych

- ul. Astrów 1-3, 2-4, 5-7, 6-8, osiedle Kalety
- ul. Barbary (w zespole z budynkami przy ul. Kaliskiej 18, 24, 26), budynek mieszkalny
- ul. Bracka 11, budynek mieszkalny
- ul. Brata Alberta 1-20, osiedle Kalety
- ul. Bratków, osiedle Kalety
- ul. Cmentarna 8, dom
- ul. Grabowa 13, budynek
- ul. Jagiellońska, budynki mieszkalne ZUS-u
- ul. Kaliska 18, budynek mieszkalny
- ul. Kaliska 24, budynek mieszkalny
- ul. Kaliska 26, budynek mieszkalny
- ul. Lisia 3, budynek mieszkalny
- ul. Lwowska, zespół domów mieszkalnych, dawna kolonia pracowników ZUS
- ul. Mikołajczyka 39/1, budynek
- ul. Mikołajczyka 63/1, budynek
- ul. Narutowicza 46, dom
- ul. Narutowicza 48, dom
- ul. Płocka 2, budynek
- ul. Płocka 3a, budynek
- ul. Płocka 5/1, budynek
- ul. Promyka 1, budynek
- ul. Promyka 1a, budynek
- ul. Prosta 1, budynek
- ul. Prosta 5, budynek
- ul. Prosta 12, budynek
- ul. Smolna 4, budynek
- ul. Stara 1, budynek
- ul. Stara 16, budynek
- ul. Staropogońska 19, kamienica
- ul. Staszica 24, budynek
- ul. Tuwima 1, budynek
- ul. Tuwima 1a, budynek
- ul. Wojska Polskiego 10, budynek
- ul. Wojska Polskiego 25/27/ ul. Tuwima, hala fabryczna Fabryki Maszyn Górniczych „Niwka”
- ul. Wysoka 33, budynek
- ul. Żytmia 7, dawna szkoła powszechna
- domki fińskie w Klimontowie

Obiekty w ruinie

- ul. Mikołajczyka 14, budynek
- ul. Pawia 25, budynek
- ul. Starowiejska 28, dawna karczma – spalona

Obiekty nieistniejące

- ul. Ciasna 7, kamienica
- ul. Czeladzka 14, dom drewniany
- ul. Dęblińska 15, budynek
- ul. Główna 23, budynek
- ul. Główna 24, budynek

- ul. Główna 38, budynek
- ul. Grenadierów 2, dom w kolonii robotniczej Juliusz
- ul. Grenadierów 8, dom w kolonii robotniczej Juliusz
- ul. Grota Roweckiego 5, dawny szpital Towarzystwa Sosnowieckiego
- ul. Jasińskiego 23, budynek
- ul. Jasińskiego 25, budynek
- ul. Jasińskiego 27, budynek
- ul. Kościelna 22, kamienica
- ul. Kraszewskiego 35, budynek
- ul. Krzywa 9, kamienica
- ul. Łukasiewicza 18, dom drewniany
- al. Mireckiego 3, budynek
- ul. Niwecka 2, budynek
- ul. Obwodowa 6, dom drewniany
- ul. Orłąt Lwowskich 66, budynek
- ul. Pawia 23, budynek
- ul. Płocka 9, budynek
- ul. Rybna 21, kamienica
- ul. Rzeźnicza 1-3, bloki mieszkalne
- ul. Skwerowa 2, budynek
- ul. Słoneczna 11, dom drewniany
- ul. Starowiejska 70, budynek
- ul. Starzyńskiego 2, budynek (nr rej. 811/67)
- ul. Starzyńskiego 7, dom drewniany
- ul. Starzyńskiego 87, budynek
- ul. Staszica 15, budynek
- ul. Staszica 23, budynek
- ul. Staszica 20, budynek
- ul. Staszica 26, budynek
- ul. Staszica 30, budynek
- ul. Staszica 32, budynek
- ul. Staszica 42, budynek
- ul. Stoczniowców 2, budynek
- ul. Stoczniowców 4, budynek
- ul. Szpaków 10, dom w osiedlu robotniczym
- ul. Wojska Polskiego 221, budynek